

27 мая 1994 г.

№ 21 (3743)

Кошт 150 руб.

«АМНІСТЫЯ» 1945-ГА...

«У юрыспрудэнцыі пад амністыяй прынята разумець акт вярхоўнай улады, паводле якога асобы, якія ўчынілі злачынствы, вызваляюцца ад пакарання поўнасцю ці часткова. Ці быў склад злачынства ў дзеяннях салдат Заходняга фронту, якія ў пераважнай большасці апынуліся ў палоне не па сваёй волі і жаданні, а па віне кіраўніцтва краіны? Ці можна, у такім разе, да гэтай шматмільённай катэгорыі гаротнікаў прымяняць паняцце «амністыя»?»

5

І ЁСЁ НАНОВА НАПІСАЦЬ...

Вершы Леаніда ГАЛУБОВІЧА.

8

ЭЦЮДЫ

Алеся АСТАШОНКА.

9—10

БУДЗЬМА РАЗАМ!

Падпісацца на «ліМ» можна ў любым паштовым аддзяленні Беларусі. Паспяшайцеся! Да заканчэння падпіскі засталася крыху больш за два тыдні.

Кошт падпіскі:
на 3 месяцы — 3000 рублёў,
на 1 месяц — 1000 рублёў.

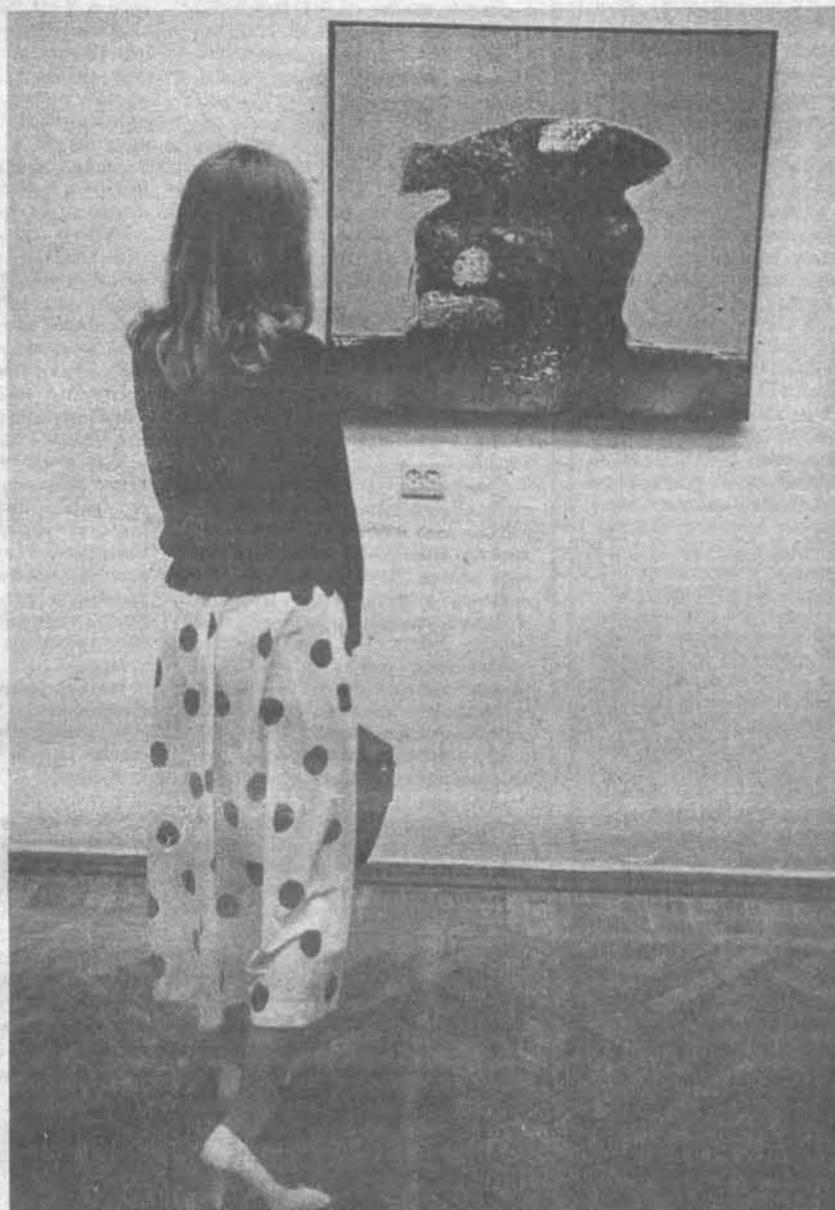
Індэкс — 63856.

Падпішыцеся на «ліМ» —
ужо сёння!

Атрымлівайце «ліМ» —
кожную пятніцу!

Чытайце «ліМ» —
увесь тыдзень!

МАЎКЛІВАЯ МУЗЫКА

Работы яго заўжды вылучаліся на ўсіх экспазіцыях. У іх адчуваўся нястрыманая вобразнасць і незалежнасць ад навамодных уплываў і сяброўскіх парад. Зрэшты, менавіта такое ўражанне засталася ад гутаркі з мастаком падчас нядаўняга выпадковага наведання яго майстэрні. Сама размова, праўда, не запомнілася, затое, ярка акрэсленыя, адбіліся ў памяці работы, што на персанальнай выставе ў Нацыянальным мастацкім музеі былі названы цыклам «Хрысціянская міфалогія». Не забылася і тая ўвага, што надаваў Алесь вобразу рыбы, не растлумачваючы гэты галоўны сімвал хрысціянства, а дазваляючы фантазіі ўзбагаціць яго асабістым разуменнем.

На выставе цыкл кідаецца ў вочы першым. Сапраўды, адвечная тэма не старэе, са сталеннем работы і зменамі часу яна толькі набірае моц. І «Патаемная вячэра» з мёртвай рыбай на стале, што ніяк не падпадае пад класічнае вырашэнне тэмы, і «Святы Юры», і «Зорка радасці», што свеціцца таямнічым залатым агнём, — гэта шэраг разваг на тэму быцця, шляху, чалавечай існасці. Яны стылёва, зрокава, тэматычна — адна кампазіцыя, знешне падпарадкаваная прынцыпам іканаграфіі (колеры, постаці, спрощанасць фігур і кампазіцыі). Але асобна ад іншых кожная мае сваю самакаштоўнасць і сваё жыццё.

(Працяг на стар. 11)

МІНСКАЕ РЭХА МАСКОЎСКОЙ ВАНДРОЎКІ

Палітычны календар не супадае з прыродным. Тут натуральныя з'явы — адліга зімы і замаразкі ў жніўні. «Гарчае лета» на Беларусі пачалося ў той момант, калі Вярхоўны Савет прызначыў дату прэзідэнцкіх выбараў. Нядоўга засталася чакаць... А што будзе потым? А потым будзе альбо Сакавіч альбо Кастрычнік, альбо веснавое Адраджэнне, альбо «гіі враждебные»...

СВЯТА ТЫДНЯ

24 траўня ў Беларусі, на Украіне, у Расіі, шэрагу іншых краін адзначылі Дзень славянскай пісьменнасці і культуры. У краінах СНД свята прайшло ў палітызаваным рэчышчы з выразна праваслаўным ухілам. Нібыта католікі, уніяты, а тым болей атэісты — не славяне.

ЗАГАЛОВАК ТЫДНЯ

«Белорусское правительство взяло кредит под выборы»
(А. Старыкевіч, «Известия», 21 траўня).

ПРЭС-КАНФЕРЭНЦЫЯ ТЫДНЯ

Гэтая падзея мінулага тыдня не трапіла ў мінулае «кола дзён», таму прыгадваем зараз. Пасля таго, як 18 траўня Праўленне Нацыянальнага банка прыняло пастанову аб наданні беларускаму рублю статуса адзінага плацежнага сродку ў Рэспубліцы Беларусь, старшыня праўлення С. Багданкевіч наладзіў прэс-канферэнцыю. Аб'яднанне грашовых сістэм на ўмовах Расіі нявыгадна Беларусі, больш таго — гэта рэальная пагроза суверэнітэту нашай краіны, бо становіцца непатрэбным Нацыянальны банк Беларусі, а ў перспектыве і Вярхоўны Савет Беларусі, — адзначыў сп. Багданкевіч. Распаўсюджванне на Беларусі расійскіх нарматыўных актаў робіць для нас немагчымай уласную палітыку. А разлічваць на высокую кампетэнтнасць і адказнасць расійскага боку, паводле ўжо існуючага вопыту ўзаемаадносін нашых краін, нельга. Фактычна на сённяшні дзень у нас няма не толькі аб'яднання грашовых сістэм, але нават і мытнага саюза, які павінен быў уступіць у сілу з 1 траўня. «Як толькі Расія вырашыла адмяніць для нас мытныя зборы, яна тут жа ўвяла акцызы і дадатковыя плацяжы за транспарт — і цана пастаўляемай з Расіі прадукцыі стала блізкай да ранейшай... Кошт сыравіны, матэрыялаў і камплектуючых з Расіі не знізіўся і па сённяшні дзень». Вывад Багданкевіча: трэба ўмацоўваць сваю валюту. «Да таго часу, пакуль наш банк будзе Нацыянальным, я не падпішу тэкст такога дагавора, які ліквідаваў бы яго нацыянальнасць. Калі ж парламент прыме іншае рашэнне, тады ў банка будзе іншы старшыня».

НАВАДРУК ТЫДНЯ

Гарэлка «Белая Русь», Славянскі сабор «Белая Русь»... Цяпер яшчэ і газета «Белая Русь» (прычым такога ж зместу і кірунку). Пазначана, што газета — «орган незалежнага прафсаюза». Пра тое, які «незалежны» выдаўцы «Белая Русь», гаворыць першая паласа газеты. Тут змешчаны влікі партрэт В. Кебіча і інтэрв'ю з ім, у якім Старшыня Саўміна прадстае перад чытачом «бачкам нацыі» і ўжо абраным Прэзідэнтам. А ніжэй, пад рубрыкай «Замест фельетона», надрукаваны опус «Хай усе будуць прэзідэнтамі», змест якога — хамскія выпадкі супраць канкурэнтаў Кебіча ў выбарчай барацьбе С. Шушкевіча, Г. Карпенкі, З. Пазняка, А. Лугашэнкі (пра апошняга гаворыцца намёкам).

СЕНСАЦЫЯ ТЫДНЯ

«Ёсць чалавек, праваслаўны святар з Германіі, які асабіста бачыў крыж святой Ефрасінні Полацкай і пакляўся на крыжы, што ён не знішчаны». Гэта сказаў у Вільні, на святкаванні 75-годдзя беларускай гімназіі, міністр замежных спраў Беларусі П. Краўчанка. Няўжо гэта праўда? Няўжо Бог аказаўся літасцівы да святыхі нашага народа?

УЛЁТКА ТЫДНЯ

Раней (ці замест?) расійскай валюты распаўсюдзіліся па Віцебску ўлёткі пад назваю: «Экономические и социальные последствия вхождения Республики Беларусь в рублевую зону». У ёй выкладаецца пункт гледжання ўрада на грашовы саюз Беларусі і Расіі: гэты крок безальтэрнатыўны і прынясе нам велізарную карысць. Улёткі паступілі ў аблвыканкам праз спецыяльнага пасланца і былі тут жа распаўсюджаны. Што самае цікавае, дык гэта падлілі пад улёткай: «Инициативная группа». Чыя? Тэкст сведчыць аб тым, што хутчэй за ўсё — група падтрымкі В. Кебіча. Праўда, ніякіх выдавецкіх пазначэнняў на улётцы няма, і можна толькі здагадацца, хто, дзе, як і дзеля чаго, а галоўнае — за чые грошы аддрукаваў яе і разаслаў па вобласці. Карэспандэнт «Народнай газеты», паведаміўшы пра гэты факт, зазначыў, што наконт паходжання улёткі «здагадацца няцяжка». Паўна, яно спраўды так.

«АЛЕГОРЫЯ» ТЫДНЯ

У газеце «Мы и время» ў матэрыяле, які змешчаны на першай паласе, нехта Л. Борисов называе прыхільнікаў незалежнай Беларускай дзяржавы ідыётамі. А далей з прэтэнзіяй на досціп звяртаецца да чытача: «Надеюсь, читатели простят эту невнимную аллегорию». Не хвалойцеся, т. Борисаў, даруюць. Нельга крыўдзіцца на хворых. Хворых на камунізм...

ПАЛОМНІЦТВА ТЫДНЯ

20 траўня ў Жыровічах, у Свята-Успенскім манастыры, прайшло святкаванне 500-годдзя з'яўлення Жыровіцкай іконы Божай Маці і 520-годдзе дзяржавы манастыра. Але цэнтральнай фігурай святкавання была не славаў ікона, і нават не ўладыка Філарэт, а прэм'ер В. Кебіч, які, згодна паведамленню Белінфарма, «паломнікам наведаў манастыр», каб правесці там чарговы перадвыбарчы мітынг. Забыўшы, дзе ён знаходзіцца і з якой нагоды, прэм'ер-міністр, як звычайна, гаварыў на сустрэчы з вернікам і духавенствам пра аб'яднанне грашовых сістэм.

Нядаўнія вандроўкі Кебіча і Лукашэнкі на паклон у Белакаменную нагадваюць палітычныя гульні шасцісотгадовай даўніны і служаць доказам вядомай ісціны, што гісторыя мае тэндэнцыю да паўтараў. Калісьці маскоўскія, уладзімірскія ды іншыя ўдзельныя князі часцяком гасцявалі ў сталіцы Залатой Арды, дэманструючы сваю лаяльнасць татарскаму кіраўніцтву і выпрошваючы ў хана ярлык — грамату на «вялікае княжанне». Ну, а функцыі «вялікага князя» былі вельмі простымі: збіраць з насельніцтва падуладнай тэрыторыі даніну і перапраўляць яе ў кішэнь «старэйшага брата» — татарскага хана. А за службу той гарантаваў уладальніку ярлыка бяспеку ў выпадках народных узрушэнняў альбо замахаў на ягоную асобу і ўладу з боку палітычных апанентаў. Пасада «вялікага князя» лічылася хlebnай. Бо частку даніны можна было «прыхватаваць» (вялікае здольнасці на гэтым попрышчы прадэманстраваў, у прыватнасці, маскоўскі князь Іван Каліта).

Гэтыя гісторыі Л. Гумілёў называў расія «сімбіёзам Русі і Арды». Такія стасункі, такі «сімбіёз» будзем мець і мы, калі прэзідэнтам стане адзін ці другі ваяжор, бо Лукашэнка і Кебіч — гэта два грыбы на адным карані.

Калі казаць пра вандроўку Аляксандра Рыгоравіча, дык у палітычных вярхах Расіі яна атрымала неадназначную ацэнку. «Чырвона-карычневае» крыло Думы ўспрыяло яго прамову з захапленнем і нават збіралася прыняць з гэтай нагоды нейкую рэзалюцыю. Людзі больш памяркоўныя рэагавалі інакш. «В Государственной Думе, судя по всему, открылся месячник дипломатической самостоятельности. Часть прошлого пленарного заседания коммуно-аграрии подарили какому-то человеку, который, взобравшись на трибуну, практически попросил Думу сделать его президентом Белоруссии, а уж он за это посадит 70 белорусских демократов-рыночников за решётку», — пісала газета «Московский комсомолец». Як кажуць, памры — лепей не скажаш! Мабыць, такая актыўнасць канку-

рэнта на прэзідэнцкае крэсла падштурхнула і Вячаслава Францавіча да шукання долі ў Маскве. Але болей — усё ж падзеі ў фінансавай сферы.

18 траўня праўленне Нацыянальнага банка прыняло пастанову, падрыхтаваную яшчэ ў сакавіку. «Зайчык», які фактычна з'яўляецца нацыянальнай валютай, замацоўваецца ў гэтым статусе юрыдычна. І гэтая праява здаровага сэнсу б'е галоўны козыр кебічавай калоды — «аб'яднанне» грашовых сістэм, спадзяванні люмпенаў на расійскі рубель. У пастанове тлумачыцца, што праўленне Нацыянальнага банка пайшло на гэта, «зыходзячы з сітуацыі, якая склалася ў сферы грашовага абароту рэспублікі, беручы да ўвагі доўгатэрміновасць пераходнага перыяду па аб'яднанні грашовых сістэм Расійскай Федэрацыі і Рэспублікі Беларусь і немагчымасць захавання неакрэсленай сітуацыі з плацежнымі сродкам у рэспубліцы».

Фармальна пастанова прынята дзеля хутчэйшага «аб'яднання» (бо перш чым аб'ядноўвацца, трэба высветліць, што з чым? А значыць, і юрыдычна акрэсліць статус «зайчыка»), а па сутнасці, яна ўмацоўвае суверэнітэт нашай краіны. І не ў малой ступені перакрэслівае намаганні пракебічавай прапаганды. Нашто былі гэтыя гульні ў «адзіную рублёвую зону», калі ўсё роўна давалася зрабіць тое, пра што колькі месяцаў назад гаварыў спадар Багданкевіч? Гэта ўдар па прэстыжы прэм'ер-міністра, па ягоным іміджы эканаміста і дальнабачнага палітыка. Колькі газетнай паперы і эфірнага часу пайшло на тое, каб гэты імідж стварыць!

Няцэна ўявіць, абчым за зачыненымі дзвярамі раіліся Чарнамырдзін і Кебіч. Наш прэм'ер-міністр нійначай прасіў грошай ці хача б нейкай заявы, якая патрымала б у беларускім грамадстве рублёвыя ілюзіі. А расійскі прэм'ер даводзіў, што не паступіцца ніводнай літарай дагавора ад 12 красавіка, і калі Беларусь вельмі трэба рублі, дык хай яна ператварае свой Нацыянальны банк у філіял Цэнтральнага банка Расіі, а сама становіцца расійскай губерняй.

Мо так было, ці трошкі не так, але, пэўна, і Багданкевіч там быў спам'я-

нуты, найперш ягоная ўпартасць. Бо па вяртанні прэм'ера з Масквы ладзіцца пасяджэнне Прэзідыума Саўміна, на якім намеснік Кебіча сп. Мясніковіч абвінавачвае ў развале Беларускай эканомікі... Міністэрства фінансаў і Нацыянальны банк. Нібыта не ведае, што на Беларусі эканоміка (і, у прыватнасці, фінансавая сфера) — заложніца палітыкі. А палітычную лінію вызначае прэм'ер-міністр.

Чарнамырдзін не можа адкрыта падтрымаць Кебіча, бо гэтай акцыі не зразумеюць расійцы. Тое, што «Белоруссия возвращается в Россию», іх цалкам задавальняе, але яны шчыра здзіўлены і нават абураны той акалічнасцю, што за гэта «возвращение» Расіі трэба плаціць. Адарваць нешта ад сябе сёння, каб трывала забяспечыць свае стратэгічныя інтарэсы заўтра — да гэтага грамадская думка не падрыхтавана.

Паколькі на расійскі рубель спадзявацца не варта, а дапусціць падзенне жыццёвага ўзроўню налярададзі выбараў прэм'ер не можа, давялося шукаць мясцовыя рэзервы. Прэзідыум Вярхоўнага Савета прыняў пастанову «Аб выдзяленні крэдытаў». Яна парушае шэраг законаў нашай краіны («Аб нацыянальным банку», «Аб банках і банкаўскай сістэме», «Аб бюджэце») і саму Канстытуцыю. Прэзідыум Вярхоўнага Савета выдзеліў ураду крэдыт у 500 мільярдаў Беларускага рублёў, каб той мог заплаціць працоўным зарплату. Але дзеля гэтага пастанова забіраюцца прыбытак Нацыянальнага банка і абаротныя сродкі камерцыйных.

«У бюджэце няма сродкаў. Таму ўрад прапанаваў, каб Нацыянальны банк, папросту кажучы, надрукаваў чарговыя мільярды без усялякіх рэсурсаў», — пракаментаваў падзею С. Багданкевіч.

І што тут зробіш, калі, па словах старшыні Нацыянальнага банка, «у нас ва ўрадзе не ўсе знаёмы з эканомікай». А дзе ім, выхаванцам ВПШ і колішнім гаспадарам цэкоўскіх кабінетаў, было з ёю пазнаёміцца?

Пётра ВАСІЛЕЎСКИ

У АБАРОНУ ДЭМАКРАТЫІ І КУЛЬТУРЫ

МІЖНАРОДНЫ КАНГРЭС У МІНСКУ

«Наўна меркаваць, што мы ўступілі ў посттаталітарны, перабудовачны час, што настае царства дэмакратыі. Настае царства парадоксаў, вяртаецца наша звыклае царства абсурду...» Гэта — цытата з выступлення Васіля Быкава на Міжнародным кангрэсе ў абарону дэмакратыі і культуры, выступлення, прасякнутага непрыхаваным болям за лёс краіны з яе зруйнаванай эканомікай, растаптанай нацыянальнай культурай і мовай, збанкрутаванай палітыкай яе, фактычна, камуністычных кіраўнікоў.

Кангрэс, арганізаваны Беларускім ПЭН-цэнтрам пры садзеянні «Фонду Сораса-Беларусь», праходзіў з 17 па 20 мая ў пісьменніцкім Доме творчасці «Іслач» і сабраў пад сваёй эгідай прадстаўнікоў ПЭН-клубаў некаторых краін блізкага і далёкага замежжа, а таксама вядомых беларускіх і замежных літаратараў, журналістаў, дзеячаў культуры і мастацтва.

Амаль кожнае выступленне, што прагучала на кангрэсе, было па-свойму адметным па змесце, па форме, эмацыянальным напале, кожны выказаў сваё бачанне праблем, але, тым не менш, гэта былі галасы людзей-аднадумцаў, людзей, што аднолькава занепакоены паўным спадам дэмакратычных пераўтварэнняў у посттаталітарным грамадстве, на ступе на палітычныя свабоды і фундаментальныя правы чалавека, супраціўленнем былой камуністычнай наменклатуры ўсяму, што звязана з адраджэннем нацыянальнай культу-

ры і мовы, захаваннем дзяржаўнага суверэнітэту.

Каб чытач меў уяўленне аб амплітудзе пытанняў, закранутых у рэчышчы асноўнай тэмы кангрэса: «Посттаталітарнае грамадства: асоба і нацыя», назавём толькі некалькі выступленняў — Святлана Алексіевіч: «Праблема дакумента ў мастацтве і жыцці (суд над кнігай «Цынкавыя хлопчыкі)», Анатоль Вярцінскі: «Чалавек і нацыя — чые правы вышэй?», Юрый Сураўцаў (Расія): «Правы чалавека і правы народа-этнаса», Адам Мальдзіс: «Дэмакратыя і талерантнасць: ці заўсёды яны супадаюць? (з гістарычнага вопыту беларусаў)», Ян Запруднік (ЗША): «Грамадзянская супольнасць і няўрадавыя арганізацыі», В. Іпатава: «Феномен «ружовай» свядомасці», Давід Сімановіч: «Віцебск, Марк Шагал і таталітарная сістэма», В. Тарас: «Ваенная міфалогія таталітарызму (аб так званым ваенна-патрыятычным выхаванні)»...

(«ЛітМ» мае намер у бліжэйшых нумарах апублікаваць шэраг выступленняў удзельнікаў кангрэса).

Міжнародны кангрэс прыняў некалькі дакументаў, звязаных з праблемамі палітычнага, эканамічнага і культурнага жыцця Рэспублікі Беларусь. Сярод іх — дэкларацыя «Аб абароне слова і забеспячэнні права на інфармацыю ў Беларусі», дзе, у прыватнасці, гаворыцца: «Удзельнікі кангрэса лічаць сваім абавязкам заявіць, што рашуча асуджаюць су-

довы пераслед пісьменнікаў і журналістаў, якія кіруюцца ідэаламі дэмакратыі, эканамічнага прагрэсу і нацыянальнага адраджэння». Аднагалосна была прынята рэзалюцыя «Аб мове», у якой выказваецца рашучы пратэст супраць грубых парушэнняў Закона аб мове, знявагі Беларускага слова. У звароце кангрэса «3 нагоды 50-х угодкаў з дня вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў» яго удзельнікі павіншавалі ўвесь народ рэспублікі з надыходзячым святкам, адзначыўшы, што хоць у вайне сутыкнуліся дзве таталітарныя сістэмы, усё роўна для народа Беларусі яна мела характар айчынай, вызваленчай, сапраўды народнай. Кангрэс не абыйшоў сваёй увагай (прыняўшы адпаведную заяву) і экалагічнае становішча ў Беларусі, якое пасля аварыі Чарнобыльскай АС катастрофічна пагоршылася.

Кангрэс прыняў рэзалюцыю «Аб стварэнні Фонду дапамогі пісьменнікам і журналістам імя Аляся Адамовіча пры Беларускім ПЭН-цэнтры». Дарэчы, у часе работы кангрэса ў зале была разгорнута фотавыстава, прысвечаная незабыўнаму Аляксандру Міхайлавічу.

Усім, хто захаце падтрымаць фонд матэрыяльна, паведамаем, што яго рахунак — 606902 у гардырэкцыі Белбизнесбанку, код 764, Беларускаму ПЭН-цэнтру ў фонд імя А. Адамовіча.

М. ЗАМСКИ

ПАСЯДЖЭННЕ РАДЫ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ

У аўторак пад старшынствам старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Васіля Зуёнка адбылося пасяджэнне рады СПБ, выбранай на нядаўнім, XI з'ездзе творчага саюза.

Унесены некаторыя ўдакладненні ў Статут СПБ. У адпаведнасці з адным з іх адкрытым галасаваннем выбраны прэзідыум рады, які будзе займацца бягучай работай.

Тайным галасаваннем выбраны кіруючыя органы творчага саюза.

Рада зацвердзіла галоўнымі рэдактарамі часопісаў: «Полымя» — Сяргея Законнікава, «Беларусь» — Аляксандра Шабаліна, «Маладосць» — Генрыха Далідовіча, «Неман» — Анатоля Кудраўца, «Крыніца» — Уладзіміра Някляева, штотыднё-

віка «Літаратура і мастацтва» — Міколу Гіля.

Па прапанове члена рады Генадзя Бураўкіна з рады СПБ выключаны Вячаслаў Дашкевіч і Віктар Трасцянінкі, якія на XI з'ездзе публічна здалі свае пісьменніцкія білеты.

Нядаўна прынятым у СПБ на пасяджэнні рады былі ўручаны членскія білеты.

САКРАТАРЫ РАДЫ СП БЕЛАРУСІ

Анатоль ЖАЛЯЗОЎСКИ
Уладзімір ПАЎЛАЎ
Алесь ПІСЬМЯНКОЎ
Віктар СУПРУНЧУК

ПРЭЗІДЫУМ РАДЫ СП БЕЛАРУСІ

Вячаслаў АДАМЧЫК
Серафім АНДРАЮК
Рыгор БАРАДУЛІН
Янка БРЫЛЬ
Генадзь БУРАЎКІН
Васіль БЫКАЎ
Анатоль ВЯРЦІНСКИ
Ніл ГІЛЕВІЧ
Уладзімір ГНІЛАМЕДАЎ
Генрых ДАЛІДОВІЧ
Аляксей ДУДАРАЎ
Анатоль ЖАЛЯЗОЎСКИ
Алесь ЖУК
Сяргей ЗАКОННИКАЎ
Васіль ЗУЁНАК
Вольга ІПАТАВА
Анатоль КУДРАВЕЦ
Пятрусь МАКАЛЬ
Іван НАВУМЕНКА
Уладзімір НЯКЛЯЕЎ
Уладзімір ПАЎЛАЎ
Алесь ПІСЬМЯНКОЎ
Алесь РАЗАНАЎ
Барыс САЧАНКА
Віктар СУПРУНЧУК
Іван ЧЫГРЫНАЎ
Іван ШАМЯКІН

ЧЛЕНЫ РАДЫ СП БЕЛАРУСІ

Вячаслаў АДАМЧЫК
Серафім АНДРАЮК
Уладзімір АРЛОЎ
Рыгор БАРАДУЛІН
Раіса БАРАВІКОВА
Данута БІЧЭЛЬ-ЗАГНЕТАВА
Міхась БАШЛАКОЎ
Валянцін БЛАКІТ
Таіса БОНДАР
Янка БРЫЛЬ
Дзмітрый БУГАЕЎ
Анатоль БУТЭВІЧ
Генадзь БУРАЎКІН
Васіль БЫКАЎ
Васіль ВІТКА
Артур ВОЛЬСКИ
Анатоль ВЯРЦІНСКИ
Ніл ГІЛЕВІЧ
Уладзімір ГНІЛАМЕДАЎ
Генрых ДАЛІДОВІЧ
Аляксей ДУДАРАЎ
Анатоль ЖАЛЯЗОЎСКИ
Ірына ЖАРНАСЕК
Алесь ЖУК
Ніна ЗАГОРСКАЯ
Сяргей ЗАКОННИКАЎ
Васіль ЗУЁНАК
Вольга ІПАТАВА
Віктар КАВАЛЕНКА
Віктар КАЗЬКО
Уладзімір КАЛЕСНИК
Казімір КАМЕЙША
Віктар КАРАМАЗАЎ
Алесь КАСКО
Анатоль КЛЫШКА
Валянціна КОЎТУН
Анатоль КУДРАВЕЦ

Мікола КУСЯНКОЎ
Сцяпан ЛАЎШУК
Уладзімір ЛІПСКИ
Алег ЛОЙКА
Максім ЛУЖАНІН
Валянцін ЛУКША
Хрысціна ЛЯЛЬКО
Пятрусь МАКАЛЬ
Адам МАЛЬДЗІС
Алесь МАРЦІНОВІЧ
Мікалай МАТУКОЎСКИ
Мікола МЯТЛІЦКИ
Іван НАВУМЕНКА
Уладзімір НЯКЛЯЕЎ
Пімен ПАНЧАНКА
Уладзімір ПАЎЛАЎ
Яраслаў ПАРХУТА
Генадзь ПАШКОЎ
Алесь ПЕТРАШКЕВІЧ
Алесь ПІСЬМЯНКОЎ
Мікола ПРАКАПОВІЧ
Павел ПРУДНІКАЎ
Іван ПТАШНІКАЎ
Вячаслаў РАГОЙША
Алесь РАЗАНАЎ
Аляксей РУСЕЦКИ
Алесь САВІЦКИ
Алег САЛТУК
Барыс САЧАНКА
Юрась СВІРКА
Янка СІПАКОЎ
Аляксей СЛЕСАРЭНКА
Віктар СУПРУНЧУК
Максім ТАНК
Кастусь ТАРАСАЎ
Васіль ТКАЧОЎ
Андрэй ФЕДАРЭНКА
Кастусь ЦВІРКА
Мікола ЧАРНЯЎСКИ
Іван ЧЫГРЫНАЎ
Іван ШАМЯКІН
Уладзімір ЯГОЎДЗІК

КАБ ЧЫТАЧ АДЧУЎ ГІСТОРЫЮ...

І не проста адчуў, а і зразумеў як саму плочу часу. Менавіта такую задачу ставіў перад сабой Уладзімір Арлоў, пішучы кнігу «Таямніцы полацкай гісторыі». Рукапіс атрымаўся аб'ёмным, недзе да 600 старонак машынапісу, а да ўсяго яшчэ палка са здымкамі, рэпрадукцыямі. Яно і не дзіўна: матэрыял ахоплівае вялікі прамежак часу: ад язычніцтва, ці, як яшчэ мы кажам, паганства да пачатку дваццатага стагоддзя. І ўсё ж працавала не толькі плённа, але і хутка, і кніга была запланавана ў выдавецтве «Беларусь»...

Пра ўсё гэта У. Арлоў нагадаў на прэзентацыі сваёй кнігі, што прайшла ў Доме кнігі ў Мінску. Успомніў і некаторых з тых, хто дапамог яму. Ці не ў першую чаргу народнага дэпутата Рэспублікі Беларусь У. Цялежнікава, які ад імя Асацыяцыі полацкіх прадпрыемстваў у многім фінансаваў выданне. Увогуле, прозвішчы ўсіх, хто меў дачыненне да выхаду «Таямніцы полацкай гісторыі», як сказаў аўтар, пазначаны ў кнізе. А яшчэ У. Арлоў крыху іранічна засведчыў, што для адных нацыянальная гісторыя пачынаецца менавіта з часоў Полацкага княства, а для другіх з тых часоў, калі было таннае... піва. На жаль, апошніх пакуў больш. Таму аўтар меў перад сабой яшчэ і прагматычную задачу: каб прыхільнікаў гісторыі ўсё ж пабыло больш.

Думаецца, дзякуючы «Таямніцам полацкай гісторыі» так і будзе. Бо гэта кніга з тых, выхад якіх становіцца з'явай. Неардынарнасць яе падкрэсліваў у сваім выступленні

і рэдактар выдавецтва «Беларусь» Э. Гнеўка, які рыхтаваў рукапіс да друку.

Прэзентацыя кнігі У. Арлова прайшла ў час традыцыйнай кніжнай выстаўкі, якія кожны месяц наладжвае Міністэрства культуры і друку Рэспублікі Беларусь. Гэтым разам былі прадстаўлены выданні, якія выйшлі ў красавіку. Добра папрацавала выдавецтва «Мастацкая літаратура». Сярод навінак — «Явар з калінаю» Міколы Кусянкова, «Халімон камандуе пародам» Уладзіміра Саўліча, «Урбанія» Анатоля Кірвеля, «Забойства на каляды» Міраслава Адамчыка, «Вочы Савы» Міхася Скоблы, «Зярняты з каласоў» Рамана Тармолы-Мірсага, «Веснавей» Авяр'яна Дзеружынскага і іншыя кнігі. Падключылася «Мастацкая літаратура» і да выпуску падручнікаў. У красавіку з'явіўся першынец — хрэстаматыя «Родная літаратура», адрасаваная дзесяцікласнікам.

Дзецям «Юнацтва» адрасуе такія выданні, як «Латышскія народныя казкі», «Беларускія народныя жарты», зборнікі Міколы Маляўкі «Дзе жывуць казкі», Пятра Сушко «Жораў з выраю вярнуўся»... А выдавецтва «Беларусь» парадавала і цікавым альбомам — «Ікананіс Беларусі». Гэта ўжо другое выданне яго, дапоўненае, а галоўнае выпусчанае ў лепшым паліграфічным афармленні, чым папярэдняе.

На адкрыцці выстаўкі выступіў намеснік міністра культуры і друку

Рэспублікі Беларусь С. Нічыпаровіч. Ён паведаміў і прыемную навіну. Наша дзяржава збіраецца зняць падатак на імпорт стратэгічных сыравінных матэрыялаў. А сюды адносіцца папера, друкарскія фарбы і г. д. Значыць, кнігі могуць патаннець на дваццаць працэнтаў.

Каб жа гэтае пажаданне ды Богу ў вушы! А то, пагадзіцеся, кошт кнігі «Таямніцы полацкай гісторыі» ўсё ж немалы — ці не дзевяць тысяч рублёў! Але ж, прыгадайма, танным толькі піва бывае!

Н. К.

Фота А. МАЦІЮША

Адгалоўкі

ПАЖЫВЁМ — ПАБАЧЫМ...

Ціха-мірна, з невялікімі ўсплёскамі мінуўся пісьменніцкі з'езд, і самы час задумацца над яго вынікамі і ўрокамі.

Перш за ўсё адзначым, што чарговы, планавы з'езд прыпаў не на самы бурны час: палітычныя баталіі перабудовы ацхлі, рэвалюцыйныя настроі ўвайшлі ў берагі, і па ўсёй Беларусі цішыня, як нехта казаў, магільная. Праблемы, вядома, засталіся і абвастрыліся, але яны не з тых, што маглі б вырашыцца намаганнямі творчай суполкі і тым больш наскакам. Згадаць пра іх яшчэ можна і нават не без карысці, але няма ўжо ранейшага грамадзянскага напалу, няма былога рэзанансу. Беды Чарнобыля, ядзерная зброя на тэрыторыі рэспублікі, уваходжанне ў адзіную рублёвую зону... Якраз з апошнім звязаны адзіны запамінальны эпізод з'езда — прыняцце звароту да беларускага народа. Вакол яго на другі дзень і закіпелі страці. Супроць выступілі як некаторыя рускамоўныя пісьменнікі з ліку «бталістаў і марыністаў», так і парачка пракамуністычна настроеных тутэйшых.

Прыняты зварот мала дзе быў надрукаваны, не прагучаў па радыё, затое апартыўна быў асуджаны ў некаторых выданнях як прыклад «умяшальніцтва» майстроў пяра ў палітыку. «... в этом «обращении» писателей нет и намека на извечную высокую миссию литературы — тревоги за судьбу «маленького человека», — піша Я. Росцікаў у «Рэспубліцы». Нават «маленькі чалавек», якога Я. Росцікаў трымае за прыдурка, мусіць запытацца: а хто такі гэты Росцікаў, які лепш за пісьменнікаў ведае, чаго жадае беларускі народ і куды яго весці? Што ж да чыста творчых пытанняў, да літаратуры, то пра яе гаварыць нашы сходы ў апошнія гады проста адвыклі. Нецікава неяк стала, неактуальна... Усё роўна як абмяркоўваць якасць стрыжкі, між тым як сама галава ў небяспецы. Традыцыя акадэмічна-аналітычных дакладаў адышла ў нябыт, даклад «па творчых пытаннях» звёўся да банальнага пераліку імянаў і твораў. Мы людзі слабыя, чуйныя да прызнання, кожнаму прыемна пачуць сваё імя і пераканацца, што ты існуеш у прыродзе і ў літаратуры. Але з тым жа поспехам У. Паўлаў мог бы чытаць — ад А да Я — пісьменніцкі тэлефонны даведнік...

Такім чынам, і пра сучасны стан літаратуры гаворка ўсур'ез не распачалася. Асноўны клопат з'езда, калі падсумаваць, засяродзіўся вакол таго, як утрымацца арганізацыйна, як выжыць творцам у новых умовах — умовах бязладдзя і безуладдзя, якія мы па цемнаце сваёй называем рынкам. Ранейшая каманда імкнулася вы-

стаяць у новых умовах, не дала раскідацца старым структурам, не скараціла ў апарце ніводнага супрацоўніка, аднак і не спрабавала хоць што змяніць, удасканаліць. Старшыня саюза ў чымсьці аказаўся досыць падатлівым (нездарма ўсчыналіся спрэчкі вакол бясплатнай арэндзі ПЭН-цэнтрам пакоя ў Доме літаратара), на штосьці заплюшчваючы вочы (на неакрэсленасць абавязкаў таго-сяго з апарату, на п'янства ў службовых кабінетах), ды адну і тую рысу яго можна трактаваць па-рознаму: і як бесхарактарнасць, мяккацеласць, і як вартую пахвалы чалавечую памяркоўнасць, абачлівасць у няпростай грамадскай сітуацыі.

Удзельнікі з'езда, галасуючы за альтэрнатыву Зуёнка—Дудараў, па сутнасці выказалі свае адносіны да магчымых перамен і рэарганізацыі. Як паказала галасаванне, большасць пагадзілася з лініяй на захаванне, і таму выбрала Зуёнка. Перамены палюхаюць і трывожыць, бо самі па сабе яны не самамэта, — каб горш не стала, як ёсць... На жаль, асоба старшыні вызначае далёка не ўсё. Тыя, што аддалі галасы за Васіля Васільевіча, неадназначна ставяцца да яго каманды (якая дасталася яму, скажам прама, па волю лёсу). Ідэя з наборам уласнай каманды (па аналогіі з урадам) магла ўзнікнуць толькі ў галаве прадстаўніка адной каманды. Як ні дзіўна, яе нават не ставілі на галасаванне.

Ідэя набору каманды «пад сябе», якую абірацьме рада, у нашых варунках рэч увогуле небяспечная. Уды прыз пісьменніцкія сходы, як паказала практыка, можна працягнуць любую, самую авантурную задуму. Праз колькі год адумаюцца і «адкруцяцца»...

Дык што — усё па-старому? «Непраціўленне злу», спаўзанне ў канчатковае згодніцтва, кансервацыя аджыўшага? Пажывём — пабачым...

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ

Р. С. Цікава, дакуль пісьменніцкі з'езд будзе дакладнай копіяй з'езда партыйных? Доўгія спісы прэзідэнта, сакратарыята, мандатнай і рэдакцыйнай камісій, як і выбары камісіі рэвізійнай, даўно страцілі свой практычны сэнс і служба, бадай, мэце падзелу літаратараў на катэгорыі і гатункі, замацаванню пэўнай «прыдворнай» іерархіі. Усё гэта, безумоўна, супярэчыць самому духу творчасці і рана ці позна адыдзе.

Г. К.

Анонс

СВЯТОЧНЫ НАСТРОЙ І — ДАРОЖНЫ

Такі настрой ва ўсіх, хто мяркуе пабыць на другім песенным фестывалі «Маладзечна-94». Нядаўна мастацкі кіраўнік і галоўны дырыжор Дзяржаўнага канцэртнага аркестра Беларусі, ён жа — галоўны творчы чынік маладзечанскага свята, Міхал Фінберг правёў прэс-канферэнцыю. Прысутныя журналісты атрымалі апартыўную інфармацыю, паслухалі і выступленне народнага дэпутата Генадзя Карпенкі, які дзейсна падтрымлівае «фірменны» маладзечанскі фэст. Абудзецца ж ён 10—11 чэрвеня, а ўверцюрай

мае стаць выступленне аркестра пад кіраўніцтвам М. Фінберга ля помніка Максіму Багдановічу ў Мінску. Рыхтуецца прэм'ера вялікай праграмы «Матчын спеў» з удзелам салістаў калектыву. Зразумеў, сустрэчы з «зоркамі» нацыянальнай эстрады чакаюць і гасцей свята ў Маладзечне, а імяны новых «зорак» дапаможа адкрыць конкурс маладых выканаўцаў, у выніку двух адборачных тураў якога 14 спевакоў будуць спаборнічаць на маладзечанскай сцэне. Яны ўжо рыхтуюцца ў дарогу...

С. ВЕТКА

ПРЫНЯТЫ Ё САЮЗ ПІСЬМЕННІКАЎ

УЗНАГОРОДЖАНЫ МЕДАЛЁМ ФРАНЦІШКА СКАРЫНЫ

Пабольшала дзеячаў нашай літаратуры і культуры, узнагароджаных медалём Францішка Скарыны. Нядаўна гэтага гонару ўдастоены пісьменнікі Іван Пташнік і Вячаслаў Рагойша. Медалі ім прысуджаны за дасягненні ў справе нацыянальнага адраджэння, прапаганды культурнай спадчыны беларускага народа.

Віншваем Івана Мікалаевіча і Вячаслава Пятровіча з узнагародай, жадаем ім новых поспехаў на ніве нацыянальнага адраджэння.

ДА ПЫТАННЯЎ НАЦЫЯНАЛЬнай ТЭРМІНАЛОГІ

4—5 траўня 1994 г. у Мінску адбылася Першая нацыянальная канферэнцыя «Праблемы беларускай нацыянальнай тэрміналогіі», ладжаная Таварыствам беларускай мовы імя Францішка Скарыны пры падтрымцы дзяржаўных органаў і навуковых устаноў. У працы канферэнцыі ўзялі ўдзел 147 навукоўцаў, педагогаў ды іншых зацікаўленых спецыялістаў з розных гарадоў Беларусі, а таксама замежных госці. Былі прадстаўлены практычна ўсе асноўныя галіны навукі, дзе цяпер адбываецца інтэнсіўны працэс тэрмінаўпарадкавання і тэрмінаўтворчасці.

Канферэнцыя адзначыла плённасць актыўнага засваення тэрміналагічнай спадчыны 20-х гадоў поруч з шырокім ужываннем інтэрнацыянальнай лексікі. Такія абмеркаванні мусяць стаць штогадовымі.

Канферэнцыя цалкам падтрымала Зварот XI з'езда Саюза пісьменнікаў Беларусі да беларускага народа.

Язэп СТАПАНОВІЧ

«БЕЛАРУС» І... БЕЛАРУСЬ

Амерыканскі Інстытут імя Кенана паглыбленага вывучэння Расіі сумесна з Расійскай акадэміяй навук выдаў даведнік, у якім змешчана падрабязная інфармацыя пра навукова-даследчыцкія інстытуты акадэміі навук былых савецкіх рэспублік.

Пра гэта паведаміла ў адным са сваіх апошніх нумароў газета «Беларусь» — старэйшае беларускае выданне, што выпускаецца эміграцыяй. Калі дакладней, дык ужо сорок трыці год. Цяпер, як вядома, трапляе «Беларусь» і на Бацькаўшчыну. Гэты нумар, пазначаны студзенем, распаўсюджваецца як ксеракопія. Вядома, здымкі атрымаліся не зусім якаснымі, а наконт матэрыялаў... Ады з іх, што з'явіліся як хуткі водгук на тагачасны падзеі, успрымаюцца ўжо часткай гісторыі; другія — найперш тыя, якія тычацца культурнага жыцця замежжа, — пацвярджаюць дзеі, які нашым суайчыннікам і дапамагае выжыць — «Жыве Беларусь!»

ГІСТОРЫЯ Ў... НЕЧАКАНЫМ РАКУРСЕ

Апошнім часам з'яўляюцца ўсё новыя працы, у якіх гісторыя Бацькаўшчыны падаецца, так сказаць, у... альтэрнатыўным разрэзе. Гэта тычыцца не толькі новых кніг, а і тых, што вяртаюцца з небыцця. Да іх належыць і папулярны нарыс гісторыі Беларусі «Беларусь учора і сёння», выпушчаны выдавецтвам «Навука і тэхніка» сумесна з Таварыствам беларускай мовы імя Францішка Скарыны. Асноўную частку выдання займае кніга Язэпа Найдзюка, што з'явілася больш як паўстагоддзя назад. У якасці дадатку да яе ўключаны раздзелы, напісаныя Іванам Касяком (укладанне Наталлі Дашкевіч). Чытач зможа пазнаёміцца і з пасляслоўем, аўтарам якога з'яўляецца вядомы беларускі гісторык Анатоль Грыцкевіч. Ён, прычынам ставячыся да даследавання «Беларусь учора і сёння», расставіла, як кажуць, усе акцэнтны і гаворыць пра згаданую гісторыю Бацькаўшчыны як пра іншы, чым афіцыйны, погляд на нашу мінуўшчыну.

ДУКТАЎ Уладзімір Уладзіміравіч. Нарадзіўся ў 1953 годзе ў горадзе Крычаве. Скончыў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт (1976). Рэдактар магілёўскай раённай газеты «Прыдняпроўская ніва».

Літаратурную працу пачаў у 1974 годзе. Аўтар кнігі прозы «Дзякуй і даруй» (1993), друкаваўся ў калектыўных зборніках «Галасы Прыдняпроўя», «Дняпроўскія хвалі», «Карані», у часопісе «Малодосць», штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва», іншых выданнях.

ЗУБ Іна Валянцінаўна. Нарадзілася ў 1952 годзе ў Мінску. Скончыла Мінскі дзяржаўны інстытут замежных моў (1975). Працуе перакладчыкам.

Літаратурную працу пачала ў 1981 годзе. Аўтар кнігі прозы «Сцэнарый не для кіно» (1992). Нарысы і апавяданні І. Зуб друкаваліся ў часопісах «Польмя», «Малодосць», «Беларусь», «Работніца і сялянка», «Вожык»,

іншых выданнях. Пераклала з французскай мовы тры кнігі прозы.

ЗЭКА Анатоль Мікалаевіч. Нарадзіўся ў 1955 годзе ў вёсцы Патапаўка Буда-Кашалёўскага раёна. Скончыў Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт (1972) і Вышэйшую камсамольскую школу пры ЦК ВЛКСМ (1982). В. а. галоўнага рэдактара газеты «Добры вечар».

Літаратурную працу пачаў у 1969 годзе. Аўтар кнігі паэзіі «Больш сумлення» (1989), пародый «Дуэль» (1994), зборніка «Буслінае дрэва» (у калектыўнай кнізе «Крыло», 1984).

ЛАПУШЫН Радзіслаў Яфімавіч. Нарадзіўся ў 1961 годзе ў Мінску. Скончыў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт (1985). Выкладчык кафедры рускай літаратуры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Кандыдат філалагічных навук.

Літаратурную працу пачаў у 1978 годзе.

Аўтар кнігі паэзіі «Тры взгляда» (1990), «Между листьями и снегом» (1993). Друкаваўся ў часопісах «Юность» і «Смена» (Масква), «Нёман», «Крыніца», іншых выданнях.

МАЛЕЦ Янусь (МАЛЕЦ Іван Вільгельмавіч). Нарадзіўся ў 1951 годзе ў вёсцы Хрыстова Пастаўскага раёна. Скончыў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт (1983). Рэдактар літадзела часопіса «Вожык».

Літаратурную працу пачаў у 1974 годзе. Аўтар кнігі пародый, гумарыстычных вершаў «Бедны конь» (1992). Адзін з аўтараў калектыўных зборнікаў «Трусой на Парнас» («Библиотека «Крокодила», 1989), «Лагодны прамень раніцы» (1988), «Асцокі за каўняром» (1989). Друкаваўся ў часопісах «Польмя», «Малодосць», «Беларусь», «Вожык», штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва», іншых выданнях.

У годкі

ЗНІЧКАЙ ЖЫЦЦЁ ПРАЛЯЦЕЛА...

ДА 90-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ ПАЎЛЮКА ТРУСА

Ён пайшоў у вечнасць у дваццацігадовым узросце. Словы, вынесеныя ў заглавак, далі і назву выстаўцы, што працуе ў гэтыя дні ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі: 17 кніг яго прадстаўлена на стэндах. Сярод іх першы, маленькі зборнічак «Вершы», што стаў дванаццатым выпускам «Кніжніцы «Маладзіка» і пачаўшы свет у 1925 годзе. Тут жа — другое прыжыццёвае аўтарскае выданне «Ветры буйныя» (1927). Астатнія кнігі — пасмяротныя.

Найбольш поўна спадчына П. Труса прадстаўлена ў даволі ладным томе «Збор твораў», падрыхтаваным тагачасным Інстытутам літаратуры і мовы і выпушчаным пад рэдакцыяй акадэміка І. Замойца і прафесара М. Пятухоўскага. Тады ж гаварылася, што інстытут «лічыць неабходным выдаць дадатковы том з тым, каб у яго ўвайшлі ўсе тэксты паэта, якія не змешчаны ў асноўным томе. Апроч таго, у дадатковы том увойдуць матэрыялы да біяграфіі П. Труса ў адпаведнай іх апрацоўцы і серыя артыкулаў, прысвечаных крытычнай ацэнцы яго творчасці».

Яшчэ адна кніга П. Труса «Творы» выйшла ў 1935 годзе. Нам бы цяпер падобную апераўтынасць! Ды і ўвагу да творчай спадчыны літаратараў, якія памерлі.

У экспазіцыі і адно з апошніх выданняў П. Труса — зборнік выбраных твораў «Новай кадры настаў маладзік», складзены А. Клышчам (выдавецтва «Мастацкая літаратура», 1984).

На выстаўцы можна пазнаёміцца таксама з кнігай успамінаў пра П. Труса «Галасы вясны далёкай...», якая выйшла нядаўна.

У Прысынкаўскім сельскім Доме культуры — на цэнтральнай сядзібе мясцовага гаспадаркі «Чырвоны Кастрычнік», куды ўваходзіць вёска Нізок, прайшло літаратурнае свята Уздзеншчыны «Паўлюку Труску — 90».

Пра выдатнага паэта, яго таленавітую вёску шчырыя словы сказаў намеснік старшыні райвыканкама Наталля Шыянок, загадчык раённага аддзела культуры Ганна Міхалчук, землякі паэта: мастак Уладзімір Ткачоў, пісьменнікі Лідзія Арабей, Аляксей Махнач... Прачулыя паэтычныя радкі прысвяціў свайму знакамiтаму аднавяскоўцу вядомы ўздзенскі паэт-музыка Мікола Кароль. У канцэртнай праграме хораша гучалі творы П. Труса, песні на яго словы.

Была цікавая і змястоўная выстава: кнігі паэта, літаратура пра яго жыццё і творчасць, ксеракопіі ягоных аўтаграфу і фота.

Такая выстава была адкрыта і ў Нізаўскай васьмігадовай школе. Яе настаўнікі і вучні сабралі багаты матэрыял для будучага музея гісторыі роднай вёскі. Ён можа раскажаць пра многае. Тут нарадзіліся пісьменнікі К. Крапіва, П. Трус, Л. Арабей, народны артыст Рэспублікі Беларусь А. Трус. Сярод выхадцаў з Нізка ёсць акадэмік, доктар філалагічных навук, тройчы лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР, прафесар, востем кандыдатаў навук, дацэнт, заслужаны настаўнік і ўрач рэспублікі, два намеснікі міністраў — фінансаў і сельскай гаспадаркі...

Ёсць у Нізка і баявая слава. Звыш 30 сем'яў з вёскі ў мінулыя вайны былі ў партызанах. Сям'я настаўнікаў Лычкоўскіх — Пётр Міхайлавіч і Лідзія Аўгустынаўна — ў першыя дні нямецка-фашыскай акупацыі раёна далі прытулак генерал-лейтэнанту Дзмітрыю Карбышаву і палкоўніку Пятру Сухарэвічу — хавалі некалькі дзён на гарышчы школы, дзе жылі самі. У вёсцы актыўна дзейнічала камсамольскае падполле, якое ўзначальваў Павел Фаміч Валожын. Звыш 50 нізаўчан былі на фронце. Многія з іх не вярнуліся з вайны.

І гэта ўсё людзі адной вёскі Нізок, якая далёка не налічвала нават і сотні двароў.

Праўда, нядаўна, як засведчыў старшыня праўлення мясцовага калгаса Іван Віктаравіч Жукаў, іх ужо — 126.

Палова вёскі, тая, якую не ўдалося фашыстам спаліць у вайну, мае незвычайнае архітэктурнае аблічча. Яно бярэ свой пачатак з 1557 года, калі была праведзена зямельная рэформа і прынята так званая «Устава на валокі». Згодна ёй вуліцу праводзілі пад лінейку. З аднаго боку ставілі жылло, а па другі — гаспадарчыя будынкі. Такой сельскай забудовы сёння на Беларусі амаль не захавалася.

Вось для такога незвычайнага будучага музея незвычайнай вёскі Нізок народны мастак Рэспублікі Беларусь Міхаіл Савіцкі перадаў работу — скульптурны вобраз Кандрата Крапівы, а заслужаны дзеяч мастацтваў рэспублікі Яўген Ганкін — партрэт П. Труса. Не з пустымі рукамі прыехаў у родную вёску на свята таленавіты беларускі мастак У. Ткачоў. Ён прывёз некалькі сваіх работ. Сярод іх нізаўчане ўбачылі трыпціх «Прысвячаецца Паўлюку Труску». Твор з трох частак: «Парыў ветру», «Натхненне» і «Палёт». Цэнтральная частка ўвасабляе вобраз паэта-земляка. Мастак падарыў аднасьлячанам свае пейзажныя работы «Урочышча Калюга» і «Раніца ў вёсцы». На іх — родныя мясціны аўтара.

Пасля вайны ў Нізку на працяг некалькіх год жылі і працавалі браты Сяргей і Аляксей Ткачовы. Пазней яны сталі народнымі мастакамі СССР, правадзейнымі членамі Акадэміі мастацтваў СССР. Сяргей Пятровіч перадаў нізаўчанам адну са сваіх работ, якую калісьці напісаў тут. Гэта карціна «Збор подпісаў за мір» — твор адлюстроўвае тагачасны трывожны пасляваенны час.

А. АЛІН

Пошта

ШАНЦ ЯШЧЭ ЁСЦЬ

Не магу не выказаць сваю думку наконт выступлення каманды БДУ ў КВЗ-94. У нашай беларускай каманды, якая выступала ў гэтым конкурсе ўпершыню, са знешняга боку ўсё было амаль бездакорным: і касцюмы (вельмі ўражвалі некаторых глядачоў), і выкананне. Але змест?! На маю думку, яго можна ацаніць значна ніжэй, бо не было сувязі з сучасным, штодзённым жыццём Беларусі.

Няўжо нельга было абыграць дыялог Чарнамырдаіна—Кебча наконт рублёвай зоны, прайсціся па нястрыманым росце інфляцыі, па

найвялікшай колькасці прэтэндэнтаў у кандыдаты на прэзідэнці пост нашай дзяржавы, па занадта замаруджаным прыняцці, хутчэй непрыняцці беларускага гімна, ды ці мала яшчэ тэм?

Мож іншым, з задавальненнем слухала гумарыстычную радыёперадачу па старонках часопіса «Вожык», якая сведчыць, што з гукарам у нас, беларусаў, усё ў норме.

Што тычыцца музычнага афармлення, то ў КВЗе нашай каманды гучалі даволі збытыя мелодыі савецкіх кампазітараў. Ні крупінікі бе-

ларускай музыкі! Не выкарыстаны наш багацейшы фальклор! Ці не лепей было б замест пароды на Алу Пугачову склаціць пароды на «Песняроў» або Паплаўскаю з Ціхановічам — усім вядомых артыстаў?

Ды ці мала яшчэ чаго можна было зрабіць, каб паказаць, што беларусы валодаюць дасціпным гукарам, музычнымі талентамі і багатым фальклорам?

Тым не менш, наша каманда дапушчана да наступнага конкурсу. Ёсць яшчэ шанц пазбавіцца бяззубага гукара.

Лілія БУБЛІКАВА,
настаўніца беларускай мовы
СШ N 169 г. Мінска

У ЧАС ВАЙНЫ ГРАМАДСТВА НАГАДВАЕ ЎЗНЯТАГА НА ДЫБКИ КАНЯ.

Каб утрымаць грамадства ў такім нязвычайным, «уздыбленым» стане, патрабуюцца надзвычайныя законы, бескампрамісныя і жорсткія, скіраваныя на поўную мабілізацыю ўсіх сіл дзеля перамогі ў вайне.

На Беларусі надзвычайныя законы ваеннага часу пачалі ўводзіцца з 22 чэрвеня 1941 года, з абвяшчэннем Указа Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР «Аб ваенным становішчы». Функцыі органаў дзяржаўнай улады Беларускай ССР у сферах абароны, грамадскага парадку і дзяржаўнай бяспекі перадаваліся Ваеннаму Савету Заходняга фронту. Ваенныя ўлады атрымалі права выдаваць абавязковыя для выканання ўсім

Вайна і надзвычайнае заканадаўства прынеслі вялікае гора ў кожную беларускую хату. І як тут не ўспомніць таямнічы знак, які пасылала людзям неба: і сакавіка 1941 года назіралася выключнае па інтэнсіўнасці паўночнае ззянне, ахаліўшае вялізную плошчу ад Мурманска да Крыма. Людзі са здзіўленнем і страхам назіралі гэты нябесны знак, але ці здагадваліся яны, што азначаў ён? Аб якой бядзе ён папярэдзваў іх?

«ПЕРАДЫШКІ» І АМНІСТЫІ.

Вядома, каня «на дыбках» трымаць увесь час нельга, патрэбны перадышкі; тым больш нельга ўвесь час трымаць ва «уздыбленым» стане грамадства, нават калі яно ахопена моцнымі патрыятычнымі пачуццямі. «Перадышкі» грамадства ад надзвычайнага заканадаўства ў гады вайны вырашаліся

«АМНІСТЫЯ» 1945-ГА...

насельніцтвам пастановы і распараджэнні. За непадпарадкаванне ваенным уладам вінаватыя асобы падлягалі крывінальнай і адміністрацыйнай адказнасці па законе ваеннага часу. Звужвалася кампетэнцыя народных судоў, уводзіліся ваенныя трыбуналы. Пастановы ваенных трыбуналаў касачынаму абскарджанню не падлягалі і маглі быць адменены ці зменены толькі ў парадку нагляду.

Надзвычайныя законы былі прыняты і ў галіне працоўнага права. Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР ад 26 снежня 1941 года работнікі ваеннай прамысловасці замацоўваліся за прадпрыемствамі, на якіх працавалі. Той, хто самавольна пакідаў месца работы, прыроўніваўся да дзёрціра і мог быць пакараны пазбаўленнем волі ад пяці да васьмі гадоў. Работнікі чыгункі лічыліся мабілізаванымі і для іх ўстанаўлівалася адказнасць за злачыства на службе нароўне з ваеннаслужачымі.

У красавіку 1942 года была ўстаноўлена крывінальная адказнасць за ўхіленне ад працоўнай павіннасці, мабілізацыі на сельскагаспадарчыя работы, за невыпрацоўку абавязковага мінімуму працадзён. Была надзвычайна ўзмоцнена крывінальная адказнасць за крадзёж дзяржаўнай маёмасці. У 1942 годзе за крадзёж гаручага з МТС і саўгасаў вінаватыя падлягалі турэмнаму зняволенню ад трох да пяці гадоў.

З пагаршэннем становішча на франтах узмацнялася жорсткасць надзвычайных законаў і ў Чырвонай Арміі. 28 ліпеня 1942 года нарком абароны Сталін выдаў загад N 227, які ўвайшоў у гісторыю пад назвай «Ні кроку назад!». Загадам у Дзеючай Арміі ўтвараліся штрафныя падраздзяленні — асобна для афіцэраў, асобна для салдат і сяржантаў. Кожнаму фронту прадпісвалася сфарміраваць ад аднаго да трох (па абставінах) штрафных батальёнаў па 800 афіцэраў, «провинившихся в нарушении дисциплины по трусости или неустойчивости». Штрафныя афіцэрскае батальёны ставіліся на найбольш цяжкія ўчасткі фронту, «чтобы дать им возможность испить кровью свои преступления перед Родиной».

Салдаты і сяржанты накіроўваліся ў штрафныя роты, якія ўтвараліся ў арміях — ад 5 да 10 штрафных рот па 150—200 чалавек у кожнай. Штрафнікі бралі ўдзел у самых кровапралітных баях і неслі вялікія страты. Тэрмін знаходжання ў штрафных падраздзяленнях вызначваўся да трох месяцаў, або да рэння ў баі (праціцця крыві), ці да прадстаўлення да ўзнагароды. Штрафнікі не лічыліся вязнямі, пасля вызвалення са штрафных часцей ім вярталіся ранейшыя воінскія званні, узнагароды і правы. Сем'ям загінуўшых штрафнікоў, штрафнікам-інвалідам выплачваліся пенсіі. Па сціпрых прыкідках спецыялістаў Інстытута ваеннай гісторыі былога Міністэрства абароны СССР, праз сістэму штрафных часцей прайшло каля... 1,5 мільёна чалавек; колькі з іх загінулі, колькі засталася жыць — гэта і сёння нераскрытая таяна вайны.

Такім чынам, надзвычайныя законы ваеннага часу фарміравалі выключна небяспечны сацыяльны асяродак, ніхто не быў застрахаваны ад таго, што па збегу выпадковых абставін мог прадстаць перад ваенным трыбуналам, трапіць у ГУЛАГ ці ў штрафную роту. Вайна і яе надзвычайныя законы бяспечна ламалі жыццё мільёнаў людзей, рэзалі іх лёс па-жывому. Па звестках НКВС СССР, толькі за 1941 год лагераў ГУЛАГа папоўніліся 1 мільёнам 343 тысячамі 663 зняволенымі. Мільёнамі асуджаных папаўняліся лагераў ГУЛАГа і ў наступныя гады вайны.

рознымі шляхамі. Шырока прымянялася адтэрміноўка выканання прыгавораў да канца ваенных дзеянняў з накіраваннем асуджаных у Дзеючую Армію. У Крывінальным кодэксе Беларускай ССР прымяненне такой адтэрміноўкі прадугледжвалася артыкулам 32. Адтэрміноўка дапускалася ў адносінах да асуджаных ваеннаслужачых, работнікаў транспарту і ваеннаабавязаных, якія па ўзросце падлягалі прызыву або мабілізацыі. Да канца 1941 года ў Дзеючую Армію ўлілося 420 тысяч былых вязняў. Потым былі і другія пастановы аб «спецконтынгенце». Усяго за гады вайны ў армію з ГУЛАГа было перададзена больш за мільён асуджаных. Многія з іх праявілі ў баях мужнасць і гераізм, былі ўзнагароджаны ордэнамі і медаламі, а некаторыя з былых вязняў нават сталі Героямі Савецкага Саюза.

Спробы кардынальнага вырашэння пытання аб «нейтралізацыі» вынікаў дзеяння надзвычайных законаў ваеннага часу былі прыняты кіраўніцтвам СССР пасля заканчэння вайны ў Еўропе. 7 ліпеня 1945 года Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР быў выдадзены Указ «Аб амністыі ў сувязі з перамогай над гітлераўскай Германіяй». Указам вызваліліся ад пакарання вязні з тэрмінам зняволення да трох гадоў, асуджаныя за тое, што самавольна пакінулі прадпрыемствы ваеннай прамысловасці, а таксама былыя вязні, да якіх была прыменена адтэрміноўка выканання прыгавораў з накіраваннем на фронт. З гэтых катэгорыяў адымалася і судзімасць. Скарачаўся напалоў тэрмін зняволення асуджаных на тэрмін звыш трох гадоў. Былі спынены ўсе следчыя справы і справы, неразгляджаныя судамі, за якія законамі прадугледжаны пакаранні не звыш трох гадоў пазбаўлення волі. Скасоўваліся ўсе несплаўнены адміністрацыйныя штрафы, прадугледжаныя Указам ад 22 чэрвеня 1941 года «Аб ваенным становішчы».

Амністыі не падлягалі асобы неаднаразова судзімыя за растраты, крадзёжы, рабаўніцтва, хуліганства, «контрэвалюцыйную дзейнасць», бандытызм, фальшывамаецтва, наўмыснае забойства і разбой.

Не прымянялася амністыя і да савецкіх грамадзян, якія супрацоўнічалі з немцамі ў час вайны. Толькі праз дзевяць гадоў, Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР ад 17 верасня 1955 года, былі вызвалены, незалежна ад тэрміну пакарання, асобы, асуджаныя за службу ў нямецкай арміі, паліцыі і спецыяльных нямецкіх фарміраваннях. Вызваліліся ад далейшага адбыцця пакарання людзі, накіраваныя за такія злачыствы ў ссылку ці высылку. Здымалася судзімасць і пазбаўленне правоў з грамадзян, вызваленых ад адказнасці Указам ад 17 верасня 1955 года, ці раней судзімыя за падобныя злачыствы і ўжо адбыўшыя тэрміны пакарання.

Каб канчаткова пакончыць з «уздыбленым» станам грамадства, выкліканым вайною, патрэбна было скасаваць статус ваеннага становішча. 25 верасня 1945 года Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР дзеянне надзвычайных законаў ваеннага часу на тэрыторыі Беларусі было адменена, акрамя яе заходніх абласцей. Ваеннае становішча ў заходніх абласцях было скасавана толькі праз год, 4 ліпеня 1946 года. Гэта тлумачылася разгулам бандытызму: са жніўня 1944 года па чэрвень 1945 года «лясныя браты», акаўцы здзейснілі тут 303 тэрарыстычныя акты, у выніку якіх загінулі 36 работнікаў раённага зв'язна, 24 старшыні сельсаветаў, 35 работнікаў міліцыі, многія дзсяткі грамадзян былі паранены. У Лідскім раёне за гэты час было забіта і паранена 113, у Воранаўскім — 97 чалавек.

ВАЕННАПАЛОННЫЯ І РЭПАТРЫЯНТЫ.

Асабліва несправядлівым і неверагодна пакутным быў лёс ваеннапалонных і рэпатрыянтаў — жыхароў Беларусі, прымусова ў гады вайны вывезеных немцамі на катаржныя работы ў Германію.

Каб уявіць сабе сутнасць праблемы ваеннапалонных, коротка нагадаем абставіны і варункі, пры якіх савецкія салдаты і афіцэры трапілі ў нямецкі палон.

З пачаткам вайны праводзілася масавая мабілізацыя ў Чырвоную Армію. За кароткі тэрмін у армію было мабілізавана больш як 500 тысяч жыхароў Беларусі. Салдаты Заходняга фронту, у шэрагах якога апынуліся мабілізаваныя, з першых баёў паказалі адметныя ўзоры мужнасці і адвагі. Гэта засведчыў і вядомы пісьменнік К. Сіманаў,

наведваўшы ў ліпені 1941 года 388-ы стралковы полк, які на Буйніцкім полі бліз Магілёва за першыя дні вайны падбіў сорок нямецкіх танкаў. Усё свае астатняе жыццё К. Сіманаў быў пад глыбокім уражаннем убачанага пад Магілёвам.

Але адной мужнасці простага салдата на вайне бывае мала. Камандаванне Заходняга фронту па аб'ектыўнах і суб'ектыўных прычынах, даследаванне якіх выходзіць за межы нашага артыкула, з першых гадаў вайны страціла апэратыўную ініцыятыву, сувязь з падначаленымі злучэннямі і часцямі. У войску пачаліся хаос і неразбярэха. Нават маршал Кулік, накіраваны Стаўкай у Мінск для дапамогі камандаванню Заходняга фронту, ледзь сам не трапіў у палон. У сялянскай вопратцы, пехатою, у натоўпе бежанцаў, з вялікімі цяжкасцямі маршал выйшаў з акружэння. У такім непрывабытым «касцюме» паявіўся ён перад Сталіным у Крамлі.

— Вось палюбуюцца на гэтага палкаводца, — кінуў у бок маршала Вярхоўны. — Для поўнага маскарэду яму не хапае пугі і лапцяў.

За два тыдні вайны (з 22 чэрвеня па 9 ліпеня 1941 года) з 44 дывізіяў Заходняга фронту немцы поўнасцю разбілі 24. Астатнія 20 дывізіяў страцілі ад 30 да 90 працэнтаў асабовага складу. Фронт страціў каля 300 тысяч чалавек. Тысячы ваеннаслужачых, не па сваёй волі і жаданні, трапілі ў нямецкі палон. Урад СССР, па віне якога адбылася трагедыя Заходняга фронту, нікога не зарбіў, каб абараніць сваіх суайчыннікаў-палонных, аблегчыць іх лёс, дапамагчы іх сем'ям. А такая дапамога была асабліва востра неабходнай. Таму што кіраўніцтва Германіі, спынаючыся на тую акалічнасць, што СССР не быў удзельнікам Гаагскай канвенцыі 1907 года і не далучыўся да Жэнеўскай канвенцыі 1929 года, не лічыла сябе звязанымі нормамі законаў вайны ў адносінах да Савецкага Саюза. Вядомы англійскі даследчык А. Верт адзначаў: тое, што ўчынялі немцы ў адносінах савецкіх ваеннапалонных цяжка ўявіць нармальнаму, псіхічна здравому чалавеку. З 5 мільёнаў 160 тысяч савецкіх ваеннапалонных толькі менш 2 мільёнаў засталіся жывымі, больш 3 мільёнаў пакутліва загінулі ў нямецкіх лагерах.

Нармальнаму, псіхічна здравому чалавеку неверагодным падліліся 6 дзеянняў вышэйшага савецкага кіраўніцтва ў адносінах да суайчыннікаў, што трапілі ў нямецкі палон. 16 жніўня 1941 года Стаўка Галоўнакамандавання выдала загад N 270, у якім патрабавала камандзіраў і палітработнікаў, якія здаюцца ў палон, расстрэльваць без суда і следства на месцы, а іх сем'і падлягалі арышту. Ці выконваўся гэты жорсткі загад на практыцы? Мы не маем дакладных статыстычных звестак аб колькасці рэпрэсаваных сем'яў палонных. Але што загад выконваўся, можа сведчыць такі красамоўны факт: сын Сталіна, Якаў, летам 1941 года параненым трапіў у палон. Жонка Якава, нягледзячы на малалетняе дзіця, была арыштавана і два гады працягла за кратамі. Само сабою паўстае пытанне: калі не было літасці да адзінай і бязвіннай нявесткі самога Сталіна, да яго немаўля-ўнука, якая магла быць у тых часы міласэрнасць да сем'яў іншых палонных?

Цяжкім склаўся лёс і 380 тысяч жыхароў Беларусі, прымусова вывезеных акупантамі на работы ў Германію. Ушчэнт зменчаныя на нямецкіх катаржных работах, цудам выжыўшыя ў няволі, гэтыя пакутнікі зноў сталі без віны вінаватымі. Майскімі днямі 45-га, калі ўсе радаваліся перамозе, Сталіным была падпісана сакрэтная дырэктыва, тэкст якой, нам уяўляецца, мэтазгодна прывесці цалкам на мове арыгінала: «Командующим войсками 1 и 2 Белорусских, 1, 2, 3 и 4 Украинских фронтов. Тов. Берия, тов. Мер-

кулову, тов. Абакумову, тов. Голикову, тов. Хрулеву, тов. Голубеву.

Военным Советам фронтов сформировать в тыловых районах лагеря для размещения и содержания военнопленных и репатрируемых советских граждан на 10000 человек каждый лагерь. Всего сформировать: во 2 Белорусском фронте — 15, в 1 Белорусском фронте — 30, в 1 Украинском фронте — 30, в 4 Украинском фронте — 5, во 2 Украинском фронте — 10, в 3 Украинском фронте — 10 лагерей...

Проверку возложить: бывших военнопленных Красной Армии — на органы контрразведки «СМЕРШ», гражданских лиц — на комиссию НКВД, НКГБ, «СМЕРШ»...

И. СТАЛИН.

Величкая перамога над фашызмам і ... загад адкрыць 100 новых лагераў на мільён чалавек! Як сведчаць апублікаваныя архіўныя звесткі, лагераў «фільтрацый» існавалі каля года, да сакавіка 1946 года, пакуль не была скончана масавая рэпатрыяцыя. У СССР па рэпатрыяцыі прыбыло 1569572 ваеннапалонных: 1249017 асоб радавога саставу, 195350 — сяржанцкага, 123464 — афіцэрскага, 1741 асоба без званняў.

Юрыдычна ў той час усе яны лічыліся злачынцамі. У адпаведнасці з абвешчанай 7 ліпеня 1945 года амністыяй ваеннапалонных радавога і сяржанцкага саставу дэмабілізуемых узростаў, за выключэннем служыўшых у воінскіх фарміраваннях на баку ворага, пасля праверкі ў «фільтрацыйных» лагерах былі адпушчаны дадому. 344448 ваеннапалонных радавога і сяржанцкага саставу дэмабілізуемых узростаў урадам было вырашана не адпусціць па месцы жыхарства, а залічыць у рабочыя батальёны Наркамата абароны СССР. Па тых жа крытэрыях у рабочыя батальёны прымусова былі залічаны многія жыхары Беларусі, у тым ліку і жанчыны, гвалтоўна вывезеныя на работы ў Германію і папаўшыя такім чынам у склад рэпатрыянтаў.

Лёс рэпатрыянтаў-афіцэраў, за рэдкім выключэннем, склаўся трагічна. Пасля шматмесячнай праверкі ў «фільтрацыйных» лагерах яны, як правіла, накіроўваліся ў лагераў ГУЛАГа або на спецпасяленні, мала каму з былых палонных-афіцэраў пашанцавала вярнуцца ў родны дом, да сваёй сям'і.

Поўнай амністыі ваеннапалонных не атрымалі ні ў 1945, ні ў 1955 годзе. Праўда, Указам ад 17 верасня 1955 года рабілася спроба часткова вырашыць гэтую праблему — вызваліліся ад адказнасці асобы, якія ў перыяд вайны «здаліся ў палон», але палажэнне закона распаўсюджвалася толькі на тых савецкіх грамадзян, якія ў той час знаходзіліся... за мяжой Савецкага Саюза, у эміграцыі. І толькі праз год пастановай Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР ад 20 верасня 1956 года было дадзена тлумачэнне, што «Указ ад 17 верасня 1955 года распаўсюджваецца і на былых ваеннаслужачых Савецкай Арміі і Флоту, асуджаных за здачу ў палон ворагу». З былых палонных знімаўся судзімасць і парахжэнне ў правах. Прыпыняліся ўсе следчыя справы, а таксама справы, неразгляджаныя судамі, на асоб за здачу ў палон у гады вайны.

Такім чынам, толькі праз адзінаццаць гадоў пасля сканчэння вайны ў рэшце рэшт былі амністраваны савецкія ваеннаслужачыя, трапіўшыя ў нямецкі палон. Заканадаўца таго часу менш цяжка і злачыствамі лічыў нават прамое супрацоўніцтва з акупантамі, чым палон, у які большасць салдат і афіцэраў папалі не па сваёй волі і не па сваёй віне. З сумам адзначым: цяжка знайсці аналаг у сусветнай юрыдычнай практыцы заканадаўства, якое б утрымлівала нормы крывінальнага праследавання сваіх грамадзян за здачу ў палон на працягу больш дзевяці гадоў пасля пераможнага сканчэння вайны.

ЗАМЕСТ ЭПІЛОГА.

І яшчэ адна праблема, без упамінення якой мы не можам паставіць кропкі ў нашым даследаванні. Ці карэктна, з юрыдычнага боку гледжання, называць акты 1945, 1955 гадоў амністыяй у поўным сэнсе гэтага слова? У юрыспрудэнцыі пад амністыяй прынята разумець акт вярхоўнай улады, паводле якога асобы, якія ўчынілі злачыствы, вызваліюцца ад пакарання поўнасцю ці часткова. Ці быў склад злачыства ў дзеяннях салдат Заходняга фронту, якія ў пераважнай большасці апынуліся ў палоне не па сваёй волі і жаданні, а па віне кіраўніцтва краіны? Ці можна, у такім разе, да гэтай шматмільённай катэгорыі гаротнікаў прымяняць паняцце «амністыя»?

Пытанні і пытанні... Не на ўсе з іх і сёння, амаль праз паўвека, можна даць дакладныя адказы. Але чым больш мы аддаляемся ад вогненнага дзён вайны, тым больш для нас раскрываюцца яе таямніцы.

М. СІЛЬЧАНКА,

доктар юрыдычных навук;

І. БАСЮК,

кандыдат гістарычных навук

г. Гародня

НЕ АБЫ-ЯКІ КАЛЯНДАР, А НАРОДНЫ

Апошнім часам выходзіць нямала розных календароў, — звычайна так званыя гадавікі. Мінаецца год, і календар уяўляе толькі гістарычную каштоўнасць. Іншая справа — календар народны, які на працягу пакаленняў занатоўваў вопыт і веды, жыццёвыя назіранні нашых суайчыннікаў. Дзень за днём фіксаваліся прыкметы, павер'і, звычаі, называліся абрады, прымеркаваныя да пэўнага перыяду. І, зразумела, згадваліся святы, імёны святых, апосталаў... Адным словам, календар становіцца часткаю духоўнага жыцця народа.

Ёсць, зразумела, такі календар — прытым надзіва багаты, змястоўны — і ў беларускай. Іншая справа, што ён не адно дзесяцігоддзе не выдаваўся ў сваім цэласным выглядзе.

Цяпер жа такое выданне нарэшце з'явілася. Выдавецтва «Ураджай» выпусціла кнігу Уладзіміра Васілевіча, якая так і называецца — «Беларускі народны календар». Нельга не пагадзіцца з анатацыяй: «Раскіданыя некалі па ўсіх кутках беларускага краю залатцінкі народнага календара, сабраныя разам, пад адной вокладкай, гучаць як сапраўдная народная паэма, праз радкі якой да нас даносяцца галасы сёвай мінуўшчыны».

Хіба варта яшчэ дадаць: мінуўшчыны, што ў пераносным і прамым сэнсе працуе на сёння. Як набытак народнага духоўнага жыцця, што спрыяе нацыянальнаму Адраджэнню. І як карысныя парады, якія спатрабяцца многім. Асабліва тым, хто працуе на зямлі, бо ў народным календары нямала прыводзіцца прыкмет, якія падказваюць, калі сець, убіраць ураджай, у які дзень лепей рабіць тую ці іншую работу.

І, паўтараем, календар гэты — не на адзін год. Так што, калі ласка, завітайце ў кнігарні. Балазе, наклад яго немалы — 70 тысяч асобнікаў.

А. М.

НАЗВА ПРОСТАЯ — «ЧАСОПІС»...

А выдаецца ён у Беластоку і з'яўляецца інфармацыйна-культурным штомесячнікам. Чарговы нумар пазначаны красаю і стаўся амаль юбілейным — саракавым з пачатку выхаду. Як звычайна, змешчаны шэраг матэрыялаў, што даюць даволі поўнае ўяўленне аб жыцці беларусаў у Польшчы, стасунках Беларусі з Польшчай. Ёсць публікацыі, што закранаюць розныя моманты гісторыі. У прыватнасці, чытач сустрэне працяг артыкулаў «Аб пачатках праваслаўнага манастыра ў Супраслі» і «Царква ў падзехах Белска».

Ян Чыквін у артыкуле «Самотнік у свеце рэчаў» разважае над жыццёвым і творчым шляхам беластоцкага літаратара Уладзіміра Гайдукі. Падставы для роздуму і на самай справе ёсць. Першы пазычыў зборнік У. Гайдукі «Ракіта» выйшаў яшчэ ў 1971 годзе, а другі «Блакiтны вырай» толькі ў 1990. На думку Я. Чыквіна, «гэты разрыў у часе сведчыць не толькі аб ненармальнасці развіцця беларускага літаратурнага руху ў Польшчы, але таксама і ў адносінах да самога паэта».

Я. Чыквін дае высокую ацэнку творчасці калегі па піру: «Пра творчасць Уладзіміра Гайдукі, не зацікаўлена чужа-культурнымі насланнямі, уплывамі, запазычаннямі, лягчай — як ні парадаксласна — расшыфроўваюцца першаэлементы характэрныя для беларускай культуры, пэўна яе інтэлектуальна-маральныя коды. Менавіта паблажлівасць да людзей і сімпатыя ў адносінах з імі, схільнасць да гумару, пагоджанасць са звышнім светам, якая трансфармуецца часта ў пасіўнае сузіранне, затым заземленасць, амаль язычкі культ прыроды, сімвалы якой у славянскіх народаў была і ёсць жанчына. Ёй спываецца гімн і праз яе ўсёй зямлі-прыродзе».

На чацвёртай старонцы вокладкі прадстаўлена традыцыйная рубрыка «Хроніка жыццёвасці». Гэтым разам раскажваецца пра вяску Ямашы з Крынскай гміны, вядомаму яшчэ з XVI стагоддзя. На жаль, сёння яе пакінулі апошнія жыхары.

СУСТРЭЧА БЫЛЫХ ПАЛАНЯНАК

У Цэнтральнай гарадской бібліятэцы Маладзечна сустраліся жанчыны, якія перажылі адно з самых страшных выпрабаванняў мінулай вайны — няволі ў канцэнтрацыйных лагерах фашысцкай Германіі.

М. КАПЫЛОВІЧ

Паэт пра Паэта

«СПАЧУВАЮ ЧАЛАВЕКУ...»

Бываюць кнігі, як людзі. Немітуслівыя, негаманкія. Пачуцці — з глыбіні душы. Думкі не любяць знешніх эфектаў. Табе давярае кніга самае запаветнае: чалавек не можа і не павінен жыць без веры, без любові, без надзеі. Аб гэтым адзін з лепшых вершаў Анатоля Вярцінскага «Высокае неба ідэала».

Хмуроў — ты усменку мне вяртала.
Звярзоў — ты мудрасць мне вяртала.
Хвароў — ты сілы мне вяртала.
Староў — ты свежасць мне вяртала,
высокае неба ідэала!

У кнізе выбранага паэта «Хлопчык глядзіць...» («Мастацкая літаратура», 1992) гэты верш, на мой погляд, з'яўляецца вызначальным. І хаця кніга выйшла не ўчора, я зноў і зноў звяртаюся да яе, размаўляю з ёй, як з сябрам.

Строгай патрабавальнасцю да сябе адзначае на выбранае А. Вярцінскага. Паэт не ўключыў сюды ніводнага верша з першага зборніка «Песня пра хлеб», хаця і ў ім былі пазычыныя радкі — сведкі яго ўдумлівага таленту.

Ад кнігі да кнігі расце майстэрства: «Тры цышыні», «Чалавечы знак», «З'яўленне», «Час першых зорак», «Ветрана»... Дакладнае, важнае слова — нягучнае і шчымылае, усхваляванае і іранічнае. Своеасабліва рытміка, якая дазваляе адрозніць голас паэта сярод многіх чытаючы яго кнігу, падсвядома згадваючы словы Аглініцка: «Ты разумеш радасць бацьчы новае?»

Пакаленне літаратурных равеснікаў А. Вярцінскага з нечай лёгкай рукі называюць філалагічным. У мяне гэтае вызначэнне заўсёды выклікае ўнутраны пратэст. Бо інтэлігентнасць — гэта зусім не дыплом ці два дыпломы. Інтэлігентнасць — стан душы. Вышэйшая адукацыя для паэта? Ды гэта ж само сабой зразумела! Гляньце толькі на здымкі і кароткі жыццёвы маладой плеяды пісьменнікаў («ЛіМ» за 14 студзеня г.г.). Тут Міраслаў Адамчык, Галіна Тыха, Максім Клімковіч, Барыс Пятровіч. А браты-блізняты Анатоль і Васіль Дзбішы (увогуле унікальнае з'ява). Два паэты, абодва з вёскі Шапятоўка Свіслацкага раёна. Блізняты разам скончылі Мінскі інстытут культуры. Такія падобныя тварами і амаль непадобныя ў вершах!

Занятая будзённымі справамі, незадаволеная складанасцямі быту, не будзем жа праходзіць міма адораных, цікавых, усебакова развітых людзей, якія жывуць на нашай зямлі. Мяне нязменна хвалююць і радуюць, напрыклад, арыгінальная паэзія і пера-

клады Ніны Мацяш, якая валодае некалькімі мовамі.

Ці не пра тое ж гаворыць вершам і Анатоль Вярцінскі?

Давайце ўважліва глянем
Адзін аднаму ў твар...

Бялюча крапае душу паэма «Заазер'е». Сын прыехаў дадому, дзе не было ўжо яе, матулі. Трывожны рытм, пакутлівы паўтор слова «маўчыць» шчымыла адгукаюцца ў сэрцы. Гора асірацелага сына становіцца тваім, асабістым. І ў гэтым сіла сапраўднай паэзіі.

Рэч маўчыць.

Печ маўчыць.
Печ без яе астыае — стыне.
Вось-вось заенчыць, закрычыць:
«Дзе Яна?! Дзе Гаспадыня?!»

...Сцены маўчаць.

Рэчы маўчаць.
Яны не могуць закрычыць.

Чаму такія паэмы, як «Заазер'е» Вярцінскага, як сьвятоўныя спаведзь Барадзіла «Куліна», не чытаюцца ў нас з эстрады — не абуджаюць чалавечыя пачуцці ў сэрцах некаторых няўдзячных дзяцей? Часам нашы газеты публікуюць страшныя гісторыі пра бедных адзінокіх жанчын, калі раз'юшаны п'янога і брыдкасласу выганяе з дому тую, якая дала яму жыццё. Вы скажаце, што такія п'яногі не ходзяць на канцэрты і не слухаюць артыстаў-чытальнікаў? Але яны ўсё ж слухаюць радыё, глядзяць тэлевізар. І, можа, гарачае пазычнае слова пераверне чыю-небудзь заскарузую душу? Як малітва, прахыпаная з амбона, што кліна да прасвятлення...

Паэзію немагчыма пераказаць. І таму дазвольце прывесці радкі з яшчэ аднаго верша — «Спачванне»:

Спачуваю чалавеку,
калі яму крмудна,
калі гняць яго несправядлівасць.
Несправядлівасць! Я знаю,
што гэта такое.

Самая большая рана на сэрцы —
гэта тая, якую
пакінула несправядлівасць.

Да паэзіі Анатоля Вярцінскага не часта звяртаюцца крытыкі. Мне гэта таксама падаецца несправядлівым. Калі складалася другая кніга аўтабіяграфіі беларускіх пісьменнікаў, паэт па просьбе выдавецтва напісаў кароткі артыкул «Замест біяграфіі», які застаўся ў рэдактарскім сталі. Чаму? «Я нікому не скардзіўся, — піша паэт у прадмові да кнігі «Хлопчык глядзіць...» і не прад'яўляў прэтэнзій, ні ў кога — ні ў складальніка, ні ў рэдактара —

Часопісы ў красаўку

А ЗАЎТРА — ГРАШЫМ...

што з'яўляецца з-пад яго п'яра цяпер, ёсць розніца, прытым істотная. І раней ён не абыходзіў увагай негатыўнага ў жыцці, але яго падавалася і разглядалася на фоне таго добрага, што абавязкова рабілася ўслед за блэгім. Цяпер жа ў новых творах і. Шамякіна няма ні прабліску святла ў «цёмным царстве» сучаснасці.

Сёй-той (кіруюся гаворкай з калегамі, бо крытыка маўчыць, не дае новым творам і. Шамякіна ніякай ацэнкі) гатовы ў гэтым бачыць непрыманне аўтарам тых адраджэнскіх працаў, што адбываюцца на Беларусі. Маўляў, некаторыя героі з іроніяй ставяцца да самога закліку: «Жыве Беларусь!». Па-першае, якія гэта персанажы? Тыя, якія кампраметуюць ідэю самога Адраджэння, грамадскага абнаўлення. А па-другое, Іван Пятровіч жыве і творыць зусім не ў тых часы, калі А. Кулакоўскі прапанаваў на свет «божы» сваіх «Дабрасельцаў». Інакш бы ўхапіліся за аповесць «Адна на падмоўках», абвінавацілі б у ачарненні... дэмакратыі.

І. Шамякін па-майстэрску вылівае вобраз старой і нікому непатрэбнай актрысы. Менавіта актрысы, бо Аляксандра Паўлаўна Астроўка з тых, хто, пакуль жыве, з тэатрам не развітаецца. Ды і жыве яна таму, што верыць у мастацтва, у яго цудоўдзейную сілу. Насуперак нястачам, крыўдам, болю. Халіла іх Аляксандры Паўлаўне. Але яна не здаецца. Больш таго, рашаецца на тое, на што далёка не кожны адважыцца. Сама стварае маналог, сама ставіць спектакль па ўласным... жыцці. Нічога не хавае. Як на спаведзі, гатова перад глядачом маральна ачысціцца, а яшчэ — даць такую мажлівасць і тым, для каго таксама неабходна пераацэнка жыцця і хто, магчыма, не асмельваецца на гэта.

Яшчэ з адной аповесцю — «Падзенне» і. Шамякін выступае ў «Полымі». Дай Вам Бог, Іван Пятровіч, і надалей такой творчай няўрымслівасці. Чытаецца, яшчэ як чытаецца аповесць! Прываблівае бескампраміснасцю, з якой аўтар вуснамі галоўнага героя Івана Андрэвіча асуджае тую маральную дэградацыю, што напаткала наша грамадства сёння. Як і колісь, знаходзіцца нямала праўдалюбаў, але, на жаль, далей гучных слоў большасць з іх

не пытаўся, у чым справа. Уласна кажучы, я і без таго ведаў, дакладней згадаўся, што адбылося. На дварэ канчалася хрушчоўская адліга і пачыналася брэжнеўская непагадзь-бездарожжа. Я разумеў, што аднаго эпізоду са зваржэннем партрэта Сталіна («Далой ідалаў, зямлю людзям!») было ўжо дастаткова для палыхлага рэдактара, каб артыкул прызнаць крамольным і не ўключачы ў кнігу.

Вярцінскі з іроніяй згадвае вядомыя радкі:

Блажен, кто посетил сей мир
В его минуты роковые.

Яму і яго равеснікам (ды і папярэднікам) халіла і хапае г. зв. «блаженства» — «не столькі салодкага, колькі гаркавага, з прысмакам ці то слязы, ці то крыві. «Блаженства», у якім, па рэцэптах д'ябальскай кухні, змяшаліся радасць і боль, надзея і роспач, празрэне і слепата, сэнс і блэссэнсіца».

У кнізе «Хлопчык глядзіць...» побач з выбранымі ёсць вершы розных гадоў (1964—1990). Яны публікаваліся ў перыядыцы і па сутнасці з'яўляюцца новай, шматграннай кнігай роздуму, паглыбленага паказу розных чалавечых характараў, кнігай лірыкі і пратэсту — пратэсту супроць несправядлівасці і гвалту.

Сярод гэтых вершаў і «Ода магчымаціям мірнага жыцця, або Штрых да партрэта Васіля Быкава». Раскаваны рытм верша, гутаркова інтанацыя даюць свабоду для паказу «чалавека з вайны», які «памяць яе носіць у душы гэтак жа, як асколкі і кулі ў целе». Арганічна ўваходзяць у твор самыя розныя эпізоды і дэталі, характэрныя для людзей міру. І ўсё ж мяне не хапае прасторы, калі чытаю заземлены, на мой погляд, нелакальны апавяд пра паход у магазін. Мастака ўсё ж лепей хочацца бачыць за мальбертам...

Паэт слухае жывое жыццё сэрцам. А ў сэрцы часта бываюць перабоі. Адсюль і рытмія ў вершах. Да глыбіні душы кранула мяне «Яшчэ адна казка пра белага бычка».

Белы бычок нарадзіўся на свет —
белы, як снег, белы, як цвет.

Усіх бычок здзіўляў і быў у статку, як белая варона. Таму і фінал журботны.

Сказаў гаспадар бычку: «не раві».
Белая поўсьць у чырвоной крыві.
Мёртвы бычок ляжыць на зямлі.
Белую шкуру з яго знялі...
Мне, дзеці, шкада таго бычка.
А вам не шкада, сын і дачка?

Вершы розных гадоў... Уваскрасаюць людзі, якія нядаўна жылі на зямлі: няўрымслівыя, гарачыя, незадаволеныя сваім асабістым і часта тым, што адбываецца навакол.

не ідзе. Хапаюць усё для сябе, быццам апошні час настаў. Самі хапаюць і іншым падштурхоўваюць. А тых разважаюць па прычыне: іншым можна, дык чым жа я — горшы? І адбываецца падзенне. І не толькі аднаго з герояў Рамана. Падзенне набывае больш шырокі, глабальны маштаб, у прорву гатова скаціцца ўсё грамадства.

Ёсць над чым падумаць, ёсць над чым паразважаць! Як і чытаючы паэму А. Русецкага «Насланне» («Полымя»). Як і знаёмчыся з драмай А. Дударова «Адуранне» (у чацвёртым нумары «Беларусі» друкуецца пачатак гэтага твора).

Адны назвы чаго варты! «Падзенне»... «Насланне»... «Адуранне»... А мы — па звычцы ці што? — усё прыбываемся: маўляў, літаратура адстае ад часу, не рэагуе на тое, што адбываецца ў грамадстве.

Не магу не згадаць і Р. Барадзіла з яго «радкамi з-пад ушацкай страхі» ў «Беларусі». Разумею, грэшны: апошнім часам зашмат у аглядах часопісаў гавару пра гэтага аўтара. Толькі ж ці грэх гэта? Па-першае, Рыгор Іванавіч часта друкуецца. А па-другое (і гэта галоўнае!), ім высока ўзнята мастакоўская планка. І гэтым разам не проста чарговыя вершы прапануюцца чытацкай увазе, а паўтараюць «радкі з-пад ушацкай страхі». Нават не ведаю, які з вершаў згадаць, каб паказаць, што Барадзіла ёсць Барадзіла. Бадай, у якасці прыкладу прывяду гэты безыменны верш:

Ноч выбралася спаць
На маміным двары.
Вярнулася здалёк
Здарожная звычка.
І чую бацькаў вяз,
І чую сад стары:
Пара! Бжыя дамоў,
Лісічка-Дамінічка!
На яблык гляджу,
Яны як кулачкі
Атожылка майго
Змяркання—Дамінічкі

(Дамінічка — унучка паэта, — М. А.)

Еўдакія Лось у труне...
Смерць сустрэла, — як садат на вайне.
Па-мужчынску неяк, сурова,
без адчаю, без лішняга слова...
«Зразумелі цяпер вы мяне —
у труне?»

Трагічна, як журботны звон, гучыць пасля
жонкай страфы акорд — «У труне».

І яшчэ адна сустрэча — з малодшай паэтыч-
най сястрой Еўдакія. Паэт убачыў на Паркавай
магістралі Жэню Янішчыц — студэнтку БДУ.
(Верш быў напісаны ў 1969 годзе). Нават у яе
хадзе паэт пазнаў незвычайную натуру.

Жэня Янішчыц... Як ідзе!
Як чарадзей ідзе па вадзе.
Як самнамбул ідзе ў сне.
Ці як маладзіцы з яе Вялесніцы
Ідуць ранічкою па расе —
У грыбы альбо ў сушы.

Рытм перадае імкліваць хады, а ўнутраныя
звонкі рыфмы — загадкавую прыгажосць
герані.

Сёння страшна становіцца, калі чытаеш на-
ступныя радкі — нібы прадчуванне апошняга
палёту Жэні:

Спыніся, імгненне! Спыніся, Яўгенія!
Не чуоць Яўгенія і імгненне. (...)
Ляцяць над прахожымі, над машынамі,
над нашымі клопатамі мышыннымі.

У Вярцінскага няма бяздумных, бесклапот-
ных вершаў. Некаторыя з іх дзіўным чынам
перагукваюцца паміж сабой. Як, напрыклад,
«Эдзіт Пяф хоча любві» і «Размова ў Патсда-
ме». У іх драматычны лёс французскай спявачкі,
якая аплакала сваё разбітае шчасце, нябачнымі
ніжымі звязаны з жыццём беларускай жанчыны.

Вылівала цётка душу,
цётка плакала на мужу,
цётка плакала на дзецях,
цётка плакала на людзях...
Па ўсіх раненых і забітых,
незабытых і забытых.

І заключныя, асноўныя радкі, у якіх гуманізм
паэта выяўляецца з асаблівай выразнасцю:

Цётка плакала па ўсім свеце,
а па цётцы хто плакаў ці не?

...Летась, на хаду, я пазнаёмлілася з героем
верша Анатоля Вярцінскага «Хлопчык
глядзіць...» Светлавалосы хлопчык глянуў на
мяне яснымі, цікавымі вачамі і такім жа, як у
дзёда, размашчывым жэстам моцна паціснуў
мне руку.

Хлопчык глядзіць...
Я ў позірку тым дзіцячым
бачу пачатак сябе,
сваё прадаўжэнне бачу...

Некалі Поль Элюар сказаў: «Паэзія — гэта
мастацтва святла». Думаю, яго словы з поўным
правам можна аднесці і да паэзіі Анатоля
Вярцінскага.

Эдзі АГНЯЦВЕТ

Якая здзіўляючая напоўненасць вобраза
ў заключнай страфе!

Стук яблыка ў траву
У сон глухі вазьму.
І надрасце як сад
Той хлопчык невялікі,
Што яблыкі ў смуге
Убачацца яму,
Як смелыя грудкі
Святлай Дамінікі.

Але галоўная тэматыка красаўцага нумара
«Беларусі» — чарнобыльская. Пасля Чарнобы-
ля на Беларусі няма па сутнасці жывога месца.
Ды гэта не значыць, што беларусам жыць на
мёртвай зямлі — аналітычны погляд на
чарнобыльскі шлях выказваюць вядучыя вучо-
ня-радыёлагі І. Нікітчанка і В. Несцярэнка.

Што такое Зона? — такое пытанне задаюць
сабе і адказваюць на яго карэспандэнты часопіса
У. Бацкалевіч і В. Жылін. У публікацыі са
Слаўгарадскага раёна чырвонай ніткай
праходзіць думка: дзяржаўную праграму па
ліквідацыі вынікаў чарнобыльскай катастрофы
нельга разглядаць як нешта раз і назаўсёды
прынятае, яна патрабуе сур'ёзнага перагляду.

Іншыя матэрыялы гэтага блоку апавядаюць аб
пакупках радыяцыйнай трагедыі, аб гібельным
уздзеянні радону, які да нядаўняга часу
выкарыстоўваўся для лячэння многіх хвароб.

Апошнім часам выступае з нарысамі
С. Законнікаў. Цяпер у «Полымі» ён дзеліцца
уражаннямі ад наведвання Югаславіі — «Сум
па «Бранкавым колле»».

Увогуле, красаўціца нумара часопіса
атрымалася надзіва змястоўнай. Акрамя зга-
даных, у «Полымі» апублікаваны матэрыялы,
якія ўносяць «новыя моманты ў нашыя ўяўленні
аб настроях, што панавалі ў асяроддзі беларус-
кай інтэлігенцы на рубяжы 20-30-х гадоў»
(«Агляд настрояў» Р. Платонава). У «Маладосці»
— гэта яшчэ і жыццёва пераканаўчыя апавяданні
А. Закава і роздум В. Гардзевы «Час раскідваць
і збіраць мільённы». У «Беларусі» — разварот
для дзетак «Сонейка». «Нёман» жа падрыхта-
ваў чарговы спецыяльны выпуск, у якім ёсць унікальная,
не маючая аналагаў у іншых краінах,
геаграфічная карта Беларусі з нанесенымі на яе
геапаэтагеннымі (небяспечнымі) зонамі.

М. АНДРЭНКА

Анкета

1. Ці пішацца сёння, і, калі без прымхаў, то што іменна?
2. Ці ўзнікала жаданне перагледзець набыткі, памянцы арыенціры, звярнуцца да іншых тэм і жанраў?
3. Сфера вашых жыццёвых інтарэсаў /так з'янае хобі/.

Уладзіслаў РУБАНАЎ

ПРАЎДА БОЛЮ

1. Пішацца — як ніколі. Перабудова
(будзем яе называць і цяпер так) дала безг-
ляднасць. Яно і раней як быццам нішто не
стаяў над душою і не забараняў ачунацца ў
ейны морак. Але за так званай ідэянай
накіраванасцю творчасці сачылі надзвычай
дбайныя нянькі светлай здані: пэўныя
грамадскія з'явы, тыпы, працэсы, праявы
былі недамыкальныя. Безгляднасць дапама-
гае душы вырывацца, як магме, наверх і
палохаць сваёй зусім не цнатлівай, а часам
страхавітай сутнасцю. Не трэба нікому да-
гаджаць, падабацца. А раней пісьменніку так
хацелася трапіць у даклад Георгія Макеевіча
ў Маскве на з'ездзе; на туташнім — у
прывітальнае слова першага сакратара ЦК
КПБ. Цяперака ж пісьменнік сам сабе гаспа-
дар: калі ласка, паказвай, на што здатны. І
калі ён шыра жыве бодем народа, дыхае
маральнай атрутнасцю грамадства, насычае
арганізм заміж вітамінаў радыенуклідамі, то
асэнсаваць тое-сёе можа. Не будуць пісаць
адно тыя, для каго літаратура была не ўнут-
ранай патрэбаю, а сродак заробку. Без
сумнення, літаратура ўжо ніколі не будзе, як
казалі маладзейшыя, «карытам» для
пісьменніка.

Было шмат, а цяпер з'явілася яшчэ больш
аракулаў ісцін у адносінах да кагосьці, да
чыйсьці працы, але не да сябе, не да сваёй:
так на трыбуне, так на мітыngu, так у
літаратуры, так і ў сям'і... А гэта не што
іншае, як звычайная кан'юнктура, кар'ерызм,
самасцвярджэнне за кошт сабе падобнага,
толькі не асабісты рэальны ўклад у справу.
Штосьці я не чуў і не чытаў, каб нехта пра
сябе заявіў: я такі нягоднік, нікчэмны, бяз-
глузды, што мне трэба да сёмага поту праца-
ваць над сабою, каб хоць бы крышачку
падцягнуцца. У чым тут справа? Ды ўсё ў той
жа бальшавіцкай псіхалогіі: я з маўзерам,
выношу прысуд — значыцца, за мною праўда
(а соль у тым, што нават калі яна шыраея,
дык толькі твая праўда). Ніводны чалавек з
дзясцякаў мільёнаў, што жылі ў савецкім
часе, невінаваты, што стаў такім. Іншым ён
проста быць не мог па ўсіх законах, бо хадзіў
у дзіцячы садок, школу, скончыў інстытут,
стаяў за станком, сядзеў за пісьмовым ста-
лом і г. д. Вядомыя словы: мы ў адказе за
тых, каго прыручылі. А тут сістэма «прыру-
чыла» дзясцякі мільёнаў (!), зрабіла рабамі,
вініккімі, а тады адмовілася ў адзін мах, як
распусная, легкадушная дзевуля адмаўляецца
ад свайго дзіцяці. Гэта бяда, трагедыя пос-
тсавецкага чалавека, у прыватнасці
інтэлігента, які сумленна служыў грамадству
(чытай: роднай зямлі, бацькаўшчыне, маці), а
яно выраклася яго, не можа абараніць
нават фізічна. І нясе яго бурлівы паток
неарганізаванай, дзікай стыхіі бездухоўнасці,

дэградацыі, п'янства, амаральнасці, якую
удала і прагрэсіўна назваць РЫНКАМ
(асацыіруецца: зрынуць). Чым больш сум-
ленны — тым больш бездапаможны. Нядаўна
ў «Камсамолцы» вычытаў прызнанне суче-
ра — і жажнуўся: ледзьве не палова (!)
жанчын выйшла на панель, каб пракарміць
сябе і дзяцей (а што рабіць мужчынам, якіх
прырода не надзяліла безадказнымі
вабнасцямі, што карыстаюцца рыначным
попытам?). Дзе такое ёсць ці было ў свеце,
нават калі гэты паказчык і завышаны? Хіба
такое жыццё не шакіруе? Як павінен адчу-
ваць сябе чалавек у такім грамадстве, якое
патанула ў цяжкі, кашмарны сон?

Пішацца! Бо перакананы: нельга
задыміць усё паветра, засланіць усё неба,
затушыць сонца, знішчыць усю зямлю...
Вельмі доўга падбіраўся да жанру рама-
на — і вось нарзіце... Нясмела спадзя-
юся, што нейкі зрэз нашага хворага цяпе-
рашняга стану ён дае. А наперадзе, мне
здаецца, у пісьменніку неабдымная і
найцікавейшая задача — стварыць
літаратуру метафізічную, філасофскую.

2. Пераглядаць набыткі свае не падумваў.
Наадварот, часта лавіў сябе на думцы, што
адніводнага радка я не адмаўляюся (вядома,
да майстэрства прэтэнзіі ёсць), бо ніколі не
пісаў пра тое, што камусьці патрэбна, а
толькі пра тое, што балела, што любіў альбо
не прымаў, што, здавалася, разумее; усё
час хацелася засведчыць рахманасць і чысціню
беларускай душы, неназойліваю аквараль
прыроды. Арыенціры быў для мяне і цяпер
тым больш застаецца адзін — чалавечая
Душа, ейныя пакуты, боль, мігценне светла-
ценуў у ёй. А іменна ж пакуты — галоўнае!
— прамінала, як вецер слуп, савецкая
літаратура, яна дыстанцыявалася ад
сапраўдных, глыбокіх перажыванняў. «Да-
вай героя!» (Яшчэ лепш калі з вялікай літары).
Ідэалагічны дыктат у поглядзе на чалавека як
носьбіта камуністычнай маралі не даваў
эвалюцыяніраваць духу, спыніў ход розуму
абмежаванага да розуму абсалютнага, вы-
шэйшага. Горшага «Рэмбу» для творцы, чым
дыялектычны матэрыялізм, не прыдумаеш,
бо творца павінен мучыцца акурат бяскон-
цасцю Сусвету, павінен адкрыць для сябе
якісьці незямны свет, распусціць гарызонты
сваіх пазнанняў, сядомасці (да прыкладу: у
паэзіі — А. Рэзанаў). Іначай ён не зможа
стварыць што-небудзь духоўнае, патаемнае,
эзатэрычнае («сокровеннае»). Бачыць толькі
зямное, рэальнае жыццё здольны любіць ча-
лавец, а паэт падключаны да тайны, прынамсі,
думкі ягоныя павінны лунаць крышку вышэй
хоць бы амерыканскіх хмарачосаў. Але пры-
мат быцця над сядомасцю гэтак зацементна-
ваў нашыя мазгі, што нават маленькае

адхіленне ад нібыта нормы (малітва, вера ў
Бога, містыка) успрымаецца як дзівацтва. У
чалавеку па-ранейшаму сядзіць ж яна увахо-
ду ў храм, які называецца коратка і проста —
Душа. А між іншым, пошукі ейнай
бессмяротнасці, няхай нават марныя, адкры-
ваюць пісьменніку нечаканыя ракурсы.

Тамы, герою, форму дыктуе сам час, яны як
бы па-за намі, не залежаць ад нас. Мянэцца
грамадскія сядомасці — мянэцца і літаратура.
Бо пісьменнік — часцінка грамадства, і часцінка
найбольш адчувальная, якая мацней за іншыя
вібрыруе, таму вастрэй, нават, я сказаў бы,
звышэмацыянальна успрымае тое, што звычай-
ны чалавек можа і не заўважыць. Таму генерацыя
«другой літаратуры» прыйшла як заканамер-
ная з'ява, як пратэст супроць закампліксаванасці,
зашоранасці, аднастайнасці савецкай літаратуры.
Толькі ні ў якім разе, на мой погляд, нельга ў
творах карэктываваць заднім розумам псіхалогію
пэўнага прамежку часу. Большай страты для
літаратуры не прыдумаеш.

Пісьменнік непазбежна ўступае ў канфіліт
з сістэмаю. Бо кожная сістэма выпрацоўвае
каштоўнасці пад сябе, у творцы ж яна па-
цяляная — вечныя. А сістэма начальнікаў у
грамадстве створана якраз дзеля заняволен-
ня, абмежавання чалавека. І таму літаратар у
адказе толькі перад Богам, які надзяліў яго
нейкім дарам, перад ягонымі ісцінамі. Для
мяне адназначна, што чалавек бездухоўны,
бязбожны цяпер, калі няма ніякіх ідэалагіч-
метадалогій, нічога вартаснага не створыць.
Толькі ўдасканальваючы сябе, свой дух,
атрымліваючы радасць ад таго, што не за-
думваеш зла, не паскудзіш іншым, можна
разлічваць на новыя думкі, вобразы, нейкі
павышаны свой інтэлект. І тое, што немінуца
прыходзіць да цябе ў знак аддзякі, трэба
выяўляць бязлітасна-смела, шчыра, б е з а г л я д н а,
іначай не раскрываш сваіх адносін
да свету, патаемных токаў сэрца, без чаго
творчасць уяўляе сумніцельную каштоўнасць.
Можна гаварыць словы, але не мысліць,
можна пісаць зграбныя сказы, але не тва-
рыць паэзію. Толькі ў якой бы форме ты ні
пісаў, твор павінен мець нацыянальнасць:
пры ўсіх агульначалавечых каштоўнасцях,
якія нясе герой, мне хочацца бачыць
(без подлісу), беларусам гэта напісана альбо
ўзбекам.

3. Творчы чалавек тым і шчаслівы, што
перад ім ніколі не стаіць праблема, як «убіць
время». Лаўлю хараство імгнення. У тралей-
бусе — раптам убачыш сябе ў акружэнні
кідка-прыгожых жанчын — і здрыганецца
душа: «Які дзівосны свет!» На вуліцы —
гледзячы на дрэва, падумаеш: нельга ад-
крыць як з'яву дрэва, але можна адкрыць
трэшчыну на ім. Дома — адзівішся, як
расплаўлены сонцам шакалад прыцемкаў
наплывае на вокны, запаўняе пакой. Едучы ў
электрычны на дачу — ловіш вачыма сталё-
выя рэйкі, што бягуць збоку, ламаюцца ў
падвойным шкле і мякка гнуцца хвалямі, бы
канаты...

Не люблю мітусні: усё, што можа
пісьменнік, на што здольны, ён павінен гаварыць
пярком.

ЗНАЁМСТВА З «ПАЛАТАЙ РУКАПІСНАЙ»

Напрыканцы мінулага года ў выдавецтве
«Мастацкая літаратура» пабачыла свет кніга,
якая, безумоўна, можа стаць для «МЛ» свай-
го роду выданнем года. Канешне, выдавецт-
ва шмат якімі кнігамі парадвала чытача, але
такія, як «Палата рукапісная» Міколы
Нікалаева, з'яўляюцца не часта. Малады
даследчык, які жыў у Санкт-Пецярбургу,
ступаючы па сутнасці па цаліку, даследуе
беларускую рукапісную кнігу X—XVIII ста-
годдзяў.

Не сказаць каб яна не трапіла ў поле
зрок іншых навукоўцаў. Ды ўся справа ў
тым, што ранейшыя даследаванні пры-
свячаліся ці менш шырокаму перыяду, ці
зборам, што захаваліся ў пэўных сховішчах.
А М. Нікалаев да праблемы падступіў, так
сказаць, комплексна. І сутыкнуўся з вялікімі
цяжкасцямі. Давялося звяртацца ў розныя
бібліятэкі, архівы не толькі Беларусі, але і
замежою, дзе зберагаецца сёння рукапісная
беларуская кніга. Яна ж, як і ўвогуле нацы-
янальная культурная спадчына, раскідана ці
не па ўсім свеце.

Пра ўсё гэта і гаварылася на прэзентацыі
кнігі М. Нікалаева, якая прайшла ў Нацыя-
нальнай бібліятэцы Беларусі. І пра
падзвіжніцкі характар работы аўтара, і пра
цяжкасці, з якімі давялося сутыкнуцца яму
— М. Нікалаев загадвае аддзелам у Нацыя-
нальнай бібліятэцы Расіі, нядаўняй публічнай
бібліятэцы імя М. Салтыкова-Шчадрына; і
пра важнасць з'яўлення менавіта цяпер, у час

Нацыянальнага Адраджэння, менавіта па-
добнага даследавання.

Адкрыла прэзентацыю дырэктар Нацыя-
нальнай бібліятэкі Беларусі Г. Алейнік. Пас-
ля выступіла загадчык аддзела рукапісаў і
старадрукаў Т. Рошчына. Пра тое, як ішла
праца над «Палатай рукапіснай», раскажаў
загадчык рэдакцыі крытыкі і драматургіі
выдавецтва «Мастацкая літаратура» Я. Ле-
цка. Ён адзначыў, што М. Нікалаев адкрыў
новы, неведомы дасюль гласт беларускай
культуры, звязаны з рукапіснай кнігай. По-
шук маладога даследчыка ў гэтым кірунку
працягваецца. Значыцца, можна чакаць і
новых адкрыццяў.

Цікава было, зразумела, паслухаць пры-
сутным самога аўтара, а таксама мастака
У. Вішнеўскага, які аформіў «Палату рука-
пісную». Праца гэтая была адказнай, цяж-
кай. І не толькі таму, што трэба было ўмела
спалучыць уласныя ілюстрацыі з тымі, што
ўзяты са старадрукаў, чаго У. Вішнеўскі
дасягнуў паспяхова. Ні для кога не сакрэт,
наколькі сёння цяжка з фінансавымі
затратамі. А такія ж кнігі, як кажуць, выхо-
дзяць у палешаным паліграфічным
выкананні. І тут У. Вішнеўскі выйшаў са
становішча належным чынам. Кніга не толькі
чытаецца, а і глядзіцца, яна стала і творам
афармляльнага мастацтва.

Гаворку пра «Палату рукапісную»
прадоўжылі дырэктар Нацыянальнага наву-
кова-асветніцкага цэнтра імя Ф. Скарыны

А. Мальдзіс, В. Чамярыцкі, М. Ермаловіч і
заможны гасць, дырэктар Асацыяцыі цэрк-
ваў веры і служэння па СНД Дэйв Эсала.

Тут жа, у бібліятэцы, быў наладжаны
продаж кнігі, а таксама іншых выданняў
адраджэнскага характару.

Н. К.

СВАЙГО РОДУ
АНТАЛОГІЯЙ

беларускага дзіцячага фальклору ўспрымаецца кніжка «Пайшоў котка на базар», выпушчаная ўкраінскім выдавецтвам «Веселка». Яна нявялікая памерам, але, дзякуючы даўніму сябру беларускай літаратуры Тамары Каламіец, атрымалася надзіва цікавай і змястоўнай. Тамара Панасаўна сабрала лепшыя беларускія народныя дзіцячыя песні, загадкі, скорагаворкі і пераклала іх на ўкраінскую мову. А мастак Аляксандр Арлоўскі намалюваў адпаведныя малюнкi. Ды такія, што дзіця, узяўшы зборнік у рукі, не хутка з ім развітаецца: ці само пачне чытаць творы, ці дарослых папросіць...

НЯМА ТАГО, ШТО
РАНЬШ БЫЛО...

Гэтыя знакамітыя радкі класіка як нельга лепш стасуюцца да дня сьняжніга. І зусім не таму, што некага апаноўвае настальгія па нядаўнім мінулым. Часта яны згадваюцца і зусім з іншай нагоды. Так, супрацоўнікі Літаратурнага музея Максіма Багдановіча менавіта такую назву далі чарговай выстаўцы. Інакш і не скажаш, калі знаёмішся з 200 паштоўкамі, прадстаўленымі рыжскім мастаком і калекцыянерам, даўнім прыхільнікам нацыянальнага Адраджэння Вячкім Целешам: «Няма таго, што раньш было...» Няма колішніх вуліц, пабудов, срод якіх былі і тыя, што мелі гістарычную каштоўнасць. Няма, але побліж іх захаваліся адлюстраваныя на паштовых картках, што выпускаліся да рэвалюцыі. Дарчы, частка гэтых матэрыялаў была выкарыстана ў кнізе «Мінск на старых паштоўках», выпушчанай некалькі гадоў назад. А чаму б не з'явіцца (і В. Целеш марыць пра гэта) падобнаму выданню больш шырокага профілю? Напрыклад, «Беларусь на старых паштоўках»?

ДЗЕНЬ ДОБРЫ
І... БЫВАЙ

У выдавецтве «Мастацкая літаратура» пабачыў свет чарговы выпуск зборніка «Дзень паэзіі». Сьведома не называем яго гадавіком, бо гэтым разам ён ахоплівае не адзін год, як раней, а два: 1993 і 1994. Як кажуць, не ад добрага жыцця. З-за фінансавых цяжкасцяў выпуск «Дня паэзіі» вырашана спыніць. Нельга сказаць, ці назаўсям, але ў плане «МЛ» на 1995 год ён не значыцца. Што датычыць «Дня паэзіі-93/94» (складальнік В. Шніп), дык аматары паэзіі маюць магчымасць найперш пазнаёміцца з новымі вершамі ўжо вядомых аўтараў (праўда, чамусьці прадстаўлены ў ім нават не ўсе народныя паэты). Багатай на імёны атрымалася падборка «Упершыню ў «Дні паэзіі». У якасці калектыўнага гасця зборніка выступае Пастаўскае літаратурнае аб'яднанне «Світанак».

У раздзеле «З літаратурнай спадчыны» — балады А. Ходзькі, Я. Баршчэўскага, Т. Лады-Заблоцкага, перакладзеныя В. Шніпам і У. Мархелем, вершы Я. Крупенькі і Т. Чабан. Артыкул А. Лойкі «Пат красы, святла, любові» (пра М. Багдановіча), нарыс А. Марціновіча «Вывраўся з лёдавага панцыру» (адцяся Станіслава Пятровіча Шушкевіча), згадкі С. Новіка-Паюна «Дзядзька Галыш Леўчык», слова У. Пучынскага-Прага пра Я. Юхнаўца «Не хачу забыцца, кім я нарадзіўся» і яго вершы сабраны ў раздзеле «Пра паэтаў і паэзію». «Па дарозе на Парнас» сустрэліся Савось Авоць, С. Грахоўскі, М. Пазнякоў, В. Паўлітрук, А. Прыцэл, Я. Малец, А. Кудласевіч, А. Ненадавец, У. Мазго, І. Стадольнік, Г. Юрчанка. Ды, як кажуць, усё гэта смех скрозь слёзы. Бо гэты выпуск «Дня паэзіі» сказаў нам не толькі «Дзень добры!», а і «Бывай...»

А. М.

«ПОЛАЦАК», N 1

Часопіс адкрываецца артыкулам галоўнага рэдактара С. Белай «Беражыце свабоду!», напісаным як водгук на прыезд прэзідэнта ЗША Б. Клінтана на Беларусь. Гэтай жа падзеі прысвечаны і артыкул А. Белага «Прэзідэнт ЗША ў Беларусі». Змешчаны працяг артыкула М. Белямука «Тапаграфія знаходак манет і аздобаў», «Сведчанні Аркадзя Смолча» («З архіваў КДБ»), заканчэнне артыкула В. Круталевіча «Янка Купала і нацыянальна-дзяржаўнае адраджэнне». Друкуецца рэцэнзія У. Гіліамідава на кнігу паэзіі замежжа «Туга па Радзіме», чарговы раздзел рамана М. Кавыля «З агню ды ў полымя», урывак з апавесці В. Самыко «Воўка ты знойдзеш на сваю шыю», іншыя матэрыялы.

І ўсё
НАНОВА
НАПІСАЦЬ...

ЗА ШТОРАЮ

На кухні,
дзе прытул
Мае займелі мроі,
Па вечарах з адзінага
ВАКНА
Звісае прад ваччу
Стракатая, як крылле матыля,
Шматколёрная вусцінная штора.

...Блакiтная вада...
Пясак,
шэзлонгі
Жоўтыя...
Атлас травы зялёнай,
Пальмы...
і кветкі на вадзе...
а на сурвэтках
Прынадны ананас
і кока-кола...
І — надпісы наўскосныя MIAMI,
Адбітыя лацінкай залатай...

Як ведаць хораша
За часам вечаровым,
Што свет мне не відзеі
І я — нябачны...
І гойдацца на хвалях акіяніскіх,
Ляжаць пад парасонам на шэзлонгу,
І есці ананас, і зліваць з пальцаў
Салодкі ліпкі і празрысты сок,
І запіваць ігрыстай кока-колай,
І мружыцца, гаванскую цыгару
Намацаўшы...
а — запаліўшы «Прыму»,
Як камбала пляскатую, сырую,
З гародзенскаю зацвілілю шляхецкай,
Насілу выкрасаючы агонь
З барысаўскіх запалак,
прыбалдзеўшы

Ад блізкасці Айчыны...
О Гасподзь!
Каму якая справа ў гэтым свеце:
Чым я тручу сябе, як паміраю
За вусцінную шматколёрную штору
На кухні,
дзе павінна быць
АКНО

ЛЁС ПАЛАТНА

Пасля Новага Года,
калі высахне горла
і дню
У бутэчлічым вусцінным радзе...
На качалку накручвае маі мая палатно,
Нібы снег апажэлы на гурбу, —
дачка мая ў садзе...
Неўпрыкмет разбрыдуцца сябры
і згарчыць ад віна,
І абвістаны свет не народзіць
зваротнае рэха...
Толькі маі на сэрца накручвацьме
лёс палатна,
І з касеты адкруціць дачка,
што накручвала П'еха...

Не паспееш абцерціся ў свеце:
нутро — як радно...
На сушэйшую купіну скокнеш
айчыннаю жабай...
Ды загорнецца маі
ў сатканае ёй палатно,
І растане, бы ў садзе
даччыная снежная баба...
З адышоўшым вас часам,
сябры, што за ім адышлі!
Хай чысцеецца снег на працұлых
камп'ютэрных стужках!

Я хачу, каб мяне
ў палатнянай кашулi знайшлі
На даччыных лянных
і адбеленых лёсам падушках...

БЕССЭНСОЎНЫЯ
ЎЦЁКІ АД РЕАЛІЗМУ

...Трэба пісаць словы,
Вялікае мноства слоў,
Каб дайсці да высновы
Невыказнасці сню...

Трэба плакаць вачамі
І слёзы высушаць днём,
Каб убачыць вачамі,
А зразумець — нутром...

Трэба тварыць уяўнасць
З хаосу лятучых кроз,
Каб узвесці ў сапраўднасць
Свой чалавечы лёс...

Трэба трымаць волю,
Як звера, на ланцугу,
Каб не скарыцца болю,
А ўздаваць тугу
Па лёгкай нябеснай сiні,
Па чорных зямных грудках...
І раздзяліць між імі
І сутнасць сваю і прах...

АДЗІНЫЯ СЛОВЫ

Мне цяжка даюцца прыгожыя словы
І ў сэнсе выявы і ў сэнсе абновы
Вядомых нам ісцін і пастулатаў...
«Бывайце здаровы, жывіце багата!» —
Гаворыць народ...
А запіша Русак,
І тым узаконіць мастацкі свой знак.
Альбо «Ручнікі» да Вярбы прыплывуць,
А людзі працуюць — з-пад рук забяруць...

А я не магу і не так і не гэтак —
Паўвека шапчу свае словы без сведак.
А ў тым, што з карысці я ўсё ж друкаваў —
Найбольш эпігонства, чым шчырых выяў.

Адзіныя словы ў астрозе душы
Скрозь шчэліны воч пазіраюць на свет...
Здавалася б, выпусці іх — напішы!
І — што ж, вызваляю не адзін іх паэт,
Каб... сілай загнаць у квадратны куплет...

Ды так як дабро неадлучна ад злыбы,
Так лучыцца слова з адзінствам асобы,
І мучыць цябе да апошняга дня,
Свайго не назваўшы прылюдна імя...

ДАВЕДКА ПРА КУПАЛУ

Пісьменнікам
Б. САЧАНКУ і Г. КОЛАСУ

Так,
часта сустракаўся з Купалам
Апошнім часам,
і невывадкова,
Бо на абсягах нашай Айчыны
Людзей тутэйшых выдае іх дух
Балотны,
і лясная мройнасць,
І вечнае пытанне: ДЗЕ АЙЧЫЗНА
МАЯ?

І тлумная самота
У высалхлых і выстылых вачах...
«Нічога ў вас не выйдзе, —
ён казаў, —
СЯК-ТАК ваш ЦЯГНЕЦА
НА СВЕЦЕ ВЕК,
А Я ПАМРУ, ТО БУДУ СПАЦЬ,
ЯК ПАН,

І СНИЦЬ, ШТО Я
ТУТЭЙШЫ ЧАЛАВЕК!
Бо ўсё саюзы ў вас, усё апекуны,
СЫНЫ ПАВЫРАСЛІ, НА ЛЕС,
вунь, ГЛЯДЗЯ,
Але ЦІ ПОМНЯЦЬ яны
ПЕСНЮ МАТКІ?
ВАРШАВА ПАНСКАЯ
І ЦАРСКАЯ МАСКВА

Яшчэ спагоняць з вас аброк за волю,
Ну, а ЖЫДЫ, ПАНЫ УСЁГА СВЕТУ
Не сплюцяць доўг.
Дарма ад іх чакаць...
А СЕРП І МОЛАТ,
што калісь НА ПАМЯЦЬ
НАМ ДАРАВАЛА ДОЛЯ,
Замеціць вам, мажліва, на Пагоно,
Усё тая ж доля,
але то — не воля...»

Так гаворыў.
...Аднак апошнім разам
Мы ўжо ў Маскве сустрэліся з Купалам,
У тым гатэлі і на тым паверсе,
На той пляцоўцы —
высахлы, бязлікі —
Сказаў ён мне, высільваючы словы:
«Я ЗНОЎ ЗАСНУЎШУЮ
БЫЛО ЖАЛЕЙКУ
БЯРУ І ПРОБУЮ ў ёй ГАЛАСОЎ:
Ды не хапае СВЕТЛЫХ,
ЗВОНКІХ ДУМАК-СЛОЎ,

Не йдзе ўжо ГЛАДКА
ПЕСНЯ-ДАБРАДЗЕЙКА...
Не йдзе, не йдзе, хопь плач...
ПРЫСТАЎ Я ЖЫЦЬ
НА БЕЛЫМ СВЕЦЕ...
А — вы, што ж — вы, лашчоўнікі, рабы,
Што ж — вы?!»
І тут я не стрываў,
І выказаў яму,
і — паміж намі,
Як лёсу дню, а можа, — паратунак,
Зазяў
глыбокі
лесвічны
пралёт

Таму — пакіньце спрэчкі і здагадкі
І не шукайце ўрэшце вінаватых...
Я!
Толькі я — апошнім быў з жывых,
Хто веў размову з мёртвым...

АДВОЛЬНЫ ВЕРШ
ДА НАТАЛЛІ АРСЕННЕВАЙ

Пад шэрым айчынным небам
Мне хораша сёння ведаць,
Што недзе ў далёкай Амерыцы
Жыве сівая бабуля,
Ды кажуць, даволі жвавая —
Сочыць яшчэ за модай
І за сваёй паставаю...
Хапіла б, урэшце, й гэтага,
Каб увайсці ў хаўрус
Няўрымслівых летуценніц...

...Я з Вамі не сустракаўся
У гэтым выжытым веку,
Ды, пэўна, усё ж сутыкнуся
Хоць бы ў веку наступным —
Там, на яго прыступках,
Каля апостала Паўла...

Праўда, чытаў я жыццяпіс,
Даў Бог, яшчэ не завершаны,
Ваш

у савецкім друку
І ў нацдэмаўскіх ксераксах,
Адкуль зразумеў басспрэчнае:
Што кожнае слова Паэта
Асвістана куляй сьвінцовай,
А Ваша — замоўчана немасцо
І рабскаю глухатой...
Да «фені» ім быў Ваш Феб.
Прабачце.

Таму і ўрогзгалас —
Анафему і Алілуя —
Спявалі «чырвоныя» й «белыя»
Пакуль не змяшаліся колеры...
Цяпер — усім не да Вас.

Чытаю ПАД СІНІМ НЕБАМ
Я Ваш факсімільны зборнік,
І восеньскія матывы
надзеённым мяне гнятуць...

Як трапна Вы апісалі
Пейзаж майго наваколля
І нават мае настроі
Яшчэ да майго нараджэння!..

Арсенневы — род прарочы.

Прачытваю Вас,

спадарыня
Наталля,
а мне ўсё чуецца
Радок ад Міхайлы Юр'евіча,
Ну, той, што з Вашым мяжуецца,
Але, на жаль, не рыфмуецца,
І Ваш радок прыгнятае,
Як Дэман Тамарын дух:

С ТЕХ ПОР КАК ВЕЧНЫЙ СУДИЯ...

Таму шкада мне, што ні Вы, ні я
Не пасыпаем попелам галовы...
З якой нагоды?

Не прарокі мы,
Хоць ведаем свае выгокі
І прыстань мройную сваю
МІЖ БЕРАГАМІ...

МАГУТНЫ БОЖА! УЛАДАР СУСВЕТАЎ
Ды не асудзіць Вас,
Бо дастаткова мы асудзілі тут...
Прабачце нам
за наш смяротны клопат.

г. Менск
20-IX-93 г.

Усе — апошні верш і першы —
Знямеюць,
сціхне іх гурма,
Бо ні ўва мне самім, ні ў вершы
Усё ж дасканаласці няма...

...А каб напісанае сперці
І ўсё нанова напісаць,
То трэба, перш за ўсё, памерці,
І — немаўлём з магілы ўстаць...

СОН?..

Я, малады чалавек, абагаўляю аднаго старога. Здаецца, нічога для яго не існуе, апрача ягоных кніг, напісаных і прачытаных ім, мала каму зразумельных. Здаецца, усё яго жыццё праходзіць у кабінэце-бібліятэцы, сярод фаліянтаў і рукапісаў, і Герарот, Спіноза ці Дантэ ў тысячу разоў бліжэйшыя да яго, чым лобы жывы чалавек, а праблема, скажам, аб імператарнай форме кантаўскай этыкі для яго нашмат важнейшая за лобую нястачу хлеба, адзежы й цяпла.

І раптам я бачу, як ён — мусіць, думаючы, што ніхто на яго не глядзіць, а, можа, у нейкім забыцці — выглядае нешта, круцячы шыю так, што,

графіка, як гэта рабілі багата якія нябожчыкі.

III

Жыццё — калі жывеш. Смерць — калі паміраеш. А калі жывеш паміраючы ці паміраеш жывучы? Ці калі ўжо памёр, але яшчэ жывеш? Што тады? Жыццё-смерць? Смерць-жыццё? Жыццё і смерць заўсёды — у дзіўнай павязі. Калі б чалавек стаў бесмяротным, чым тады зрабілася б ягонае існаванне? Вечным жыццём? Наўрад ці. Калі не сказаць разчэй: лухта. Жыццё ўсё-такі — гэта калі чалавек неадменна ў рэшце рэшт памірае. Толькі тады яно мае смак. Толькі тады спакуса жыццём перамагае спакусу смерцю. Бесмяротны, чалавек стаміўся б ад жыцця і най-

болей не трэба. Табе нічога больш не хацелася. Ты усё роўна як заснуў — гэта так, я веру. У вас быў прыгожы сон, а я тым часам, дурная, чакала цябе. Хадзіла па магазінах, шукала табе касцюм. Шторы для нашай новай кватэры.

— Я пайду зараз. Я не магу больш так. — Зможаш. Ты раскажаш мне усё. Усё — да драбніц... Яна бегла насустрач табе, і ты быў самы шчаслівы ва ўсім свеце. Зрэшты, не. Ва ўсім свеце больш нікога не было. Толькі вы. Ты — і яна. Ты забыўся на усё, бачыў адзін яе твар. Добра што хоць бераг убачыў... Пі. Пі, табе цяпер трэба. Таксама ж, відаць, цяжка. У яе былі доўгія валасы, так?

— Не, у яе кароткая стрыжка. — А зубы белыя й роўныя — як у кіно.

Алесь АСТАШОНАК

Э Ц Ю Д Ы

здаецца, зараз яе зверне, у грудзе смецця ў закутку двара.

Збянтэжаны, я ажно рот разявіў, не веру сваім вачам, зрок — падманшчык, зрок — ашуканец, не першы ж раз махлюе, прайдоха, са мною.

Няўжо мой кумір жыве яшчэ нечым іншым, апрача кніг? Няўжо можа ён быць заняты нейкім... смеццем?.. Аж вымаўляць... гэта — няёмка, сорамна, смешна. Няўжо гэты мудры стары можа корпацца ў... Даруйце, ён, які ігнаруе не тое што мітусню — нават самую будзённасць?.. І што ён там можа вышукваць?!

Я праціраю вочы, узіраюся — стары разваршвае кульбаю смецце.

О, як роспачна мне — якое ганебнае відовішча паўстала перада мною!.. Якая крыўда бязмежнай маёй у яго веры, якая поўха маім ілюзіям, якая абраза майму самалюбству — я ж быў сляпы!..

Я заплюшчваю вочы і зноў з надзеяй углядаюся ў старога.

Не можа быць, каб ён корпаўся ў смецці — гэта ўсяго толькі мроіцца мне, гэта звычайны сон.

Стары, азірнуўшыся, пераканаўся, што за ім ніхто не цікуе, і, адкінуўшы кульбу, якою варушыць смецце, лезе ў яго, каб зручнай было, рукамі.

Пад пахаю ў яго — том «Свабода думкі ў Кантэ і Фіхтэ», ягоны апошні трактат.

ЖЫЦЦЁ

Дзіўна, але прыкмеціў, што не люблю двухкроп'е — бо ўсё так ясна ў няўмольнай ягонай перакананасці, — здаецца, думцы робіцца цесна ў гэтай сваёй скончанасці...

Мне даспадобы працяжнік, які страляю нясецца наперад, — ён пакідае для думкі прастору...

Значыць, пішу не для таго, каб расстаўляць кропкі над «і» — мусіць, не веру ў такую мажлівасць слова...

Пішу, спрабуючы большыць яснасць, якая здаецца мне непакіснай, што жыццё — як працяжнік, страляю нясецца наперад, — і ніколі не будзе ў ім скончаных фраз — толькі адзін няспынны, імклівы рух — адзін нястрымны вечны працяжнік...

II

Чугае ці запісанае і забывае: «Жывём па графіку. У кожнага свой графік, кожны пасее туды, у адведзены яму час, калі толькі не будзе жыць, задужа выбіваючыся з гэтага

больш прагнуў бы смерці — як збаўлення, як паратунку, як боскае ласкі. Нават калі б жыццё было перапоўненым. Жыццё без смерці — нішто. Маючы смерць, мы шчасныя, што маем жыццё, і, маючы такое жыццё, мы асцерагаемся смерці.

ДВОЕ

— ...А потым мы ехалі па шашы. Дзень быў сонечны. Сонца проста сляпіла вочы, і я не мог глядзець на яе.

— Але...

— Але я бачыў яе. Я бачыў, прыжмурыўшы вочы, як яна смяялася — там, на беразе. Мне здавалася, я руку мог тады працягнуць да яе смеху. Яна бегла насустрач мне па пяску, быў вечер, і валасы так...

— Што ты маўчыш?.. Што — валасы?

— Слова не магу знайсці. Яе валасы... Не, не магу.

— Словам, усё было, як у кіно. Працягвай без валасоў.

— Пясок быў белы і чысты. Хвалі... Не, хвалю не было. Гэта ж рэчка. Мне здавалася, што былі хвалі.

— Вядома — здавалася. Табе многае здавалася.

— Усё. Кончана. Болей я не буду.

— Працягвай.

— Бераг быў пустынным. На ім, як ні ахопіш вокам, нікога не было.

— Толькі вы... У яе былі прыгожыя доўгія ногі. Не, яны ў яе ёсць. Яны ж нікуды не падзеліся, яе доўгія прыгожыя ногі? І спіна... Як ты мне сказаў?.. Прыгожая выгнутая спіна... Гэта калі яна не бегла... Калі сядзела і перабірала рукамі пясок... Чысты белы пясок. А потым яна бегла... бегла насустрач табе...

— Не трэба, напэўна... Хоціць ужо.

— Мы ж дамовіліся?.. І ты даў мне слова. Працягвай.

— Мы ехалі па шашы.

— Не, раней што было?

— Мне здавалася, мы адны на гэтым беразе. Не, мы і праўда былі там адны.

— Быццам гэта мае нейкае значэнне. Табе здавалася, вы адны ў гэтым свеце. Ты — і яна. Ну?..

— Гэта невыносна.

— Не, ты працягвай. Я хачу ведаць усё.

— Я усё роўна як заснуў.

— І?..

— І усё.

— Тады я за цябе буду раскадваць. Табе здавалася, вы адны — і там, і тады, і ўвогуле: і сёння, і заўтра, і ўчора, — і нікога болей няма. І нікога

— Далосся табе гэтае кіно... Горкае віно.

— Выпі вунь тое — яно салодкае. Вы ехалі па шашы. Дзень быў сонечны, і ты не мог глядзець на яе. Але бачыў, якая яна была на тым беразе.

— Не, не тое што зусім не мог глядзець, інакш...

— Інакш табе было б цяжка растлумачыць мне, чаму ты не вытрымаў. А яна, напэўна, была ў акуларах? Яна носіць акулары?

— Носіць.

— Прыгожыя акулары? Вялікія?

— Прыгожыя і вялікія.

— Італьянскія?

— Чаму — італьянскія?

— Цяпер усе носяць італьянскія. Іх усюды прадаюць. А ў яе?

— Не ведаю. Я не прыглядваўся.

— На іх лэйбачка павінна была быць прыклеена. Зялёна-бел-чырвоны сцяжок. І надпіс: «Мэйд ін Ітэлі».

А чаму ты папрасіў яе спыніцца?

— А з чаго ты ўзяла, што я папрасіў яе гэта зрабіць?

— А з таго, што так было. Ну?..

— Яна сказала, што, напэўна, не хоціць бензіну, і спыніла машыну. Выйшла.

— Шаша была пустая?

— Пустая.

— І непадалёк быў лес. Спачатку ўскраек, а неўзабаве гушчар.

— Яна выйшла, а вярнуўшыся, сказала, што бензіну, напэўна, і праўда не хоціць.

— І ты ўзрадаваўся?

— Не, не магу я так, ты разумеш?!

— Я ж сказала табе: я пытаюся — ты адказваеш. Мы дамовіліся. Ты парушаеш слова.

— Я не ўзрадаваўся.

— Ты спалохаўся. Табе зрабілася страшна. Але усё роўна ты ўзрадаваўся. Ты гэтага хацеў.

— О Божа!

— А вы дзе пачалі цалавацца? У машыне ці ў лесе?..

— А вы дзе пачалі цалавацца? У машыне ці ў лесе?..

— А вы дзе пачалі цалавацца? У машыне ці ў лесе?..

— А вы дзе пачалі цалавацца? У машыне ці ў лесе?..

— А вы дзе пачалі цалавацца? У машыне ці ў лесе?..

— А вы дзе пачалі цалавацца? У машыне ці ў лесе?..

— А вы дзе пачалі цалавацца? У машыне ці ў лесе?..

— А вы дзе пачалі цалавацца? У машыне ці ў лесе?..

адчуў пасля сваёй першай прэм'еры. Маладзён, поўная зала, воплескі, клічухі на сцэну аўтара, — і як цяжка назаўтра жыць, як цёмна ўваччу, быццам узваліў на сябе нейкі цяжар і пакінуў ужо ў незваротнай мінуўшчыне штосьці невызначальнае, з чым пачувалася лёгкая душы — нешта набыўшы, ці не большае страціў.

Самы трывіяльны парадокс: з тых, хто вучыўся са мною разам у інстытуце, кар'еру зрабілі амаль адны толькі шэрыя. Яркія, негранулараваныя, — мала ведаю, дзе цяпер хто. Чаму паміраюць самыя лепшыя, чаму співаюцца самыя здольныя, чаму выжывае цвіль? Чаму яна множыцца, усюдзіцца, заканапачвае кожную шчыліну? Дыхаць няма чым, а цвілі ад лішку паветра ўжо распірае грудзі?

Самы прыемны (майму самалюбству) парадокс. Усё жыццё меў клопат з уласнай пластыкай. Даволі часта было цяжка рухацца перад людзьмі, калі цябе разглядваюць — калі праходзіў цераз залу, каб запрасіць дзяўчыну на танец, пазней, пэўны час, пакуль не прызычыўся, не «паабцёрся», калі падымаўся на сцэну. Не ведаю, куды дзедць рукі, ногі, вочы, здаваўся сабе нейкім драўляным. А выштурхнулі ўпершыню ў жыцці, ажно ў трыццаць шэсць гадоў, на сцэну акцёрам — за мяжою, міжнародны фестываль, элітарная публіка, партнёры-прафесіяналы, — і раптам, на нейкім аўтапілоце, свабода ў руху і самапачуванні.

Гэта, дарэчы, была найвялікшая перамога ў маім жыцці. Мой трыумф. Ніколі болей не адчуваў я такога шчасця, як адразу пасля заканчэння таго спектакля. Фатаграфіі, што засталіся ад яго — для мяне рэліквіі.

Як драматург я спазнаў дзесяткі спектакляў, як акцёр — толькі два. Я мог бы стаць акцёрам, хоць прызначэнне маё, мяркую, — усё-такі пісаць. А цяпер ад тэатра амаль адварнуўся, нават як глядач хаджу туды толькі зрэдзыхасу. А былі ж гады, калі зусім не прызнаваў кіно: сцэны не хапала, жывога акцёра. Самы лепшы фільм здаваўся мне «выхалашчаным» падабенствам вялікага тэатра. І проза ў мяне, дагэтуль чую — можа, й не памыляюцца людзі — часта бывае тэатральная.

А як часта ў жыцці чым больш любіў, тым больш крыўдзіў. І злоснікам сваім, здаралася, дабро рабіў.

Парадокс на парадоксе.

Самы першы парадокс, які згадваю...

Дзве гадзіны ўспамінаў.

Заўсёды мне здавалася, што я такі добры, якім ніхто іншы і быць не можа, а ў дзевятнаццаць гадоў раптам адкрыў у сабе такую жорсткасць, што жажнуўся, — да самай апошняй пары сорамна-страшна было ў ёй прызнацца. Яна што — спала ўва мне? Я ж не памятаю за сабою да таго здарэння аніводнага жорсткага ўчынку.

Самы апошні парадокс — перад вамі: парадоксы ў мяне цяпер не згадваюцца.

Парадоксы, мабыць, і праўда не адступаюцца ад нас.

МЕТАМАРФОЗЫ

Метамарфозы пераследуюць нас па пятах.

Метамарфоза пачынаецца ўжо з таго, што кожная істота расце.

У рэшце рэшт смешнае пчанё ператвараецца ў злога мопса, дзіцяне можа стаць монстрам — гэта вялікія метамарфозы, але ўжо адно фізічнае сталенне, а потым старэнне — ператварэнне-дзіва.

Апалонік ператвараецца ў варопаўку, вусень — у матылька, карань — у клубняплод.

Ператвараецца нежывое: будынак з найноўшага становіцца архаічным, квадрат з геаметрычнай фігуры ператвараецца ў твор мастацтва.

Каханне пераходзіць у нянавісць.

А нянавісць — у каханне?

У метамарфозах сваіх яны пераплятаюцца.

Жанчыны становяцца мужчынамі, мужчыны — жанчынамі. І на апера-

«ЦЕРНІЦА»
ЖЫВЕ ЛЯ КРЫНІЦ

У Палацы культуры і спорту чыгуначнікаў адбыўся юбілейны канцэрт лаўрэата міжнародных і рэспубліканскіх фестываляў народнага ансамбля песні «Церніца».

Гэтым мілагучным беларускім словам у 1984 г. назвалі калектыв — па назве першай выкананай ім народнай песні. Сваёй назвай ансамбль як бы падкрэслівае непарыўнасць народных традыцый і народнай мастацкай творчасці. Дык што такое «Церніца»? Гэта — драўлянае прыстасаванне для апрацоўкі лёну, «Церніца» — гэта і беларускі танец, які выконвае ансамбль.

Мастацтва калектыву атрымала вялікае прызнанне і любоў у рэспубліцы. За 10 гадоў творчай працы ён браў удзел ва ўсіх раённых і гарадскіх святах. Яму апаляравалі таксама гледачы Масквы, Кіева, Тбілісі, Карэліі, Архангельска. З 1986 г., калі Беларусь напалкала чарнобыльскай бяда, ансамбль 37 разоў ездзіў у Гомельскую вобласць, Брагінскі, Хойніцкі раёны. Нядаўна па ініцыятыве І. Лучанка адбылася дабрачынная акцыя «Чарнобыльскі шлях», і артысты наведалі 14 раёнаў. Толькі для вёсак Віцебшчыны і Гродзеншчыны дадзена больш як 8000 шэфскіх канцэртаў. З поспехам прайшлі гастролі ў Польшчы, Германіі, Італіі, Францыі.

«Церніца» жыве ля крыніц народнай творчасці. Пошук народнай песні, уваабленне і захаванне яе вызначае працу таленавітых кіраўнікоў — Г. Сарокі і І. Несцяровіча. З вялікага песеннага матэрыялу яны стараюцца выбраць тое, што не спяваюць у іншых калектывах. Рэпертуар «Церніцы» палпаўняецца лепшымі ўзорамі народнага музычнага і танцавальнага мастацтва, якія беражліва збіраюць кіраўнікі і ўдзельнікі ансамбля, выезджаючы ў фальклорныя экспедыцыі па Беларусі. У выкананні «Церніцы» ўражваюць задушэўныя «Ой, вецер вее», «Ой, ты, сонейка яснае» і зухватыя жартоўныя «Рукавічкі», «Цячэ вада ў яроку», карагодныя «Па лужках», «За гарамі, за даламі» ў пастаноўцы М. Ягорава, гульнёвая «Вазьму я казла», полькі, кадрылі, прыпеўкі. Ёсць у праграме вакальна-харэаграфічныя малюнкi і кампазіцыі, як «Палескія гульні» ў пастаноўцы В. Гаявой, створаныя на музычным матэрыяле Гомельшчыны. Асабліва вылучаецца нядаўняя работа паводле беларускага музычнага абраду «Каравай» (музычная апрацоўка М. Сіраты).

А кампазіцыя на тэмы беларускіх песень «Жніво» ў пастаноўцы В. Гаявой і В. Варановіча! Песні гэтыя сапраўды народныя, без якіх-небудзь слядоў стылізатарства. Іх вызначае шырокая напеўнасць, задушэўнасць і выконвае іх «Церніца» з чыстай інтанацыяй, добрай дыкцыяй, мяккасцю гучання, цэпльнай.

Галіна Сарока ды Іосіф Несцяровіч выяўляюць народных самародкаў і даламагаюць ім. Самадзейныя артысты вучацца правільна валодаць голасам, займаюцца акцёрскім майстэрствам, харэаграфіяй, асвойваюць розныя музычныя інструменты, такія, як дуда, ліра, цымбалы, жалейка, дудка, баян, скрыпка, гармонік, ударныя, бас.

Хай спадарожнічае «Церніцы» вялікі творчы поспех, які здабываецца працай і толькі працай.

Надзея МІЦУЛЬ,

студэнтка ўніверсітэта культуры

НЕ МЕРАПРЫЕМСТВЫ,
А СВЯТА

Калі двух тыдняў у Гродзенскім палітэхнікуме доўжылася свята, прысвечанае 50-ым угодкам вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. З вуснаў чытальнікаў конкурсу вершаў гучалі радкі як прафесійных, так і самадзейных паэтаў. Адбылася прэзентацыя зборніка вершаў навучэнцаў тэхнікума «Першыя кроплі».

Выступілі самі аўтары А. Масыко, К. Максімыч, А. Бяцейка, Л. Сяк і іншыя.

Зборнік атрымаўся прыгожы — з фотадымкамі, ілюстрацыямі, якія таксама падрыхтавалі навучэнцы.

Цікавай і змястоўнай была выстава мастацкай і тэхнічнай творчасці навучэнцаў і выкладчыкаў. Адбыліся і сустрэчы з ветэранамі вайны.

Т. РАЖКО

КАЛІ СВЕЦІЦЬ
ЛЮБІМАЯ ЗОРКА

ШТРЫХІ ДА ПАРТРЭТА НАРОДНАГА АРТЫСТА БЕЛАРУСІ Б. ПЕНЧУКА

Тры чвэрці стагоддзя... Складанага, бурнага, насычанага калізіямі. І шэсць дзесяцігоддзяў натхнёнага творчага шляху... Пра гэтага чалавека можна было б напісаць раман з цікавым сюжэтам, крутымі паваротамі лёсу (як у кожнага вайскоўца, былога франтавіка, што аддаў арміі сорака з большым гадоў жыцця). Барыс Міхайлавіч Пянчук — натура неардынарная, з ліку яркіх дзеячаў мастацтва духовай музыкі: дырыжор, педагог, аранжыроўшчык, музычна-грамадскі дзеяч, асветнік, прапагандыст.

Яго бацька — Міхаіл Трафільевіч Пянчук быў вядомым капельмайстрам духовага аркестра, выхаванцам Петраградскай кансерваторыі па класе сусветна вядомага трубача-саліста, прафесара Аляксандра Бернгардавіча Гардона. Высокі аўтарытэт бацькі стаўся прыкладам для сына. Барыс Пянчук з маленства (а дзіцячыя гады яго прайшлі ў Ленінградзе — адным з буйнейшых сусветных музычных цэнтраў) быў захоплены мастацтвам духовай музыкі. Пятнаццацігадовым юнаком ён пачынае сваю працоўную дзейнасць на Кіраўскім (былым Пуцілаўскім) заводзе ў якасці слесара-лякальшчыка, а ўвесь вольны час аддае музыцы. З завода ідзе добраахвотнікам у шэрагі Чырвонай Арміі, потым робіцца салістам-трубачом палкавага аркестра і адначасова — студэнтам Ленінградскага музычнага вучылішча N 1. Праз год чырвонаармеец Барыс Пянчук быў рэкамендаваны, як адзін з лепшых музыкантаў, для паступлення на ваенна-дырыжорскі факультэт пры Маскоўскай дзяржаўнай кансерваторыі.

У 42-м Б. Пянчук паспяхова закончыў лепшую музычную ВНУ СССР. Яго настаўнікамі былі такія гранды духовай музыкі, як А. Чарнецкі (клас стравага дырыжыравання), Г. Орвід (клас трубы), Ю. Цімафееў (інструментука), М. Іваню-Радкевіч (асновы кампазіцыі), А. Цэйтлін, Д. Свэрчкоў (канцэртнае дырыжыраванне), М. Готліб (фартэпіяна). У цяжкі ваенны час, атрымаўшы спецыяльнасць ваеннага дырыжора, Б. Пянчук накіроўваецца ў дзейную армію на Волхаўскі фронт.

«Гэта былі найцяжкія баі з пераважнымі сіламі праціўніка, — успамінае Барыс Міхайлавіч. — Па пояс у вадзе, прамерзлыя і нярэдка паўгалодныя, пад ураганым агнём праціўніка, мы не думалі пра адступленне. У хвіліны слабасці хіба зайздросцілі параненым, бо яны маглі хоць адаспацца і сагрэцца». Але гэтая доля не абмінула і Б. Пянчука. У адным з баёў ён быў цяжка паранены і ўжо не змог служыць у часцях дзейнай арміі па стане здароўя, таму быў накіраваны на працу ў якасці дырэктара і ваенрука сярэдняй школы ў Чувашыю. Так 24-гадовы воін акнуўся ў новую для сябе стыхію, стаўшы арганізатарам, педагогам, выхавателем. Але ён пеціў надзею — вярнуцца ў строй, зноў узятца ў рукі дырыжорскую палачку...

У пасляваенны час Б. Пянчук займае высокія пасады ў галіне ваеннай духовай музыкі: дырыжор узорнага аркестра штаба Ленінградскай ваеннай акругі; інспектар аркестраў і галоўны дырыжор Паўднёвай групы войск (Венгрыя)... А больш за 30 гадоў рыцар духовай музыкі Барыс Пянчук верай і праўдай служыць народу Беларусі — з 1962 г., калі ён быў прызначаны начальнікам ваенна-аркестравай службы, галоўным дырыжорам аркестраў Беларускай ваеннай акругі. Ужо ў 63-м Барыс Міхайлавіч выступае ініцыятарам правядзення рытуалу марш-парадаў ваенных духовых аркестраў Мінскага гарнізона і канцэртаў зводных аркестраў. Такія святыя ваеннай духовай музыкі праводзіліся ў сталіцы аж да моманту дэмабілізацыі Б. Пянчука. Акрамя таго, яму неаднаразова даручалася арганізоўваць і ўзначальваць розныя агляды-конкурсы, прынамсі, быць галоўным дырыжорам і Рэспубліканскага агляду-конкурсу дзіцячых духовых аркестраў, калі зводны калектыв у складзе 1200 юных музыкантаў расчуліў сэрцы тысяч мінчан. Незабыўным было і выступленне на Цэнтральнай плошчы Мінска зводнага духовага аркестра ўдзельнікаў I-га Усеаюзнага свята духовай музыкі пад кіраўніцтвам Б. Пянчука: мала хто з удзячных слухачоў ведаў, каму яны абавязаны за гэтыя хвіліны асалоды, бо бачылі

гэтага чараўніка гукаў некалькі соцень чалавек, а чулі — некалькі тысяч.

Невыпадкова, што летась у Брэст, на рэспубліканскае і абласное свята музыкі ў якасці галоўнага дырыжора і галоўнага рэжысёра запрасілі менавіта Б. Пянчука.

А яшчэ Барыс Міхайлавіч унёс пэўны ўклад у палпаўненне і абнаўленне рэпертуару духовых аркестраў: гэта творы ў жанры марша («Беларускі марш», «Партызаны Беларусі», «Беларускі маладзёжны марш на тэмы песень Ігара Лучанка», «Страявы марш на тэмы песень Юрыя Семянякі» і шэраг іншых). Акрамя таго, Б. Пянчук — аўтар многіх навукова-метадычных прац, у прыватнасці, вядомай сярод музыкантаў-духавікоў «Дырыжор духовага аркестра». Ягонаму пярэ належыць вялікая колькасць інструментаў і пералажэнняў для розных складаў духовых аркестраў.

Самую правільную, неаспрэчна аўтарытэтную ацэнку мастаку-музыканту выносіць час. Творчасць Барыса Пянчука вытрымала выпрабаванне часам. Гэта — факт. Можна любіць альбо не любіць дырыжора, ягоную творчасць, але нельга не захапляцца рыцарскай адданасцю маэстра мастацтва духовай музыкі, глыбокай верай у яе выхаваўчую і прапаведніцкую місію. Дарэчы, за тры дзесяткі гадоў Барыс Міхайлавіч падрыхтаваў у сценах Беларускай кансерваторыі (цяпер Беларускай акадэміі музыкі) шматлікі атрад высокакваліфікаваных спецыялістаў-дырыжораў, артыстаў сімфанічнага аркестра, аркестра радні і тэлебачання Рэспублікі Беларусь, выкладчыкаў музычных навучальных устаноў.

Яму і сёння ўдаецца захоўваць юнацкую захопленасць у працы, ажыццяўляць пастаянны пошук новых форм, метадаў у навучанні, шукаць новае, быць прынцыповым у ацэнках і чуйна, клапатліва ставіцца да людзей. Шэсцьдзят гадоў Барысу Міхайлавічу Пянчуку свеціць шчаслівая зорка любімага мастацтва...

Міхась СОЛАПАЎ,

прафесар Беларускай акадэміі музыкі, заслужаны дзеяч мастацтваў рэспублікі

Э Ц Ю Д Ы

(Пачатак на стар. 9)

цыйным стала лякарні, і на прэпаратыйных сцяжынах жыцця.

Тэорыя метампсіхозу сцвярджае, што і смерць пераходзіць у жыццё. Душа памерлае абалонкі трапляе ў новую абалонку і ажыўляе яе — метамарфоза ў абсалюце.

А дзіўнасці кармы?..

Метамарфоза такая неадступная ад нас, што пра яе і пісаць банальна.

Дык што я — яна ўсёўладная?

Але ці можа чалавек-звер ператварыцца ў чалавека? Ці можа пакаяцца монстр?

Ці можа няздара стаць мастаком, талент — геніем, геній Талстога — геніем Моцарта?

Што ж — на многіх тэрыторыях ёсць перакрытыя ўваходы. Нават для ўсемагутных.

Але ж ці паражэнне гэта метамарфозы?

Гэта — яе трыумф.

Метамарфозу стапляе аднастайнасць уласнага пераможнага існавання, і яна ратуецца ад нуды. Ледзь не памёршы ў сваёй рухавасці-скамянеласці, яна ажывае — і зведвае свой узлёт.

Толькі незакончанасць не дае ёй страціць сэнс і найменне.

І, будучы не-метамарфозай, яна ёсць ні чым іншым, як метамарфозай. Метамарфозаю ў сабе.

ЖАНЧЫНА

Нехта сказаў: кахаеш адну, сустракаешся з другой, жэнішся з трэцяй... Кахаеш, нарэшце, трэцюю, бо раскрываеш яе, бо яна сама табе адкрываецца... Сустракаешся, можа, на жаль, а для некага, даруй, мараль, і на шчасце, з чацвёртай... Праходзіць час, і не пазнаеш ні першую, ні трэцюю, не кажучы ўжо пра астатніх... Усё мінае, як сон, бо й ёсць сон... Глядзіш на яе — першую, трэцюю і думаеш: няўжо гэта і ёсць яна, тая, з якой перажыў ты столькі радасцяў-хваляванняў, няўжо з-за яе быў такі шчаслівы й гэтак пакутаваў?.. І першая, і трэцяя, і чацвёртая, і нават другая могуць і кахаць цябе і ненавідзець, і пачуці гэтыя будучы то чаргаванца ў ёй, то суплятацца, то лучыцца-мяняцца адначасна... І ўцябе — таксама... Усё, як у сне — перамяшанае, незразумелае, забытанае...

Жанчына — сон, які ми сабе выдумляем?.. Ці жанчына выдумляе нам сябе як сон?.. Відаць, і тое, і другое, але найбольш усё-такі другое... Бо не так, мяркую, мужчына жыве ў сне жанчыны, як жанчына — у ягоным сне... Хоць, зрэшты, на гэта глядзець, з якога сну... Але ўсё роўна: жанчына — гэта такі сон, які можа перакрыць усе сны... Бо й першая, і трэцяя, і чацвёртая, і нават другая могуць стаць сном на усё жыццё... Дай Бог, каб гэтак здарылася з пер-

шай ці з трэцяй, што стане ўрэшце першай... І, зрэшты, якіх толькі цудаў ні бывае ў гэтым асветленым то сонцам, то месціам, то поўняю, то цемраю свеце... Цемра ж таксама багата чаго высвечвае... Нават у жанчыне...

Для многіх, для многіх жанчына — найвялікшы сон...

Хіба што творчасць у мастака можа тут стаць жанчыне спаборніцай.

ПІСЬМЕННІК І БОГ

Пісьменнік, калі хоча лічыць сябе такім, можа тысячу разоў памыляцца ў жыцці й рабіць тысячы памылак, самых недаравальных і нават, на жаль, брудных. Але, калі ён сядзе за аркуш паперы, яму застаецца адно-адзінае дазвання чыстае, што засталася ў ягоным жыцці — споведзь на гэтым аркушы. Перад людзьмі, перад Богам, перад самім сабою, перад Богам, які спрабуе выжыць у нашай душы, перад мамаю, што памерла, прыжыўшы жыццё ў нястачы, грашовай і духоўнай, перад сястрою ці братам, якія мусілі нарадзіцца і не нарадзіліся, перад дзядзькам, які загінуў у дзевятнаццаці гадоў за некалькі дзён да заканчэння вайны і ў гонар якога яго назвалі, не ведаю, перад кім яшчэ, — перад усімі разам. І тады ён усё кажа, як перад Богам. Калі толькі хоча адчуваць сябе пісьменнікам і звацца ім. Прынамсі, быць ім у сваіх уласных ды боскіх вачах. Таму што пішам мы усё-такі, перакананы, перадусім дзеля Бога ў нашай — не буду даваць блытаных вызначэнняў, бо іншыя й даць нельга, — душы.

АКАДЭМІЧНЫЯ КАМЕНЬЧЫКІ

БАРЫС ЛУЦЭНКА І РУСКІ ТЭАТР БЕЛАРУСІ

Рускі тэатр Беларусі ці то паўстаў, ці то спыніўся перад фактам: яму ўжо не быць, не з'яўляецца, не лічыцца ў хаўрусе размаітых правінцыйных сцэн, — у нярускіх рэспубліках перад усімі. Быць яму цяпер тэатрам... акадэмічным, — з усімі правамі, магчымасцямі, маленькімі выгодамі і выгодамі большымі, не лішнімі на тутэйшых абшарах ніколі, а сёння дык і пагатоў. Наданню тэатру акадэмічнай годнасці гэтыя славы абшараў не надта здзіўляюць, хутчэй успрымуць, як вяртанне своеасаблівай запазычанасці. Рускі тэатр Беларусі — не супярэчыць Беларусі. Ні моваю, ні годнасцю, ні станам. Сімвалічна ды дзіўна, бадай, іншае: тэатральны акадэмізм ва ўстойлівым сэнсе слова часцей за ўсё выгуквае ўспамін пра сум у зале ды міжвольныя рэжысёрскія падробкі «пад Станіслаўскага». Але перад цяперашняю акадэмічнаю годнасцю тэатр паўстае шмат у чым дзякуючы свайму мінуламу, — мінулою ж значнасцю мацаваў рэжысёр (вядома, не забываючыся на пляяду акцёраў-«зорак» ды адкрыцці калег, папленнікаў, майстроў), які ў сямідзесятых гады проста ўзарваў устойлівы агульнанацыянальны ўяўленні пра тэатральнасць! У гады дзевяностых ён вярнуўся ў Рускі тэатр Беларусі ды сказаў мне ў інтэрв'ю: «Я не ішоў і не вяртаўся. Я быў — проста...» Спакойна даў зразумець: у сваіх мастацкіх схільнасцях ён паслядоўны, пэўны, маентны. Існуе і хораша пачуваецца ў рэчышчы агульна... рускіх? славянскіх? савецкіх?.. хутчэй — мастацкіх ды мастакоўскіх намаганняў... Скажу адмыслова: тых, з якімі аддзяляюць зерне ад другу, або добра ад зла, ён, рэжысёр, паланіўся ўзорным, даўшы веры калісьці шэкспіраўскаму тэксту пра дабро, якое ёсць зло, ды пра зло, якое ёсць дабро. І, падабраўшы гэты філасофскі каменьчык, працягвае свой вялікі жыццязбор... за наспелым біблейскім часам люлячы свой першы каменьчык-набытак ды ўзіраючыся ў яго...

Часам тэатральнае жыццё нагадвае сон пункцірам: пракінешся, а заўтрашняе ператварылася ў заўчаранне... а пазаўчаранне вяртаецца — то подыхам моды, то прывідам-дзяцінствам... Дзяцінства, бывала, надавала кожнай сцэнічнай драбніцы ўзбуйненасці; бывае, што яно нагадвае пра сябе пасля чалавечых сарака — радасцю свежага сцэнічнага прыёму, шчырасцю сумніву, апантанасцю вынаходніцтва або дзіцячай прагай абавязковага поспеху... «Я не баюся правалу...» «Я баюся правалу...» Я «бязмежна паважаю драматурга, часам нават пабойваюся...» «Я не магу перарабляць драматургічны матэрыял... Стаўлюся да яго, як да сыравіны...» Сумяшчэнне несумяшчальнага, спалучэнне неспалучальнага, паслядоўнае непаслядоўнасць — гэта ўвесь Барыс Луцэнка.

Барыс Луцэнка, мастацкі кіраўнік Рускага тэатра Беларусі. Мусіць, чалавеку, які ўмее ставіць спектаклі, варта было б толькі ставіць і ставіць, і не звязвацца яшчэ з кіраўніцтвам — такога складанага, невырашальна-праблемнага, какетліва-крыўдлівага, неабачліва-разліковага, гуллывага, чуллывага, неабдымна наўнага ды хітрага да смеху ўтварэння, як тэатр. Мабыць, гэтыя дадатковыя каменьчыкі ціснуць як камяніскі... Мабыць, дзіўна, але менавіта таму, хто іх збірае цяпер, была прывічана мая першая спроба асэнсаванне убачанае ў тэатры: у школьным

сачыненні пра ягоную пастаноўку «Трохграшовая опера» я пісала нешта, накітталі — калі чытала Брэхта, дык не вельмі ўпадавала, а як пабачыла ягоных герояў на сцэне, дык палюбіла... ці Брэхта, ці герояў, але тэатральнае ўражанне ўсё яшчэ нагадвае пра сябе: на спектакль доўга даставалі білеты, хадзілі ўсім класам, дружна адгукнуліся сачыненнямі пра ўбачанае, і наша класная зачытвала ўголос самыя арыгінальныя думкі. Тады высветлілася, што арыгінальныя думкі пра тэатр — усё адно як па-за часам. Як тэатральныя легенды — у часе. Кожнаму часу — свая. У расповядах пра Луцэнка і «Трохграшовую...» да сёння фігуруе адна арыгінальная мінская нявеста, — яна, пагадзіўшыся пайсці за муж, першаю ўмоваю жаніху выставіла... наведанне «Трохграшовая...». Разгублены ды ўсерджаны будучы свёкар цалюці месяц даставаў рэжысёра. Дастаўшы, упікнуў яму шчасцем маладых. Луцэнка ўзяўся быў апраўдвацца, маўляў, прыходзіць, як небудзь памесцімся... «І яны прыйшлі?» — перапытала я амаль праз дваццаць гадоў. «Прышлі, — азваўся Барыс Іванавіч. — Яны прыйшлі ўсім складам...»

Мо таму, што слава «Трохграшовая...» да таго часу паяднчалася ўжо са славаю «Макбета», — Аляксандра Клімава ды Расціслаў Янкоўскі годна падставілі пад яе цяжар свае акцёрскія плечыкі? А ўсё астатняе, самае значнае пра спектаклі Луцэнка можна прачытаць нават у «Энцыклапедыі літаратуры і мастацтва Беларусі»...

Падзеі сезонаў, фестывалі, гастроляў — «Салодкагалосая птушка юнацтва» Т. Уільямса (разам з М. Кавальчыкам яна ставілася на Аляксандру Клімава ды Валерыя Бандарэнку), «Трагедыя чалавека» І. Мадача (бліскучую работу Святланы Кузьміной (Евы) да сёння памятаюць — нават у Венгрыі, на радзіме драматурга). Крыху збоку засталася «Раскіданае гняздо» Янкі Купалы, — падзея першай нацыянальнай сцэны Беларусі. З гэтага нацыянальнага гнязда Луцэнка давялося вялітацца... у протым і няпростым сэнсе слова, — ён далацеў да вяршыняў сучаснай драматургіі, аддаўшы ім перавагу на доўгія часы. Перавагу — перад дыктоўнасцю класікі? Ну... У пералынку паміж Рускім і Рускаім тэатрам надарыўся глядацкі бум у Мінскім тэатры-студыі кінаакцёра. Луцэнка абвясціў: «Глядзіце, хто прыйшоў!» услед за М. Аро (глядзілі!) ды «Не баюся Вірджыніі Вулф» разам з Э. Олбі, але боязь была, бо білетаў на спектакль зазвычай не было. Адыход з тэатра-студыі кінаакцёра ўвянчаў «Гамлет» У. Шэкспіра, дзе Юрый Казючыц сыграў адну са сваіх галоўных, бясспрэчных, зорных роляў: яны з Луцэнкам шмат што планавалі на рускай сцэне Беларусі, але Бог распарадзіў па-свойму. Юра адышоў ад нас назаўжды, — так, здаецца, прынята пісаць паводле канону. Скалананне смерцю, заўчаснаю ды ралтоўнаю, перамянілася ўражаннем ад тэлевізійнай падзеі: «Гамлет», адметна запісаны тэлебачаннем Беларусі, два вечары вяртаў нам акцёра-ўлюбёнца. А Луцэнка заўважна хваліўся, распавядаючы перад паказам пра агоранае разам, пра перажытае побач, пра недаробленае ў спадзяваннях...

А ў Рускі тэатр Беларусі услед за Луцэнкам паціху вяртаецца спачуванне да глядача нямасавага, «неахоплага», патрабавальнага да літаратуры, разборлівага, абазнаннага: гэтую літаратуру-першааснову Луцэнка не можа не перарабляць на свой капыл, не

перастроіваць на свой лад, не пераніцоўваць сваім манерам, перадусім маючы на ўвазе: у старым, як свет, можна адкрыць новы свет... Малая сцэна тэатра зазнала, напрыклад, вечарыну яўрэйскае паказкі пад назваю «Перпетуум мобіле», — адвечны рухавік чалавечага гумару перамалоў-такі камяні недаверу да падобнага роду тэатральнай літаратуры, — ну, маўляў, і навацыя: сесці ды паказкамі бавіцца... Навацыя?.. У ідэале хітры Луцэнка вымагае спектакля яшчэ і ад глядачаў: падтрыманая стыхіяй таленавітай імправізацыі, напіўшыся кавы ды прадчуваючы рупліва падрыхтаванае застолле (сапраўднае, хоць і не рэстарачыйнае, яно з'явіцца ў другім акце), — яны, глядачы, і паказкі-анекдоты пачынаюць згадваць — свае, і расказваць іх не саромеюцца — для ўсіх, і ў выніку крытыкі сцвярджаюць, што Луцэнка звяртаецца да паратэатра ды заблытвае тэорыю сваімі сталамі ды паказкамі.

Малая сцэна Рускага тэатра набыла ўсе адзнакі тэатральнай гасцёўні. Спектакль «Браты Маоры», пачаўшыся з прапанаванай глядачам кавы, канчаецца ўразлівай гутаркай паводле самога Шылера. Вынятка з ягонай прозы ды «Разбойнікі», аб'яднаўшыся ў сцэнічнай ідэі, прадставілі публіцы герояў своеасаблівых. Яны існуюць пад самымі нашымі «насамі», барукаюцца, б'юцца, п'юць, перакусаюць; жорстка сыходзяцца ў двубой Франц і Карл, нідзё ні разу не сутыкнуўшыся напасткі: першы, насуперак рамантычнай завядзёнцы, палоніць абалынасцю і, так бы мовіць, мае ад рэжысёра ўсе правы на шчасце з Амаляй, якая, якраз наследуючы рамантычнай завядзёнцы, кахае Карла ды кахае... «Яны, Карл з Францам, ні разу не сустракаюцца і ў п'есе, — нібыта апраўдваецца Луцэнка, — па-мойму, Шылер проста развёў, раздзяліў аднаго персанажа на двух, і я хацеў напачатку, каб іх іграў адзін акцёр... І я яшчэ праверу сваю здагадку!» «Чым болей учытваюся ў Шылера, чым больш захапляюся ягонаю асобаю ды творамі, тым больш пераконваюся, што маю рацыю...» Магчыма, гэтая рацыя і падтрымлівае акцёраў — Аляксея Шэдзьку (Карла) ды Аляга Бажанава (Франца), вядзе іх са спектакля ў спектакль, Аляксей Шэдзька прызначаны Луцэнкам і на ролю царэвіча Аляксея ў спектаклі «Хрыстос і Антыхрыст», — партнёрам Расціслава Янкоўскага (цар Пётр). Менавіта тым, як сыходзяцца ў двубой-любаві бацька з сынам, яны давалі да тэатральнай грамады ці то думку, ці то меркаванне, — нагоду, так бы мовіць, для найнавіоткай тэатральнай легенды: кастрычніцкі падзеі ў Маскве спектакль рускай сцэны Беларусі па-мастацку... прадказаў, па-свойму перасэнсаванне раман Д. Меражкоўскага. Кроў спараджае кроў, і злавесны падзейны шэрагланцуг, апырсканы ёю, амаль літаральна пацягнуў на дно і вінаватых, і нявінных, і злчынцаў, і ахвяраў, і няшчаснікаў, і тых, каму шэнціла і з жыццём, і ў жыцці...

Сённяшнія спектаклі тэатра надта далёкія ад акадэмічнай заспакоенасці. Спектаклі Луцэнка — узорна неспакойныя. Каменьчыкі мастакоўскага жыццязбору, бывае, прытрымліваюцца за пазухай, а, надараецца, высыпаюцца нават з кішэняў... І ён збірае іх... Ці то ўзорна, ці то акадэмічна... Праўда, па-латыні гэта гучала б немастацкім паўторамтаўталогіяй...

Жана ЛАШКЕВІЧ

Фота Аляксея МАЦІЮША
і з архіва «ЛіМа»

МАЎКЛІВАЯ МУЗЫКА

(Пачатак на стар. 1)

У работах Алеся Ксяндзова відавочна праследваецца яго імкненне абгульняць вобразы. Тут сыграла галоўную ролю, відаць, адукацыя манументаліста — неабходнасць мысліць вялікімі аб'ёмамі (найбольш гэта адчуваецца ў рабоце пад назвай «Сад багоў», дзе ў няўлоўнай шэрай прасторы знікаюць удалечыні старажытныя камяні). Гэта якасць, дадзеная яму ад пачатку творчага шляху, дазваляе эксперыментаванне, абгульняць. Яна

захоўвае мастака ад прамалінейнасці, асабліва калі тэма датычыць спрэчных пытанняў сучаснасці. Так, «Выкраданне Еўропы», дзе можна было лёгка зачыкліцца на вобразе чырвонага бугая з Еўропай на спіне, прачытаюцца і лірычныя асацыяцыі, адарваныя ад палітычных рэалій дня.

Ксяндзова з наскоку не зразумееш. Трэба прызвычаіцца да яго адметнай жывапіснай мовы, інтуітыўнай трактоўкі тэмы, да яго складаных, зменлівых, метафарычных вобразаў. Ён скончыў шуканне

самавыяўлення і ў той жа час разумення глядача.

...Працоўны дзень у музеі скончыўся. Але ў зальчыку з выставай Алеся Ксяндзова расклалася на падлозе з фарбамі і паперамі купка дзяцей. Яны не каліравалі, яны стваралі ў творчай жывапіснай прасторы выставы падзіячы натхнёныя вобразы.

Н. ШАРАНГОВІЧ

Фота В. СТРАЛКОЎСКАГА

Расціслаў Янкоўскі (Максіміліян, уплывоўвы граф фон Маор) і Алег Бажанай (Франц Маор) у спектаклі «Браты Маоры» паводле Ф. Шылера.

Аляксандра Клімава (Прынцэса Касманополіс) і Валерыя Бандарэнка (Чанс Уэйн) у спектаклі «Салодкагалосая птушка юнацтва» Т. Уільямса.

Аляксей Шэдзька (Карл Маор) і Аляксандр Суцкавер (Шпігельберг) у спектаклі «Браты Маоры» паводле Ф. Шылера.

Святлана Кузьміна (Ева) у спектаклі «Трагедыя чалавека» І. Мадача.

«СПЯВАЕ ШКОЛА — СПЯВАЕ НАРОД»

Гэтае вядомае выслоўе нагадаў паэт С. Панізік, вядучы сустрэчы школьнікаў сталіцы з кампазітарам Алегам Чыркуном, наладжанай у ДOME літаратара. Юныя слухачы цёпла прынялі цыкл песень для дзяцей «Мой родны край», у які ўвайшлі творы А. Чыркуна, напісаныя на вершы Н. Загорскай, В. Іпатавай, Н. Галіноўскай, Д. Бічэль-Загнетавай, Н. Глевіча, В. Жуковіча, І. Скурко, У. Скарыніна ды інш. Гэты цыкл вылучаны на атрыманне Дзяржаўнай прэміі Беларусі, што ў галіне музыкі для дзяцей — упершыню. Песні А. Чыркуна выконвалі ўзорны хор «Дружба» СШ № 1, хор «Аблачынка» СШ № 43, вакальны гурт школы мастацтваў. Урыўкі з оперы кампазітара «Хвірменная казка» (лібрэта Я. Іўковіча) паказалі навучэнцы СШ № 1. Удзельнікі драматычнага тэатра-студыі Рэспубліканскага цэнтру эстэтычнага выхавання выканалі сцэнікі з музычнай казкі «Бег-Бай» А. Чыркуна на лібрэта У. Іскрыка.

Г. СУШКО

КАМПАЗИТАРЫ ГУРТУЮЦА

Пры абласным навукова-метадычным цэнтры народнай творчасці створана Асацыяцыя кампазітараў Гродзеншчыны. Сёння ў нас іх больш як 40. На жаль, іхняя творчасць амаль невядома шырокай публіцы. А напісана ж нямаля цудоўных твораў, выкананне якіх магло б радаваць слухачоў. Створаная асацыяцыя мае на мэце аб'яднаць кампазітараў, ладзіць канцэрты, выдаваць зборнікі, абараняць аўтарскія правы, збіраць і сістэматызаваць ноты, гуказапісы, рэцэнзіі і г. д. Трэба прадоўжыць і развіваць багаты музычны традыцыі Прыніманскага краю.

На ўстаноўчай канферэнцыі пра музычнае жыццё Гродна 40—60-х гадоў расказаў дырэктар АНМЦ М. Коп. Ён быў адным з членаў «Магутнай кучкі», у якую ўваходзілі такія вядомыя кампазітары, як Юрый Семяняка, Эдуард Казачкоў, Антон Вальчык, Аляксандр Шыдлоўскі, Яўген Петрашкевіч. З успамінамі пра першыя крокі шырмалеўскай харавой капэлы падзяліўся старэйшы гродзенскі кампазітар Аляксандр Шыдлоўскі. Калектыў, як вядома, быў створаны ў 1937 г. у Беластоку, ваіну правёў «на колах» у неспынных паездках з канцэртамі для франтавікоў, партызанаў, працаўнікоў тылу, пасля вайны да 1953 г. хор знаходзіўся ў Гродне. Шыдлоўскі згадаў, якая прыўзнятая атмасфера панавала ў калектыве і з якім натхненнем працаваў Рыгор Раманавіч Шырма, яго стрыечны брат балетмайстар Іван Хвораст, хормайстар Віктар Роўда, канцэртмайстар Юрый Семяняка.

У 1970—80 гг. Гродзенскае музычнае вучылішча дало пуцёчку ў жыццё цэлай плеядзе вядомых сёння кампазітараў: Віктару Войціку, Леаніду Захлеўнаму, Валерыю Іванову, Мікалаю Ліцвіну, Уладзіміру Кандрусевічу. Усе яны цяпер у Мінску.

З'явілася і наступнае пакаленне кампазітараў, якія жывуць альбо ў Гродне, альбо ў Мінску: Андрэй Бандарэнка, Яўген Паллаўскі, Мікалай Калешка, Сяргей Багданавіч, гітарысты-кампазітары Валерый Жывалеўскі і Уладзімір Захараў. Нядаўна заявілі пра сябе лаўрэатамі Міжнароднага конкурсу «Надзея-94» — вундэркінды, якія ствараюць оперы і балеты!

Няцяжка заўважыць, што калі першае пакаленне гродзенскіх кампазітараў пісала ў асноўным песні, а другое — побач з песнямі і «класіку», то трэцяе цалкам аддае сябе акадэмічным жанрам. Або — іншы ракурс: калі кампазітары старэйшага пакалення не заўсёды маглі атрымаць прафесійную адукацыю, то сёння стварэнне музыкі выкладаецца дзецям у пачатковых класах музычнай школы. Прагрэс вядоўчы! Дзесяцігоддзі карпатлівых працы прыносяць выдатны плён. Душэўна шчодры і добразычлівы да талентаў Рыгор Раманавіч Шырма шчыра парадваўся б нашым паспяхам.

Віталь РАДЗІЕНАЎ, старшыня Асацыяцыі кампазітараў Гродзеншчыны

«ЗРОК», № 3

Які ў іншых нумарах, у часопісе асноўнае месца займаюць матэрыялы адраджэнскага кірунку. Гэта — працяг гутарак М. Ермаловіча «Аб усім, што баліць», нарыс А. Марціновіча пра піскага разьбяра Ананія, артыкул Х. Крываноса «Царква ў Худавічах». Змешчана гумарэска М. Лук'янава «Спакуса», кароткія байкі В. Шымука. Бадай, не толькі дзецім адрасавана казка Я. Конева «Печаны пёўнік». Часопіс пачынае публікаваць матэрыялы «Бойня» доктара Оскарава пра злачыніцтва фашыстаў на Беларусі (на падставе архіваў КДБ).

ЛЮБІЎ ДУШОЮ ПЕСНІ...

АДАМУ РУСАКУ СПОЎНІЛАСЯ Б 90 ГАДОЎ

Прыгажосць яго песеннага слова застаецца — несумненна — ужывацца яшчэ не аднаго пакалення. Гэтакасама, несумненна, што і нашы наступнікі, развіваючыся з гасціннымі гаспадарамі, вяртаючыся з гасцей, абавязкова запяюць:

**Бывайце, здаровы,
Жывіце багата,
А мы ўжо паедзем
Дядому, дахаты.**

Магчыма, і забудуць пры гэтым прозвішча аўтара. Што ж зробіш, калі мы нейкі надта няпам'ятлівыя. Ды, з другога боку, а хіба гэта кепска, калі песня — ці не адрозненне пасля яе нараджэння — становіцца народнай? А менавіта з песняй «Бывайце здаровы» так і сталася. «Правада» змясціла 1 студзеня 1937 года яе тэкст з прыпіскай: «Запісана са слоў тав. Русака ў калгасе

«Чырвоны араты» Капыльскага раёна Беларускай ССР». Народнай гэтую песню лічыў і Аляксандр Твардоўскі, а ён жа быў цудоўным знаўцам фальклору! Падобнай думкі прытрымліваўся і першы перакладчык верша на рускую мову М. Ісакоўскі, і пазней вымушаны быў прасіць у Адама Герасімавіча праbacэння.

Увогуле ж, у А. Русака на мастакоўскім рахунку была не адна... сотня песень. Многія вершы пакладзены на музыку двума, трэма і нават шасцю кампазітарамі! Сярод песень А. Русака — і славетная «Лясная песня», музыку якой напісаў У. Алоўнікаў. З пазтам супрацоўнічалі таксама кампазітары Ю. Семяняка, П. Падкавыраў, Д. Лукас, Я. Цікоцкі, А. Туранкоў, І. Лучанок — хіба ўсіх пералічыш?!

Адам Герасімавіч выдаў і не адну паэтычную кніжку, у тым ліку і зборнікі вершаў для дзетак. З любоўю, шчырасцю, замілаваннем пісаў пра дарагую сэрцу Капыльшчыну, адкуль пайшоў у свет, апяваў характава роднай прыніманскай прыроды.

Любасць да бацькоўскай зямлі, да прыроды ў А. Русака была з маленства. Нездарма ў адным са сваіх вершаў ён прызнаваўся:

**Нарадзіўся я ў маі,
Як сады вакol пвілі,
У надніманскім гаі
Распявалі салаўі.**

.....
**Чаравалі мяне струны
Звонкіх сосен, шумных ніў,
Я душою шчырай песні
Краю роднага любіў.**

Доўгае жыццё пражыў Адам

Герасімавіч. Памёр ён у 1987 годзе. І назаўсёды вярнуўся ў Пясочнае, яго магіла — на ўскраі вясковых могілак, пад вялікімі дрэвамі. Крыўчэ далей пахаваны бацькі паэта, яго блізкія. Тут знайшла спачын, пасля смерці мужа ўжо, і яго любая жонка.

А. М.

Друк

ДЛЯ ВЕРНІКАЎ І НЕ ТОЛЬКІ

Накладам у тры тысячы асобнікаў выйшаў чарговы, трэці (за 1993 год) нумар часопіса Беларускай каталіцкай грамады «Хрысціянская думка».

У рубрыцы «Духоўнае слова» змешчана тэалагічная праца айца Льва Гарошкі, што ўпершыню выйшла брашураю ў 1948 годзе. Тут жа — урывак з паэмы Лявона Случаніна (Лявона Шпакоўскага) «Сус Хрыстос». Аўтар паэмы перадаваў вайною працаваў настаўнікам; у 1937 годзе быў арыштаваны, але праз два гады выпушчаны (на тых часах — рэч амаль неверагодная), падчас вайны займаўся беларускім школьніцтвам. Пасля вайны быў асуджаны на 15 год сталінскіх лагераў. На Беларусь вярнуўся толькі ў 70-х гадах. Паэму «Сус Хрыстос» скончыў у 1984 годзе.

Рубрыка «Учора — сёння — заўтра» прадстаўляе ксяндза Уладзіслава Чарніўскага, асобу, якую можна назваць жывою легендаю Беларускага каталіцтва. Інтэрв'ю з ім мае назву «Кожны народ павінен маліцца ў сваёй мове».

Літаратурная старонка — гэта вершы Юрыя Гуменюка і нарыс Аўгустына Аўфрая «Святы Ян Боско» (пераклад Алеся Чобата).

Рубрыка — «На скрыжаванні думак». Тут Юрась Шаўцоў разважае пра суадносіны хрысціянскага і нехрысціянскага пачатку ў сучаснай культуры Беларусі. Нашы праблемы — адбітак сусветных праблем, мяркуе аўтар. «Калі заўтра Чарнобыль здарыцца ў Англіі, ці дапаможа ёй Францыя?» — пытаецца ён і робіць выснову: «Гэтыя краіны і народы не большыя хрысціянне за нас. І нам не варта паўтараць іхні лёс і іхнія хібы. З другога боку, часова слабець з-за ўнутранага зямшальніцтва носьбітаў нехрысціянскіх ідэй дае пакулы магчымаць менавіта на Беларусі паўстаць жывой царкве, а гэтым народы падпаўнацца нарэшце ў веру. Такі варыянт развіцця падзей на Беларусі здаецца самым прывабным. Да таго ж, у іншым выпадку Беларусь яўна чакае зноў пакунціць лёс раздушанае суседзямі ідзі».

У раздзеле «Абсягі культуры» з вынікамі сваіх даследаў знаёміць чытачоў Адам Мальдзіс.

Два цікавыя матэрыялы ў раздзеле «У каталіцкім свеце» — эсэ Яўгена Шунейкі «У бязмежную даль» і нататкі Алеся Караля «Каталіцкая Францыя вачыма праваслаўнага».

На заканчэнне — рэцэнзіі і кароткі пераклад зместу часопіса на італьянскай, англійскай, польскай, жамойскай і ўкраінскай мовах.

Беларуская каталіцкая грамада распачала выданне новага

часопіса. Гэта беларускамоўны варыянт вядомага ў Польшчы «Рыцара Беззаганнай» (па-польску «Рыцарз Непокаланай»). У першым нумары змешчаны жыццяпіс айца Максіміліяна Кольбе, першага айцец Максіміліян загінуў у жніўні 1941 года ў Асвенціме. Тут жа — аповяд пра славетную каталіцкую рэліквію, так званы турынскі саян; нататкі аб мінулым і сучасным экуменічнага руху, развагі пра веру вялікага вучонага Ньютана. Характэрным момантам веры Ньютана было спецыфічнае сведчанне пра Бога: «Калі я пісаў сваю працу аб сістэме Сусвету, прызнаюся, звяртаў увагу на тыя абставіны, якія ў разважлівага чалавека могуць выклікаць веру ў Боскую істоту. Нішто не было такім прыемным, як адчуванне, што я карысны ў гэтым кірунку».

Наклад першага нумара новага часопіса — тысячы асобнікаў.

Такі ж наклад і факсімільнага выдання зборніка вершаў Андрэя Зязюлі «З роднага загоны» з прадмоваю Адама Станкевіча (быў надрукаваны ў Вільні ў 1931 годзе). Вершы ў большасці нашаму чытану невядомыя.

П. В.

Пошта

КАЛІ ГЛЯДЗЕЦЬ У КОРАНЬ...

Хоць гэты кароткі біяграфічны даведнік выдадзены не на роднай мове, але можа прывабіць кожнага, хто цікавіцца беларушчынай. Бо ён, запэўнівае анатацыя, змяшчае біяграфіі вядомых палітычных і грамадскіх дзеячаў «і Рэспублікі Беларусі» (поруц з палітыкамі дарэвалюцыйнай Расіі і былога Саюза). Да таго ж «в нем немало имен, которые были вычеркнуты из отечественной истории».

Аднак жа, як заклікаў яшчэ Казыма Прутоў, трэба глядзець у карань. І калі ўнікнеш у змест кніжкі «Имена в истории», дык хутка адчуеш расчараванне. І вось чаму. Са 180 артыкулаў, уключаных у яе, трэць прысвечана розным дзеячам Расійскай імперыі XIX—пачатку XX стагоддзя. Але марна шукаць тут біяграфічныя звесткі пра нашых землякоў, якія можна змагаліся тады за свабоду і незалежнасць Беларусі. Выходзіць, аўтары ўкладальнікі даведніка ўсё яшчэ прытрымліваюцца хлуслівага пункту гледжання, лагодна якога ў Беларускага народа не было сваіх, асобных ідэй Расіі, інтарсаў, а яго сапраўдная гісторыя пачалася толькі пасля захопу ўлады большавікамі. Дык колькі ж, шануюныя, можна глядзець на нашу мінуўшчыну чужымі вачыма або праз старыя акульяры, зробленыя «старэйшымі братам»?

Поўнаасцяго ігнаруюцца, быццам іх і ў паміне не было, і беларускія нацыянальныя партыі, што ўзніклі ў пачатку гэтага стагоддзя. Дзеянні ж да кастрычніцкага перавароту шэрагу расійскіх палітычных партый прысвечана амаль уся 11-старонкавая прадмова да выдання. Мок тым, менавіта ў мінулым годзе, калі яно і пачыналася свет, споўнілася 90-я ўгодкі заснавання адной з самых першых і ўплыўных у нас партый таго часу — Беларускай Сацыялістычнай Грамады, якая адрэзалася тры гады таму. Характэрны шчыры ўкладальнікі біяграфіі З. Жылунова і А. Чарвякова ўтапілі ад чытачоў факт іх членства ў СДГ.

Имена в истории: Крат. биогр. справ. / Авт.-сост. П. И. Бригадин и др. — Мн.: Университетское, 1993. — 192 с.

Іншая справа — большавіцкая партыя. У даведніку скрупулёзна фіксуецца ўдзел у яе выбарных органах, пералічваюцца кампартыйныя пасады тых двух дзесяткаў дзеячаў БССР, біяграфічныя звесткі пра якіх можна знайсці на яго старонках. Палова з іх — гэта першыя сакратары ЦК КПБ, а ўсе астатнія таксама мелі больш ці менш цеснае дачыненне да «рукаводзячай і напавяляючай» (былі пэўны час сакратарамі ЦК, членамі яго бюро і г. д.). Агульнавядома, што «наша» партнаменклатура верай і праўдай служыла Крамлю, па яго загадах і па ўласнай ініцыятыве ўсяляк садзейнічала русіфікацыі беларусаў, пазбаўленню іх матчынай мовы, гісторыі, культуры. Але і ў змочныя савецкія часы былі на Беларусі і па-за яе межамі выдатныя людзі, якія шмат чаго рабілі на карысць нацыянальнага Адраджэння свае Бацькаўшчыны і сталі таму ахвярамі таталітарнай сістэмы. Здавалася б, распеваецца хаця б пра некаторых з іх праўду — абавязак выдаўцоў. Аднак яны палічылі за лепшае гэта не рабіць. І атрымалася, што ў даведніку паданы біяграфіі толькі тых беларускіх палітычных і грамадскіх дзеячаў, звесткі пра якіх ёсць і ў БелСЭ, выдадзенай яшчэ ў першай палове 70-х гадоў, ва ўмовах жорсткай ідэалагічнай цензуры.

У кніжцы чытач знойдзе імёны некалькіх расійскіх (савецкіх) палітыкаў, пасмяротна рэабілітаваных у час «перабудовы» (М. Бухарын, Р. Зіноўеў, Л. Каменев, А. Рыкаў і інш.). Але зноў жа з іх дзейнасцю — ды не толькі іх — значна раней нас пазнаёмілі шмат якія маскоўскія выданні, у тым ліку энцыклапедычныя. Напрыклад, капітальны даведнік «Дзеятели СССР и революционного движения России» выйшаў яшчэ ў 1989 годзе. А колькі зрабіў за апошнія пяць-шэсць гадоў перыядычны друк, каб вярнуць з небыцця імёны ахвяр сталінізму! Няцяжка зрабіць выснову: тое, што прапаўне ў сваёй кніжцы выдавецтва «Універсітэцкае», — гэта фактычна запознены пералеў ужо няблага знаёмага. І наогул, складаецца ўражанне, што выпушчана яна галоўным чынам дзеля

падняцця амаль поўнаасцяго страчанага прэстыжу кампартыі і яе кольшчы кіраўнікоў. Можна прывесці шматлікія прыклады таго, калі дзейнасць апошніх падаецца ў ружовым святле. Нават некаторыя прамых віноўнікаў масавых рэпрэсій і абалванвання людзей аўтары ўкладальнікі стараюцца паказаць лепшымі, чым яны былі на самай справе.

Дабаўлю яшчэ, што больш паловы ўсіх асоб, біяграфічныя звесткі пра якіх друкуюцца ў выданні, уваходзілі ў склад вышэйшых органаў РСДРП-РКП(б)-ВКП(б)-КПСС (палітбюро, сакратарыят, ЦК). Ну, чым не якіс камуністычны даведнік, «разбаўлены» невялікай колькасцю лідэраў іншых расійскіх партый, некалькімі дзяржаўнымі дзеячамі імперыі, адным царом (Мікалаі ІІ)... Есць тут, зразумела, і шэраг вядомых са школьнай парты рускіх рэвалюцыянераў: П. Аляксееў, М. Бабушкін, А. Герцэн, С. Халтурын, М. Чарнышэўскі і г. д.

... Знаёміцца з гэтай кніжкай — і цябе зноў і зноў бярэ сумненне: ці не стала ўжо «Універсітэцкае» філіяльным аддзяленнем якога-небудзь маскоўскага выдавецтва? Не, выхадныя звесткі сведчаць, што яно падпарадкоўваецца нашаму Міністэрству інфармацыі. Чаму ж тады выдаўцы надрукавалі біяграфію першай асобы сёгонняшняй Расіі, а пра такую ж асобу сваёй незалежнай дзяржавы «забыліся»?

Упэўнены, няма ў свеце краіны, дзе так не паважоць сябе, як гэта ўмеюць рабіць у нас. Дазволю сабе выказаць і другую ўпэўненасць: калі б С. Шушкевіч, цяпер ужо экс-Старшыня Вярхоўнага Савета, у свой час прыналежаў да партнаменклатуры, яшчэ лепш — да вярхоў КПБ, а займаючы вышэйшую пасаду ў нашай дзяржаве, быў прыхільнікам здачы незалежнасці Беларусі і рэанімацыі «Союза нерушымого», дык знайшлося б месца і для яго біяграфіі. На такую думку наводзіць антынацыянальная, прарасійская накіраванасць кніжкі «Имена в истории».

Генадзь ЛАГУНОВІЧ

Векапомнае

ГІНУЛІ ХЛОПЦЫ

Роўна цераз тры месяцы пасля таго чорнага дня, 13 красавіка, жудасна мжана загіне мой школьны друг, апошні мужчына з роду Мажэйкаў — Міша. Хлопец — сама зчлівасць і дабрыня. З твару яго ніколі не сыходзіла ўсмешка. З усмешкаю, не сугаргаваю, а зчліваю развітаўся ён з намі і на полі бою.

Быў цяжкі для атрада час: дыверсійныя групы пачалі цягнуць няўдачу за няўдачай, немцы ўзмацнілі ахову чыгункі, гінулі мініеры, камандзіры груп, упаў дух нашых падрыўнікоў, падкасіла, абнясмеліла хлопцаў пошасць няўдачніцтва. Тады мы з Косцем запрапанавалі камандзіру стварыць разавую адборную групу, правесці громкую дыверсію і пераламаць гэты фаталізм. Камандзір не меў выйсця, рызыкнуў, дазволіў нам, двум узводным, адабраць

чаргу, кажуюш тапырыўся на спіне павырываю на кулямётнае поўсцо. Так загінуў Гаўрош атрада Пейка Навумчык, звалены кулямётнаю чаргою ў грудзі. Падлетак упрошваўся хадзіць са мною на самыя небяспечныя аперацыі, верыў у маю зорку ўдачы, стаў маім ценем. Цяпер ляжаў мёртвы. А карнікі пачалі назад падлаўзаць. Я шпурнуў з усёй сілы гранату. Там зноў прыціхла. Я падхапіўся і кінуўся да хлопцаў. Трэба было скамандаваць арганізаваны, па адным, адыход у лес. З лесу не раздалося пакуль што ніводнага стрэлу, значыць, праход быў свабодным. Мы аказаліся паміж дзвюма засадамі праціўніка. Ён не мог весці інтэнсіўнага абстрэлу двух супрацьлеглых бакоў, бо трапіў па сваіх. Але знайшоўся выхад: адкрыў мінамётны агонь. Я толькі паспеў прылежчы ля Мішы, як міна ўдарыла ля яго. Адбітая нага ў валёнку закружылася ўгары і ўпала недзе за дубам. Па раллі цягнуліся кішкі.

— Валодзя, дастрэлі — прасіў ён, як дзіця.

— Не магу я, Міша, не магу...

Пасля майго «не магу» Міша Мажэйка, сцяўшы зубы, адшліў кабуру, дастаў наган,

ў Мінскім палку. Часта прыгадваў хросны, які дружны і кампанейскі быў Перавоз — не падвадзе ніколі. Яны разам з-пад Мінска вярталіся, калі ўжо Чырвоная Армія ў адступленні развальвалася. Камісар палка тады сказаў: «Чорт знае, што тут дзеецца, разбрыдаем, як блудныя авечкі, ладу няма, давайце вы, хто мясцовы, прабірайцеся неяк дахаты, схавайцеся, пакуль мір настане...» Тады хросны з Перавозам раздалі сабе абознага каня, запрэглі ў казёны воз і з-за Койданава да Рубяжвіч дапхаліся глухімі дарогамі дамоў. Кня таго хросны Перавозу ўступіў, дома свайго меў, праўда, аднаго на дваіх з братам Іванам, але меў. Не доўга чамусьці пажыў Перавоз, маладым памёр, жонку маладоў з дзіцем, сынам малым, пакінуў. Шкадавалі нябожчыка былыя сябры. У іхніх расказах душа яго жыла шчырым сумна-лірычным акордам.

Колю выгадавала маці сама. Навуці даць не здолела, але радзіўся здольным, сам навучыўся граць на скрыпцы, ды так гожа, што быў першым скрыпачом у ваколіцы, самыя фарто-

Уладзімір КАЛЕСНІК

АДВЕЧНЫ КЛІЧ

ахвотнікаў. Вызваліся ўсе да аднаго хлопцы з нашых узводаў, а Міша Жураўлёў, як дзіця, ледзь не плакаў, упрошваў мяне ўзяць яго з сабою. Я пашкадаваў сірату. У дадатак ён не ведаў мясцовасці ў зоне чыгункі і мог бы марна загінуць пры выпадку, калі б праціўнік прымусіў групу рассяцца і прабірацца на зборны пункт паасобку. Узялі мы пераважна тых, што пайшлі з намі з-пад Лядка на Бранскава 13 студзеня. Уваходзіла ў групу яшчэ двое камандзіраў аддзяленняў, усе былі ўзброены аўтаматамі, паўаўтаматамі, толавы зарад важкі больш дзесяці кілаграмаў.

Камандзір даў нам адрас свайго асабліва даверанага сувязнога ў Ператоках для днёўкі і правадніком паслаў Федзю Жука з Сімакава. Але мы падбіліся ў дарозе, давялося ісці па слізгачу, прытамліліся, таму рашылі днаваць крыху далей ад чыгункі, тым больш, што да паўночных свяціў месяца. Параіў нам месца днёўкі Коляка Перавоз, славыты музыка, ён іграў вяселле таму хутараніну.

На святніні нас акружылі карнікі — лёгты ці дэсантны батальён і паліцаі з двух гарнізонаў. Мы не ведалі, што іх так многа, пайшлі на прарыў.

Першай нашай стратай аказаўся Мікалай Парэцкі, самы лепшы сярод нас жартаўнік. Ён быў і самы старэйшы ў групе. Пры Польшчы адседзеў за палітучы, як тады гаварылася, гады тры турмы. Сябры яго па падполлі паўцякалі за мяжу, у СССР і там недзе змоўклі. А ён пасля ўз'яднання Заходняй з Усходняй Беларуссю сам рашыў паглядзець, што гэта за правая Краіна Саветаў, завербаваўся на работу ў Данбас і паехаў. Вярнуўся ўжо ў акупацыю, стаў яшчэ больш асцрожным. У партызаны паслаў малошлага брата Пецо, а сам не ішоў да позняй восені, пакуль не забяспечыў ежай, дрывамі і ўсім патрэбным на зіму старых бацькоў.

Коля Перавоз павіс мёртвым на дроце, які адгароджваў уладанні двух хутаранцаў. Загінуў ад першай кулямётнай чаргі, якое мы ўсе баяліся, адрываючыся ад месца начлегу. Я ўбачыў яго, калі, адварнуўшыся, біў з калена па тым кулямёце, каб паддаць сабе смеласці.

Пад нечаканы стрэчны залп засады з другога хутара, на які мы ўцякалі, я ўпаў швыдка, як калісці на скаўціцкіх гульнях. Краем вока ўлавіў, што Пейка, які бег злева ад мяне, упаў на дзесяцізарядку і не мог зрушыцца, толькі перабіраў знясіленымі нагамі.

А мне так выпала, што на раллі перада мною вытыркалі дзве скібы. Я сходу выпусціў цэлы магазін, біў па кулямётным гняздзе, бачыў, як клявалі зямлю шэра-зялёныя каскі карнікаў, зразаныя маймі разрыўнымі кулямётамі, бачыў, як барабанілі нагамі цяжкапараненыя і ўцякалі ўглыб паселішча, за патрэбнік, за гумно лёгка падстрэленыя і цэлыя. Па іх білі таксама Коля Перавоз, Міша Мажэйка і Федзя Жук, залегшы за тоўстымі дубамі справа ад мяне.

Мяняючы магазін, я зірнуў на Пейку. Ён яшчэ быў жывы. З уснаў спазмамі вырываўся камякі крывавай пены. Ён нешта хацеў сказаць сіплым голасам: «Абі, абі, ааб...», але я не ўцяміў, а ён заціх. Мяне раптам перасмыкнула, як бы ўдарыла токам: раны прасіў апошняй баявой паслугі — дастрэліць, дабіць, каб ворагі не глуміліся над ім нямоглым, але яшчэ жывым. Скарыстаўшы замятню ў праціўніка, я падлоўз да яго, гатовы да той апошняй паслугі. Патрос. Мой наўрымслывы, жвавы Пейка ляжаў мёртвы. Схапіў, бедны, у грудзі цэлую кулямётную

узвёў курок і, відаць яшчэ згорача, не чуючы болю, усміхнуўся, абвёў вачыма жывых сяброў, што агнём расчышчалі ход для прарыву, сказаў: «Бывайце, хлопцы!» і стрэліў сабе ў скронь. Не ведаю, ці пачуў хто, акрамя мяне, той стрэл і словы развітання. Так выканаў і Міша Мажэйка нашу смяротную партызанскую прысягу: не здавацца жывымі.

Я заўважыў, што Федзя Жук ужо не страляе. Падлоўз, аказалася, ён быў паранены ў рукі. Я загадаў яму перабягаць на ўзлесак. Мы з Колям Перавозам, залегшы раз за дзвюма таўшчэзнымі дубамі, добра падтрымлівалі Федзеў адыход. Дабег да лесу, следам за ім я паслаў Перавоза. Дабег і ён. Я застаўся адзін.

Праціўнік, агонь якога мы былі падавілі, падымаў галаву. А Коля Перавоз чамусьці не падтрымліваў мой адыход агнём з ускрайку лесу. Я стаў адзінай мішэнню, праўда мішэнню, якая страляла. Але па мне лупілі ўжо з двух бакоў і зверху мінамёты. Я чакаў, што загаворыць Колева дзясцізарядка, тады я пачну адыход перабяжкамі. Але Коля маўчаў. І перад майм унутраным зрокам пачалі маланкава прабгаць кадры ўспаміны.

Адыходзіў перабяжкамі, залягаючы. Збіла з галавы куля каракулевы каўпак, падарунак хроснага бацькі Сашы Васілеўскага. Я падняў гэты каўпак.

Прыгадалася нешта далёкае, не з той аперацыі: на Нёмане толькі што лёд стаў і мы пераходзілі па ім, можна сказаць, па пальчыках. Я не меў шчасця, прарваліся па пахі. Добра, што дзясцізарядка затрымала, выкарабкацца памогла. Да Пагарэлкі ўсе беглі трушчом, а ў мяне адзенне так абледзянела, што стала бляшаным, і ногі ў каленях перасталі гнуцца, дык хлопцы хіхікалі, як я па грудзе спатыкаўся, чапляючыся наскамі ботаў за кратавіны, глыбы ды патырчакі. Прыбег зусім азяблы, горшы за мокрую курыцу, дык Ваня Мацко і Коля Перавоз павялі мяне на дзедаванне і кватарунак да краўца (то быў блізка і чалавек). Пакуль рытуальна святая вячэра шыкавалася, я голы на печы сядзеў за комінам, грэўся і чакаў, пакуль адзежа падсохне.

Гаспадыня, праўда, рупная была і чулая: адразу мне пару бялізны мяккае льняное, добра валком выкачанай, падала, шкарпэткі мае з воўны, што звязала сястра Маруся, сшыла перад чалеснікамі, высушыла і падала на печ цёпленік, а порткі вайсковыя і верхнюю кашулю падсушанымі да палавіны адзеў — на цэле дасохнуць. Вячэра была каралеўская. Коля пайшоў да маці, а мы ўтрох — Ваня Мацко, Косця «Севель» і я дзедалі ў краўца. Гаспадар, убачыўшы маю пілотку, куцыю, не для зімы прыдатную, падарваў мне шапку зайцаву, якую пашыў сабе і яшчэ не адяваў. Добры быў чалавек, зчлівы і гасцінны. Пасля таго дзедавання я ў яго як бы ў сямейнікі трапіў. Заўсёды запрашаў не мінаць хаты і рады быў сустрэць, хоць і небяспечнымі былі мы гасцямі, смерць гразіла за сувязь з намі. Але прывыклі людзі і да пагроз: воўка бойся — у лес не хадзі. І пасля вайны, калі кравец са спаленай-перапаленай Пагарэлкі перабраўся ў Баранавічы, то мяне, камандзіраваўшага інспектара Мірскага райана, пакідаў начаваць. Жыў ён там на ўскраіне, ва ўтульнай хаціне, абсаджанай яблынямі і вішнямі. На чыгунцы, дзеецца, служыў (там «браніравалі»), а вечарамі прыхваткамі партыяжыў.

Звёўся і род Перавозаў. Бацьку Колевага хораша ўспаміналі людзі з нашай ваколіцы. Мой хросны, Саша Васілеўскі, разам з ім у грамадзянскую вайну з палкамі ваявалі, служылі

вяя вяселлі граў. А сам нежанатым хадзіў — беднай лічылася ўдовіна гаспадарка: кароўка адна, авечак пяць, свінчукоў пару ды курэй з дзесятка. Вось і ўся гаспадарка. Пры саветах Коля не падаўся вучыцца ў Наваградак, застаўся разам з тымі здольнымі сябрамі, што пры Польшчы далей сямі класаў не пацігнулі, дому трымаўся... А ў партызаны пайшоў позняй восенню 1942 года. Запам'яталіся мне той вечар і тая ноч. Я не чуў ніколі, каб так па нябожчыку плакалі, як плакала-галасіла Колева маці.

Ужо і Нёман мы перайшлі, у пущу ўступілі, а голас яе, прычымтаны яе, божажні ўсё да нас даяталі. Сцішна і страшна становілася ад гэтага ляманту. Здавалася, што і праўда мы віваўтыя, што сілаю сына ў лес забралі. Але ж то быў у нас толькі маскіраваны прыём. Мы пазвалі солтыса і перад ім апавяцілі, што ваеннаабавязаных і камсамольцаў, якія маўляў, па запечках туляюцца, на вайну Айчынную бяром, доўг свой перад радзімай сплываць і гонар сабе вярнуць. Такі быў рытуал, а на самай справе ўсе ішлі добраахвотна і бралі мы нават не ўсіх, толькі тых, у каго была добрая зброя, бо які ж то можа быць партызан прымушаны, сілком узяты... Стораж да яго ў атрадзе прыстаўляў ці што? Так і людзі думалі. І немцы, напэўна, падазравалі, нацкаваныя паліцаімі ды службістамі солтысамі. Але ж былі і наўныя — верылі. І мы верылі, што спектакль з прымушавым наборам дзеецоў у партызаны ахавае партызанскія сем'і ад рэпрэсій. Сем'і нашы сталі смяротнымі заложнікамі ўжо тады, калі партызанскі рух набіраўся сілы і пачынаў пагражаць акупацыйнай уладзе, не даваў рабаваць кантраляваным намі тэрыторыям. Мы, наўнякі, яшчэ ўсё думалі: чым больш час пойдзе ў партызаны, тым больш у нашых сем'яў гарантыі выжыць. Не падымецца ў акупанта рука на масавыя забойствы партызанскіх сем'яў. А ўсё аказалася наадварот: для акупантаў чым больш крыві, чым больш страху, чым больш мёртвых «бандытаў», тым больш высока ацэньвала мясцовых фіюрэраў начальства, якое было адказным за стварэнне бясплодных зон каля пущы. Выбіваць сем'і пачалі выбарачна: спачатку сем'і пачынальнікаў, нават не ўсе сем'і, а галоў сем'яў, потым мужчын у сем'ях, а затым старых і малых, мужчын і жанчын, хто толькі дыхаў у партызанскіх зонах.

Маці Колякі Перавоза загінула страшна. Пару месяцаў пасля лядзеецкага пабоішча ў Пагарэлцы тады не толькі выбівалі ўсю сям'ю падрад, але і падпальвалі сялібу, не дбаючы пра тое, што і чыесці не партызанскія хаты заграцца і пойдучь дымам разам з партызанскімі. Памятаю, раніцою мы з Колям Перавозам навослеп кінуліся з заставы на Нёмане ў падпаленую страляючую Пагарэлку, намоклі па пояс. Карнікі паспелі зрабіць чорную справу і пайшлі назад на Турэц, у гарнізон.

Мы з Колям увайшлі ў змоўклую Пагарэлку, да нас пацягнуліся людзі, адзін перад адным скардзіліся, пракліналі карнікаў і солтыса Ціхана. Гэта быў мой далёкі родзіч, па натуре авантурыст і пустазвон. Вядома, як пачалася партызанка, то ўсе разумныя людзі пад рознымі повадамі паўцякалі з солтысаўскіх пасадаў. І тады на іх месцы папыла афёрная пусталя. Партызаны далі маху, паддаліся інстынктыва класавай несумяшчальнасці: замест таго, каб дамоўціцца з самымі саліднымі і аўтарытэтнымі старымі солтысамі аб супрацоўніцтве, а нявартых даверу пакінуць на сваіх месцах і даймаць заказамі збіраць харч, яны мільвольна ўцягнулі тых элітарных гаспадароў у арбіту помсты. Так сталася. Позняй восенню сорок другога прайшла хваля стыхійнай помсты за забітых

партызанскіх родзічаў. Хто гэтым займаўся — невядома. Па логіцы роўнадзеі павінны былі тыя, чые сем'і змеў акупанцкі гэрор, крывавае акцыя мёртвых зон, Але я асабіста не схільны ўскладаць адказнасць толькі на пацярпелых партызан, маглі заняцца самасудам і гіцлёўкай амбіцыйныя суб'екты, што хацелі выглядаць мсціўцамі. Напэўна, займаліся гэтым субчыкі, хворыя садысцкай дэгенератыўнасцю, якім забаванне бяззбройных дастаўляла асалоду. Маглі шукарыць і проста банджоі-марадзёры ў зонах безадказнасці. Камандаванне атрадаў многае пускала міма вушэй, было ўстрывожана тым, што паліцыя пачала шыкаваць перад зімою памішанні пад новай гарнізоны, займала мураваныя будынкы, нават школы, рабіла другое абарончае кальцо вакол пущы. Партызаны кідаліся апырэдзтва праціўніка, пакуль той не паспе абсталяваць бункерныя сістэмы абароны, палілі, намечаны пад паліцэйскія кодлы будынкы. Гэтыя акцыі не ўхвалілі насельніцтва. Яно не ведала, у чым справа, або не верыла, бо акупацыйная прапаганда вешала на «сталінскіх бандытаў» усіх сабак. На справе ўсё гэта муціла звычайную прастору, садзейнічала бессэнсоўнаму ўзаемазабаванню з абодвух бакоў.

У той катавасі жажліва горда загінула Марыя Баран з Пагарэлкі, каханая Коля Перавоза. Бацькі яе былі заможнымі і, напэўна, не ўступалі ў калгас, стварыць які ўзяліся ў 1940 годзе завадатары беднаты, адліхваючы свабодных гаспадароў на бліягі землі, абкладваючы іх непасільнымі кулацкімі падаткамі. У акупацыю аднаасобнікі спаганялі крыўду, уцукроўваючы актывістаў немцам і паліцыі. Помста гэтая абвастрылася пры партызанам, калі ў атрады паўцякалі ўцалелыя ў норах ад расстрэлаў савецкія актывісты. Яны праседзелі ў схованках да зімы 1942 года, здзіцелі і чакаць ад такіх кажаноў нармальна паводзін цяжка, а партызанская барацьба давала ўдзельнікам такую дозу бескантрольнасці, якая пераўзыходзіла здольнасць самакантролю ў некаторых людзей. Шкала нармальна пакаранняў партызан за самавольства, гвалты, забойствы была невялікай: на адным полюсе «губа», г. зн. гаўпвахта, зямлянка, у якую заіралі на некалькі дзён пагаладаць, а на другім полюсе — расстрэл. Не думаю, ці рашылася б камандаванне атрада прымяніць расстрэл у адносінах да партызана, які на сваю руку помсціў за кроў брата ці друга, прададзенага на смерць акупантам. І вядомыя выпадкі маглі адносіць да нявысветленых. Навысветлена засталася і смерць сям'і Бараноў: гаспадарка, гаспадыні, дзеецока-сына і прыгожай Марыі. Што гэта была справа рук дзікіх партызанскіх помснікаў, стала вядома: неўзабаве па атрадзе прайшла пагалоска пра незвычайнае, прыхаматлівае апошняе жаданне расстрэляна: пастаўлена да сцяны, сказала забойца: «Не страляйце ў твар!» Дайшла гэтая жажлівая дэталі і да Коля Перавоза. У атрадзе асуджалі падобныя расстрэлы, а гэты, здзейснены супраць сябра па зброі — асабліва. Абураенне атраднай эліты было такім рашучым, што з упэўненасцю магу сказаць, калі б імя забойцы выплыла, ён бы не жыў. Злчыцца затаўся. А Коля Перавоз хадзіў як непрытомны, перастаў іграць на свайой скрыпулі, аднёс яе дамоў, да маці.

І воснь на пажарышчы роднай вёскі яго сустрэў другі смяротны ўдар. Хтосьці з мужчын, яшчэ мы не дайшлі да Колевага селішча, сказаў услых: «Братко — і маці твая... гэты во... У хлеўчуку. Ціхана, сабака, вадзіў, паказваў партызанскія хаты. Ён, сволач! Ён...»

На падворку дагаралі галавешкі, слаўся горкі дым, гарэла збожжа, смядзела паленай шэрсцю, мясам. На пажарышчы хаты чакалі недагарэлыя гаршчэчнікі, тырчаў апалены чорны коміна. Мы пайшлі ўглыб двара, падышлі да котлішча хлява. Тут патыкнула гарэлым гноём, на пажарышчы вытыркалі два чорныя абвугленыя пагоркі, над імі курэлі струменчыкі сіняга дыму: большы быў абвуглены трупам каровы, а меншы — гаспадыні.

Коля адварнуўся, сціснуў кулак: «Я яго знайду... Я знаю... Пайшлі!»

Мы выйшлі на вуліцу і Коля звярнуў у кірунку Буковічаў.

— Куды мы? — спытаўся я.

— Мне казалі куды. Ён у Буковічах, сволач, схавався. У Гуза. Спачатку аддаць кулямёт, а потым і галаву!..

Гуз — гэта была мяншучка Петруся Пучка. Коля ведаў, што Пучкі — мае родзічы, цётка Поля родная сястра майго бацькі. Шчырая, руплівая і дзёржкая кабеціна, вельмі не любіла прытворства, баранілася ад прытворстваў грубаватасцю, курыла, як мужчына, дым пускала колдзімі. Яна вадзіла рэй у хаце. Муж яе, Пятрусь, быў да рэвалюцыі пецяярбургскім гарадавым, атрымаў гэтую пасаду за ўдзел у руска-японскай вайне. Быў ён чалавек памяркоўны, пільнаваў артылерыйскі трубачны завод. У лютаўскую рэвалюцыю састаў гарадавыя абнаўлялі. Пучкі ўцяклі тады са сталіцы ў родную вёску, сляк-так перабіліся з хлеба на квас. Рыжавусы, калісь бравы гарадавы стаў азылім астматыкам: курыў самасад і кашуля, бухаў, як у бочку. Памёр яшчэ пры паляках. У Пучкоў былі тры сыны: Валодзька, Пеця, Шурка і дачка Маня. Працавітыя былі хлопцы і дзяўчына. Валодзя яшчэ ў Пецяярбурзе набыў

Працяг на стар. 14-15]

ЗОРНЫЯ ІМГНЕННІ
БЕНЕФІСА

АДВЕЧНЫ КЛІЧ

(Пачатак на стар. 13)

Тэатральны аркестр, у адрозненне ад звычайнага канцэртнага аркестра, чуваць, але не бачна, бо адпаведна сваёй спецыфіцы ён, вядома, знаходзіцца не на сцэне, а ў яе. Гэта крыху несправядліва, бо ў музычным тэатры аркестр — адзін з галоўных чыннікаў дзейства. Аднак аркестр Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі атрымаў кампенсацыю за сваю няўгледнасць: дзімі адбыўся яго бенэфіс! На сцэне!

Пачаўшы сваё выступленне з уверчурой да «Арфея ў пекле» Афонбаха, аркестр прапанаваў глядачам цэлы парад аперэтычных і оперных шэдэўраў: гучалі творы Кальмана, Легара, Штрауса, Пяк'елі, Леока, Бернстайна, Гаўрыліна, Хэгенса, Хачатурана і Гершвіна. Нягледзячы на тое, што праграма бенэфіса была ў двух аддзяленнях, аркестр выканаў яе на адным дыханні, а дапамагалі сваёму незаменаму партнёру салісты тэатра В. Мазур, В. Мінгалёў, С. Лугава, Л. Лют, А. Ісаеў і Л. Станевіч. Дырыжыравалі А. Лапуноў, В. Чарнуха і А. Сасноўскі, прычым апошні... быў узброены пісталетамі, аглушальна страліў падчас выканання полькі І. Штрауса «На пал'яванні», дадаўшы веселасці ў святочную атмасферу бенэфіса. А эмацыянальнае выкананне аркестрам сімфанічнай карціны з оперы Дж. Гершвіна «Порці і Бэс» дало нагоду спадзявацца, што пастаноўка гэтага шэдэўра некалі адбудзецца і на Беларускай сцэне. Несумненна, публіка засталася задаволеная і ўдзячная аркестру за гэты музычны вечар.

С. ШЛЁНСКІ

Фота С. ЛАБАНДЗІЁўСКАГА

ПАСТАНОЎКА ДЫПЛОМНІКА

У Мінскім абласным драматычным тэатры лялек «Батлейка» адбылася прэм'ера спектакля «Маўлінг» па Кіплінгу. Пастаноўку яго ажыццявіў дыпломнік Беларускай акадэміі мастацтваў Віктар Калядзіч.

М. КАПЫЛОВІЧ

спецыяльнасць наборшчыка, на вёсцы перакваліфікаваўся, зрэшты ўсе тут браліся за традыцыйныя рамёствы: Гузы навучыліся рабіць бёрды і нічальніцы, сталі маналістамі гэтых вырабаў у ваколіцы, умелі і шавецкую, і цясларскую справу, не гавару пра земляробства. Яны часта дапамагалі майму бацьку то ў касьбе, то ў будаванні, зрабілі наш бетонны калодзеж. Шурка накатаў і заклаў дзярновай глебай паўтараметровыя ямы пад яблыні ў нашым садзе, летам букавіцкія сваікі прыходзілі часта памагаць касіць, малаціць, капаць бульбу. Па характары яны былі лагоднымі, прыстойнымі. Мая маці любіла ім дагаджаць, варыла на іх приход нешта смачнае, прыгадваючы кухонны вопыт сваёй маладосці, калі служыла ў бацшошкі і навучылася кухарскаму мастацтву. Перад вайною яны ці не ўсе паканіліся, старэйшыя адсяліліся, мелі малых дзяцей, таму ў партызаны не кваліфікаваліся, проста жылі і рупіліся, каб пражыць, ацалець.

Ды вось раптам Ціхан, сваяк, завалок ім у хату сваё бруднае злачыства, а я, пляменнік, называецца, валок крываваму помсту. Мне перадалася Колева крыўда і патрэба помсты, але шчыме на душы тое, што нясу бяду ў згодную, богу душою вінаватую хату Пучкоў.

Я разумеў, што цяпер зняць у Колі апантанасць не ўдасца, угаворамі можна толькі падліць масла ў агонь. Ён прыме гэта як здраду сяброўству, трусліваю сепарацыю ад ягонай бяды. Бяда ж і праўда была нашай агульнай: маці яго расстралялі толькі за тое, што яна была маці партызана, а абараніць яе мы не здолелі, вінаваты былі мы роўна перад ахвярай і помсціць абавязаны былі разам, адкупляць нашу агульную партызанскую віну. Усё ж я вельмі хацеў, каб гэтага д'ябла Ціхана там, у Пучкоў, мы не засталі. Не таму, што я шкадаваў сваёга, а таму, што мне было сорамна паказаць цётцы Полі і сястры Мані. У душы я адчуваў яшчэ, што і помста гэтая не прынясе Колю палёгкі, а мне ляжа каменем навек. Ціхан не варты быў помсты. У маім разуменні ён быў занадта нікчэмны чалавек. Родзіч гэты жыў у нашым сямейным успрыманні як шантрапа, нягоднік. Пачалося гэта ад хаўтураў па маёй бабе Зосі. Яна памерла не дома, а ў Кашчыцавым двары, у сваёй дачкі Марылі, якая была замужам за парабкам Юзікам Варанко. Пакрыўдзілася баба на маю маці, якая ўшчунвала яе, што не даглядзела мяне малага (ішоў мне тады шосты год), і я, дужаючыся з братам, ударыўся галавою аб востры кант грубкай ды разбіў галаву. Баба была тут ні пры чым, таму зазлавала і пайшла да Марылі, а бацька, упрэжаны ў вазакую справу, адкладваў, калі паедзе забіраць яе назад дамоў. І бабуку прывезлі ў труне. Бацька, заглядваючы ніякаватаю сітуацыю, купіў на хаўтуры дзве скрыні гарэлкі. Мужчыны добра падпілі, а Ціхан набраўся, як парсюк, ды задраўся біцца з Напоркам з Вялікай Слабады. Біліся каламі, бацька, хоць дужы быў, а ледзьве разбараніў. І застаўся гэты інцыдэнт у сямейнай памяці як вялікая ганьба-сарамота нашай хаце, а Ціхан да нас з тае пары не паказваўся.

Я ведаў і другое: у часе такіх хахаў, які адбыўся ў Пагарэльцы, ацалеўшыя людзі прагнуць любымі спосабамі знайсці вінаватага, а злоснікі і нягоднікі проста жыць не могуць, калі не прыдумаюць як мага больш «вінаватых». Вінаватымі зробіць тых, з кім мелі даўнія звадкі, сваркі або проста ўпотаі маюць на некага зуб. Яны надаюць сваёй асабістай помсці грамадскі статус, у гэтым выпадку — выдача карнікаў партызанскіх хат і сем'яў. Я разумеў, што нікому не было ў вёсках тайнай, з якіх хат дзеючы ці мужчыны пайшлі ў партызаны. Хаты тыя добра ведалі паліцаі з гэтае ж вёскі, і солтысава падказка магла насіць фармальны характар. Карнікі правяралі ляльнасць солтысаў і толькі. Магло быць такое і ў гэтым выпадку, хоць Ціхан быў здольны і ўдаць, і выдаць, і ашукаць, не грэбаваў нікімі спосабамі задавальнення сваіх цёмных амбіцый, такія людзі могуць па трупах тупаць, перабіраючыся з грамадскіх задворкаў на пляц формы.

Мы ішлі моўчкі. Перад Пучковай хатай я не стрываў, злосна спыніў Колю, сказаў: «Не нам з табою аб гэтае гаўно рукі брыдзіць. Няхай аддае кулямёт і ідзе з вачэй пад дзіч матары. Удаваць там не было патрэбы, усе сабакі ў вёсцы ведалі, з якіх хат пайшлі мужчыны ў партызаны».

Коля выбухнуў на мяне: «Ты не мяшайся. Гэта маё дзело. І кулямёт аддасць і голаву ў прыдачу. Адпусці яго, то ў гарнізон чмыхне і будзе далей з паліцаямі нас забіваць. Гэта мая бяда, што з ім рабіць».

— За локаць потым будзеш кусаць сябе...
— Не лезь, — кажу, то мая бяда, мая маці Коля прапусціў мяне першым у хату Пучкоў. Першай кінулася мне ў вочы цётка Поля. «Ай!

— усклікнула яна, пазнаўшы мяне. — Валодзя!»

Я падышоў да яе, павітаўся. У хаце было цемнавата: вокны засланялі вазоны расцвіўшай пеларгоніі. Падышлі да мяне Маня з нявесткаю. На тварох у іх быў страх і зычлівасць.

Коля ж адрозна неяк нападзіла позірк на Ціхана, выпараў яго з запечку. І рубам напіраў: «Пойдзем, пагаворым! Дзело ёсць...»

А Ціхан выкручваюся: «Тут гавары, што за дзело, тут усе свае...»

— Кулямёт нам трэба. Нарэшце аддасі, гад. Коля схаліў яго за шыварат і стаў выпіхаць у кухню. Падыялася валтузца. Я памкнуўся памагчы выправадзіць Ціхана з хаты, але цётка Поля праявіла характар.

— Ты куды гэто! Стой, кажу! Ні з месца! — І ўчапілася за мяне. Да яе падскочылі Маня з нявесткай, схалілі мяне за рукі і ўтраіх улажылі палярок ложка. Я шаматаўся, каб вырвацца, але трымалі жанкі, як абцугамі. І сорам было біцца з жанчынамі. Ціхан крычаў нема: «Не пайду! Не пайду!»

У адказ на кухонных дзвярэй бухнуў стрэл, жанчыны атарпелі, і я вырваўся з іх рук. Глянуў: на падлозе ляжаў Ціхан, а над ім сагнуўся Перавоз з наганам. Адхінуў каўнер і ва ўпор страліў яшчэ раз у патыліцу. Той і не дрыгнуў нагамі.

— Пайшлі, — як не сваім голасам выкрыкнуў Коля.

— А боо!... Што ж ты нарабіў нам. За што ты нам? — залямантавала цётка Поля наўздагон Перавозу.

Наперадзе сабакая смерць! — кінуў ён злосна ад парога. Стаў, потым падскочыў да мяне, ухаліў за руку і павалок з хаты пад дымамі кабет. Мяне муціла, цягнула на рвоту. Каб не зблявацца ў хаце, я, закрывшы рот, выскачыў на двор.

На душы было пагана. «Божа, — хацелася крыкнуць, да чаго нас даводзіць гэтая цёмная вайна!»

— Пойдзем цяпер закажам маці труну... Пахаваць жа трэба... Там то і хаваць няма чаго. Жменя касцей ды вуголля. Але трэба палюдску.

Я пачуў тут першую волю нотку апамятання, за якой пачынаецца раскванне. Рабілася шкада Колі, якога лёс выкарыстаў для сляпой страшнай помсты.

Не прынясе Колю супакоення помста, хоць яна і была справядлівай, прыбавіць яшчэ цяжару на сэрцы. Ды не аднаму яму. Як мне будзе на вочы паказацца радні? І лавіў сабе на пачуцці ўдзячнасці цётцы Полі, сястры Мані і іхняй нявестцы, што аблажылі мяне, не далі ўпэкацца ў тую кроў...

Так яно і сталася: помста множыла помсту. Я ачунуў ад галоўняцкай...

Разрыўно ці асколкамі ад міны штосьці ўдарыла нікэй цема, знесла з галавы каўпак, і штосьці цякло з валасоў, сляпіла левае вока. Ачунуў і дапоўз да каровіных сцэжак. Азірнуўся. На ўзлесках за мною беглі чорныя крукі. Страху не было. З пісталета я прабіваў карабок запалак на адлегласці пяцьдзесят крокаў, а тут мішэнню было варанне. Залягла варожая пагоня. Я адпоўз убок і натрапіў на Колю Перавоза, як бы спячага. Толькі з-за вуха па імаць сцёк струменьчык крыві. Я патрос яго. Коля быў мёртвы. А пагоня зноў адкрыла па ўзлеску агонь.

Магазіны ў маім ТТ пусцеў, паспрабаваў я перазарадзіць, не выйшла, рука мая не мела сілы, толькі пырскала крывёю з артэрыі. «Як жа так, не пакінуў сабе апошняга патрона?» Успомніў: ёсць жа другая граната. Падыяўся і, хістаючыся, пасунуў у гушнар, валочачы нагу і пакідаючы на снезе крывавае след. Раптам пачуў перад сабою хруст ільдінак. «Забеглі наперад, адрэзалі выхад...» — падумалася неяк абыякава, вяла.

Я стаў за густую елку, заціснуўшы мік каленняў ручную гранату, паставіў на бавы ўзвод, запхнуў узрывацель. Засталося толькі страхануць яе, як доктары гравдуснік, і, падняўшы да скроні, сунуць у абдымкі праціўніка, каб і той загінуў за кампанію, як у Міцкевічавай «Альпугары» рабіў той абаронца Гранады, правадыр арабаў Альманзор, здаючыся ў палон іспанцам: абнімаў і цалаваў ворагаў, гяраў, а паміраючы, у іх на вачах, рагатаў зларадна: «Я зараз і вас чумою, глядзіце на мае пакуты, вы гэтак будзеце здыхаць».

Я не збіраўся гаварыць карнікам прапаганды — загаворыць граната ў маёй руцэ роўна цераз дзве секунды пасля таго, як істрыкне дэтанатар. Я паспею зрабіць усёго чатыры крокі, а мо і тры, бо нага не слухаецца, адзеравянела. Не чакаў я асалоды ад гульні з ворагам у «нічыю», чакаў палёгі ад таго, што пораўну падзялю лёс з загінуўшымі сябрамі, памру дастойна. Перамога справядлівасць.

Услухаўшыся, я ўлавіў, што той нехта мае няроўны крок, накульгае. «Што за ліха?» — прабегла думка ў галаве. «Кульгаючых у карнікі не бяруць». Я ціха вызірнуў з-за елкі і замест немца ці паліцай ўбачыў Федзю Жука, які

пасоўваўся да мяне, валочачы нагу. Я выйшаў, ён стаў, вытрацмыў вочы, спытаў:

— Куды ты?
— На гасцінец. А ты вось чаго ідзеш назад?
— Назад? Не можа быць...
— Зараз прыбегуць, пакажуць дарогу. Пайшлі...

Федзю параніла ў нагу. Крбў цякла з пяты цераз прастрэлены заднік у боце. Праўда, не так моцна, як у мяне цераз халыву. Федзя быў дужэйшы, запрапанаваў мне абaperціся на яго, і павалок у кірунку гасцінца. Валакліся мы доўга, спыняліся знясіленыя, зноў ішлі, здавалася, не будзе канца нашаму пакутнаму шляху. І што неспадзявана: чым далей адыходзілі ад поля бою, тым адчувальней пачынаў выпаўзаць са шчылін падсвадомасці страх, абджаўся інстынкт выжывання. Сорамна было за гэты наплыў самалюбнай бяззлівасці.

Нарэшце паказаўся гасцінец. Мы высунуліся асцярожна, ведаючы, што карнікі звычайна абкладваюць галоўныя дарогі кулямётнымі гнездамі. Мы пастаялі, украдкам выглядаючы з-за дрэў, ці няма часам паўз гасцінца засады. І трэба ж такім здарыцца: метраў за трыста ад нас на дарогу выйшаў Косця з дзясцізарадкай напатагове і з мінай у рукаву за плячыма. Нам не трэба было яго клікаць. Ён азіраўся то ў адзін, то ў другі бок па-воўчы і ўбачыў нас, пазнаў, махнуў рукою, вярнуўся ў лес і ўскрайкам прыбег да нас. Ён быў цэлы. Стаў нашым павядыром, мы, раненыя, абхапілі яго шыю рукамі і павіслі на плячах, а ён, дужы, як бык, валок нас цераз гасцінец падбегам.

Наперадзе чакала яшчэ адно выпрабаванне: на лясной ледзь прыкметнай дарожцы, па якой Косця адводзіў нас ад гасцінца, пачуўся лязгат калёс на «жалезным хаду». Падумалася: сунецца новы ланцуг акружэння, станкавы кулямёт на нейкай брыццы вязуць. Мы залеглі, гатовыя да апошняга смяротнага бою. Косця зарадзіў маю СВТ і ў пісталет уставіў свой поўны магазін: «Хопіць табе чым адбіцца». Потым запхнуў мяне пад густую яліну, ніжнія лапы якой слаліся па зямлі. Федзя ўмасціўся пад суседняй елкай, а Косця падаўся наперад па дарозе, каб прыняць на сябе першы агнявы ўдар, адвесці ўвагу ворагаў ад нас, неадражаў. Мы ляжалі, затаіўшы дыханне, чакалі страляніны. Лязгат калёс набліжаўся... Раптам пачулі вокліч: «Стой!» Воз спыніўся.

— Падцялявай, ды абернем гной. Трэ раненых збраць. А сваё дабро потым прыедзеш і адвезеш на поле.

Косця падбег, дапамог нам выбрацца з-пад елак, вёў да воза. Гаспадар, убачыўшы акрываўленых пасажыраў, спалохаўся, памкнуўся ставіць стаўмя пасляна на вузгалоўях адна на адну восланкі. Косця спыніў яго, пасадзіў нас на дошкі, як эканомы на лінейку, а сам пайшоў паперадзе, у разведцы. Воз калаціла па замерзлай граздэ, кроў пацякла з нас цурком. Косця распытаў гаспадара, ці бяспечная дарога на Пясочную. Той сказаў, што кожны дзень зранку прыходзіць паліцыя, зганяе людзей чыніць мост цераз Вушу, узарваны партызанамі. Выходзіла, што бітая дарога была для нас закрыта. Косця пастанавіў рызыкнуць, перайсці Вушу па лёдзе, які, пакуль замааразак, даволі добра трымаўся берагоў, толькі пасярэдзіне брулі прагогі.

Гаспадар, натуральна, хацеў як мага хутчэй збавіцца ад нас. Баяўся нарвацца на паліцыю, дык сам пад'ехаўшы да вузкага месца, пакінуў восланку з ільдіны на ільдіну ды прайшоў, нават патупаў — трымала. Потым павалакліся па чарзе мы, раненыя, за намі — Косця. Ён, выскачыўшы на той бераг, адрозна пусціўся бягом на самы блізкі хутар, каб запрогчы для нас каня. Мы з Федзем зноў папаліліся ўдавах. Сілы ўжо пакінулі нас, муцілася ў галовах, хістала. Добра, што хутка вярнуўся Косця з хутара і павёў нас, як п'яных, цераз зашэрхлуны лагчыну. Усё цяпер заложала ад хуткасіці. Калі паліцыя прыкмеціць нас, то па гэтай чыстаполіцы нам жыўымі не прабрацца.

У хаце аказаліся добрыя людзі: маладая жанчына, дачка ці нявестка гаспадара, хуценька ўнесла ў хату з каморы сувой кужэльнага палатна, паклала на стол, адрэзала кавалак, што быў зверху, адлажыла ўбок, потым адрэзала метра паўтара чысценькага і, раскrojшы ўздоўж на чатыры паласы, забінтавала нам раны. Косця вывёў мяне да воза першага. Я быў, як шасцель, напыханы пацярухай. «Трымайся за цапок», — сказаў ён, здымаючы мае чэпкія рукі са сваіх плячэй, але ногі не слухаліся мяне, я ехаў уніз. Тады Косця спрытна падхапіў мяне пад чыглі і пад пахі, падняў на руках над драбінаю ды шуснуў у салому. Мне стала так лёгка-лёгка, болі сціхлі і свет паплыў у зорную цішыню. Я страціў прытомнасць, не памятаю, як вёз нас Кастусь на заставу. Толькі потым расказвалі людзі, што перад хатай Коржыка ў Вобрыне з воза выпаў жмут акрываўленай кудзелі, а нехта дасужы ўсё ж дагледзеў, што ў возе ляжалі двое, нават пазнаў мяне па твары і сказаў маёй сястры, што павезлі мяне мёртвага, мо таму, што быў я без шапкі і са зліплымі

ад крыві валасамі. Тая кінулася бегчы на заставу. Дабегла і там партызаны запэўнілі, што прывезлі яе брата яшчэ жывога.

Перад заставай я сапраўды ачунуся, прыйшоў да памяці ад страляніны. Гэта Косця лупіў з дзесяцізарадкі па стразе будынка, у якім тулілася застава. Так выклікаў лодку, якую хлопцы не спяшаліся падаваць. Пазналі Косцю почыркі, і мігам перавезлі раненых, запраглі свайго каня ў воз, павезлі нас у атрад, у зямлянку.

Паліцэйскія марадзёры, як мы даведаліся ад разведкі, кінуліся тады абдзіраць трупы партызан, разможджаць чарапы прыкладамі. Немец камандзір батальёна, спыніў глумленне. Выстраіў усіх паліцаў на полі і сказаў: «Вучыцеся ў іх, як трэба біцца. Яны аддалі жыццё дарагою цаной. Гэта сапраўдныя салдаты». І загадаў пахаваць, як належала салдатам. Паліцаі даручылі зрабіць паховіны хутаранцам. Праз пару тыдняў, калі спала разводдзе на Нёмане, нашы прыехалі, адкапалі і забралі трупы. Усе былі абадраны да бялізны. Пахавалі іх на партызанскім могілніку ў Сіняўскай Слабадзе з развіталымі залпамі.

З ліку тых смельчак, што пайшлі з пад Лядак на Браносава, каб адрэзаць зваротны шлях карнікам у гарнізон, Міша Жураўлёў і Саша Бянецкі загінулі ў першы дзень блакяды. Пра Жураўлёва ўжо гаварыў, а пра Бянецкага і яго малодшага брата раскажаў мне Лявон Уласевіч:

«Шурка Бянецкі застрэліўся на Вялікаслабодскіх хутарах, а брат яго, Толік, той быў цяжка ранены і непрытомны. То яго паліцаі ўзялі, прывезлі сюды, у Лядкі, пад школу, дзе цяпер помнік стаіць і кінулі перад хатаю яго дзядзькі. І ён ляжаў, рукі звязаны калючым дротам, усе людзі бачылі. Паліцаі ўсё лупілі яго нагамі, ботамі кешкалі. А немец ішоў, дык кінуў яму хлеба, ды гэтак во, нагою падсунуў пад дрот, каб не бачылі паліцаі. І пайшоў сам, а Толік ротам дацягнуўся да хлеба і стаў есці хлеб. Двое сутак ляжаў. Яны яго не дастрэлілі тут, а завезлі паміж Лядак і Буковічаў, там сцэжка такая ідзе, паміж палямі лядзечкімі і буковіцкімі. Там яны яго кінулі, на сцэжцы, ды каламі прыкончылі, турэцкія паліцаі».

Два ўзводы — Косці Балабановіча і мой — трапілі на святанні пад танкі карнікаў. Камбрыг Севярын Ключко зняў нас з камандзіраў за крытыку яго няўдалых салдафонскіх баёў за гарнізоны, дзе нашы страты былі большымі, чым у праціўніка. Камбрыг паслаў нас на чале дыверсійных груп на чыгунку. Пакінуўшы без камандзіраў, хлопцы ратаваліся, як хто мог. Залягалі ў жыццё або бульбе, некаторыя спускаліся ў калодзежы. Страты былі цяжкія. Самадурны камбрыг вярнуў нас на ранейшыя пасады. Але мёртвых ніхто не мог вярнуць.

Федзя Жук змяніў на пасадзе намесніка камандзіра Першага Камсамольскага атрада па разведцы Пятра Сачука, забітага ў баі з карнікамі ў вёсцы Градкі вясною 1944 года. Федзя меў шырокія знаёмствы і сувязі, у тым ліку ў раённым гарнізоне Мір, дзе працаваў рабочым на бровары яго брат. На жаль, і яго жыццё неўзабаве абарвалася праз лішнюю як для разведчыка даверлівасць. У тую пару многія прадбачлівія служачыя акупацыйных устаноў шукалі сувязей з партызанамі, нават паліцэйскія, не запіканыя ў нявінную кроў, перабягалі да нас. Вось і Федзя атрымаў ад даволі важных раённых тузоў прапанову аб сустрэчы і супрацоўніцтва. Ён выехаў у назначаны пункт, але суб'яднікі не з'явіліся. Праз колькі дзён яны адазваліся зноў і назначылі новую дату. Федзя паехаў сам, пакінуўшы на ўзлеску разведчыкаў. На хутары каля яго аказалася моцная варожая засада. Федзя загінуў ад першага залпа 14 мая 1944 на хутары каля вёскі Іліца.

Акупацыйныя фюрэры і калабаранты рваліся замяніць ранейшых аматараў панавання. Сяляне ж хацелі быць самі сабе панамі. Тут прычына прымчын партызанскага руху. З усіх відаў улад, якія мяняліся на гэтых землях, як лісце на дрэвах, узварушыць патрыятычныя пануцы, абудзіць уласную годнасць змагла адна толькі савецкая. Эршты, і не яна сама па сабе, а яе вайна супраць захопнікаў. Так гартавалася наша нацыя.

Існавала даўняя варажнеча паміж чырвоным канцом Лядак і багатымі ды ганарлівымі туркамі, як-ніж мстачкоўцамі, а не мужыкамі. Мстачкоўцы прасцей прыліпалі да ўлад, чым вяскоўцы, спакушаліся і ў акупацыю, што калі не самі, то дзеям іхнім удацца заняць нейкія пасады, стаць калі не панамі, дык хоць падпанкамі. Пасля таго разбою, які адбыўся 13 студзеня, было ясна: варажнеча зменіцца крывавай помстай, якой свет не бачыў. Прадчуванне навалы нянавісці і помсты прыгнётала. Прыпыніць варажнечу, з аднаго боку, эміграцыя на Запад тых, чые рукі былі ў нявіннай крыві, з другога боку, «прымірыць» нацыяналізацыя зямельнай уласнасці, ураўненне маёмасці, калектывізацыя. Але найперш наўнасць роўных перспектыв для моладзі, роўныя мажлівасці вучыцца, расці, выходзіць у людзі. За сорок пяць гадоў, які б ён ні быў сацыялізм, адносіны ўвайшлі ў чалавечую норму. Ці захвае мір новае пакаленне? Нашадкі сёння часам выдаюцца больш агрэсіўнымі за бацькоў, адраджаецца рынкавая агрэсіўная прадпрыемнасць, расце злачыннасць. Можна, знойдуць упытак нянавісці законы і норавы дэмакратычнай дзяржавы?

Леанід ШЫРЫН

14 траўня на 65-м годзе жыцця пасля цяжкай і працяглай хваробы памёр дзіцячы пісьменнік Леанід Шырын.

Леанід Іванавіч Шырын нарадзіўся 1 студзеня 1930 года ў вёсцы Працавічы Слуцкага раёна Мінскай вобласці. У 1948 годзе скончыў сямігодку і паступіў у Слуцкае педагагічнае вучылішча, адначасова працаваў мастаком, настаўнікам малювання і чарчэння. Пасля заканчэння ў 1962 годзе філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта працаваў дырэктарам Жабінскай васьмігоднай школы, загадчыкам Старобінскага аддзела народнай адукацыі, дырэктарам Жабінскай і Мяцявіцкай сярэдніх школ.

Узнагароджаны Ганаро-

вай граматай Міністэрства асветы Беларусі.

Стала пачаў займацца літаратурнай працай у канцы шасцідзсятых гадоў. Яго вершы друкаваліся ў часопісах «Бярозка», «Вясёлка», «Работніца і сялянка» і інш. Першая кніга паэзіі «Мы дзеці шахцёраў» пабачыла свет у 1978 г. Настаўнік па адукацыі і прызначаны Леанід Шырын дакладна ведаў свайго чытача: дашкольніка і малодшага школьніка, тонка адчуваў тое, што яму трэба і што яго цікавіць. У розныя гады выйшлі яго кнігі для дзяцей «Песні ручая», «Хутка лета», ён быў сааўтарам кніг «Калі ветрык спачувае» і «Асцюкі за каўняром». Ён напісаны і пастаўлены на Беларускае тэлебачанні

некалькі дзесяткаў сцэнарыяў для дзіцячых перадач «Калыханка».

Прымаў самы актыўны ўдзел у складанні кнігі «Пам'яць» па Салігорскім раёне. Светлая памяць пра Леаніда Іванавіча Шырына, паэта, прапагандыста беларускай літаратуры, шчырага чалавека назаўсёды застаецца ў нашых сэрцах.

САЮЗ ПІСЬМЕННІКАЎ БЕЛАРУСІ

салігорцаў. Дзеля стварэння гэтай кнігі ён жыў у апошнія гады ў мясцінах, памечаных знакам чарнобыльскай бяды.

Хай пухам яму будзе беларуская зямля, якую ён шчыра любіў сваім адданым сэрцам!

Эдзі АГНЯЦВЕТ

СВЕТЛАЯ ПАМ'ЯЦЬ

Цяжка думаць аб тым, што ўжо няма нашага добрага, чулага Леаніда Іванавіча Шырына. Ён дарыў людзям цёплую сваёй душы. І лісты з Салігорска, і яго шчыры голас не раз

сагравалі мяне. Засталіся светлыя кніжкі для дзяцей, зернятка добра і праўды, якія сеяў Леанід Шырын — чалавек, паэт, настаўнік.

І яшчэ — незакончаная кніга памяці землякоў-

Пашта

ЦЭНТР СКАРЫНАЗНАЎСТВА? А ЧАМУ Б І НЕ?

Споўніўся год з дня афіцыйнага адкрыцця музея-лабараторыі Францішка Скарыны Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны. Але і на сённяшні дзень ён даволі сціплы.

У экспазіцыі музея-лабараторыі прадстаўлены творы беларускага выяўленчага мастацтва і навуковай літаратуры пра Скарыну. Гэта жывалік, графіка і скульптура вядомых мастакоў М. Басальгі, Л. Шчамляева, А. Зайцава, А. Глебава, М. Несцяўскага, В. Шаранговіча, А. Салыкова, Ю. Гудзіновіча і іншых. Няблага выглядае і калекцыя твораў медальернага мастацтва. Аўтарамі навуковых манаграфій, зборнікаў артыкулаў і іншых даследаванняў, прадстаўленых тут, з'яўляюцца беларускія, рускія, украінскія, літоўскія і таксама беларускія эмігранцкія вучоныя-скарыназнаўцы. Цэнтральнае месца ў кніжнай экспазіцыі, безумоўна, займаюць энцыклапедычныя даведнікі «Францішак Скарына і яго час» і факсімільнае трохтомнае выданне Скарынавай «Бібліі».

Супрацоўнікі музея-лабараторыі збіраюць і сістэматызуюць разнастайныя матэрыялы і экспанаты. У адзін хрэстаматыйны зборнік, які знаходзіцца ўжо ў выдавецтве «Мастацкая літаратура», сабраны ўсе вершы і ўрыўкі з пэмы пра Скарыну. Завяршаецца стварэнне комплекснай навуковай інфармацыйна-бібліяграфічнай картатэкі па ўсіх вядомых сучасных аспектах скарыназнаўства. З удзелам супрацоўнікаў рыхтуецца новы, папулярны энцыклапедычны даведнік пра Ф. Скарыну. У юбілейныя для ўніверсітэта дні па ініцыятыве супрацоўнікаў і пры іх непасрэдным удзеле праведзена Першая рэспубліканская навуковая канферэнцыя «Францішак Скарына і наш час». Пастаянна праводзіць экскурсіі і гутаркі з групамі вучняў, навучэнцаў і студэнтаў розных навучальных устаноў горада, з індывідуальнымі наведвальнікамі, у тым ліку і з замежнымі. Наладжваецца сувязі і абмен літаратурай з замежнымі скарынаўскімі ўстановамі.

Калектыву музея-лабараторыі рыхтуецца да перакладу на сучасную беларускую мову ўсіх старых і новых даследаванняў пра Скарыну на замежных і суседскіх мовах, твораў Скарыны, і ў першую чаргу яго «Бібліі». З гэтай ініцыятывай мы выйшлі некалькі разоў, але толькі ў апошні час яна знайшла прыхільнікаў. І першым з іх аказаўся, што лічу заканамерным, прафесар У. В. Анічанка. Гэта будзе зроблена для таго, каб як мага больш людзей лепш пазнаёміліся з багацейшай духоўнай спадчынай першадрукара, каб усе жадаючыя маглі лёгка вывучаць і засвойваць яе, лепш высветліць філасофскія, эстэтычныя, гуманістычныя, грамадска-палітычныя і патрыятычныя погляды, усю веліч грамадзянскага подзвігу Ф. Скарыны.

Але гэта праца стрымліваецца адсутнасцю неабходных памяшканняў, фінансавання, шта-таў, сучаснай аўдыё-, відэатэхнікі, ксеракса, персанальнага камп'ютара. Ужо даўно наспела

неабходнасць стварыць экспазіцыю не пад назвай «Вобраз Ф. Скарыны ў сучасным беларускім выяўленчым мастацтве», што мы маем зараз, а такую, якая паказвала б жыццёвы і творчы шлях Скарыны. Патрэбен макет друкарскага станка, касцюмы некаторых прадстаўнікоў сацыяльных пластоў грамадства, сярод якіх жыў, вучыўся і працаваў Скарына ў Полацку, Вільні, Кракаве, Празе і Падуі. Гэта дазволіць змястоўна, цікава, вобразна і прыцягальна праводзіць заняткі, экскурсіі і гутаркі па прапагандзе вялікай культурнай спадчыны нашага слаўтага першадрукара. Расшырэнне і паглыбленне культурна-асветнай і навукова-вучэбнай дзейнасці музея-лабараторыі, арыентацыя яе на займаўнасць, цікавасць і разнастайнасць прыцягне да асобы Ф. Скарыны непараўнальна больш вучнёўскай і студэнцкай моладзі. З часам мы зможам арганізаваць і праводзіць агульнаўніверсітэцкія і нават агульнагарадскія цікавыя мерапрыемствы (напрыклад, гарадское свята «Дзень Скарыны», святкаванне юбілейў дакладна датаваных кніг Скарыны, выстаўкі мастацкіх твораў і інш.). Тады не сорамна будзе ўключыць музей-лабараторыю ў адзін з турыстычных маршрутаў.

Акрамя таго, гэта створыць матэрыяльна-тэхнічную і навуковую базу для ператварэння музея-лабараторыі ў Сусветны цэнтр скарыназнаўства. Пры гэтым, на маю думку, «южыцёвая прастора» Нацыянальнага навукова-асветнага цэнтра імя Ф. Скарыны пры Міністэрстве адукацыі Рэспублікі Беларусь не будзе звужана, бо ў яго вельмі шырокія задачы — уся нацыянальная культура, асвета і навука на працягу ўсёй гісторыі беларускай нацыі. Скарыназнаўства сюды ўваходзіць вельмі маленькім структурным звяном.

Беларускі народ можа і павінен аддаць даніну павягі свайму першаму самаму вялікаму сыну, які праславіў яго на веку і на ўвесь свет, які так многа зрабіў для вываду свайго народа ў разрад перадавых. Чым больш мы і большая маса народа даведваемца пра Скарыну, чым больш бачым яго рашаючую ролю ў нашым сучасным нацыянальным адраджэнні, тым больш бачыцца неабходнасць стварэння Сусветнага цэнтра скарыназнаўства. Гэты цэнтр зараз — справа нацыянальнага прэстыжу беларускага народа, яго маральнага абавязку перад сваім вялікім сынам.

К. УСОВІЧ,

загадчык музея-лабараторыі Ф. Скарыны ГДУ імя Ф. Скарыны

Саюз пісьменнікаў Беларусі выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Браніславу Спрычану з прычыны напатакушага яго гора — смерці маці.

Заснавальнікі:

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Міністэрства культуры і друку Рэспублікі Беларусь

Выходзіць з 1932 года

Газету рэдагавалі

Х.Дунец	(1932-35)
І.Гурскі	(1935-41)
А.Куляшоў	(1945-46)
М.Горцаў	(1947-49)
П.Кавалёў	(1949-50)
В.Вітка	(1951-57)
М.Ткачоў	(1957-59)
Я.Шарахоўскі	(1959-61)
Н.Пашкевіч	(1961-69)
Л.Прокуша	(1969-72)
Х.Жычка	(1972-76)
А.Асіпенка	(1976-80)
А.Жук	(1980-86)
А.Вярцінскі	(1986-90)

Галоўны рэдактар

Мікола ПЛЬ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Андрэй ГАНЧАРОЎ
першы намеснік галоўнага рэдактара
Юрась ЗАЛОСКА
Міхась ЗАМСКІ
Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ
Барыс ПЯТРОВІЧ
намеснік галоўнага рэдактара
Юрась СВІРКА

АДРАС РЭДАКЦЫІ:

220600, ГСП, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі
332-461

намеснікі галоўнага рэдактара
332-525, 331-985

аддзель:

публіцыстыкі 332-525

пісьмаў і грамадскай думкі
331-985

літаратурнага жыцця
332-462

крытыкі і бібліяграфіі
332-204

паэзіі і прозы 332-204

музыкі 332-153

тэатра, кіно і тэлебачання
332-153

выяўленчага мастацтва
і аховы помнікаў 332-462

навін 332-462

мастацкага афармлення
332-204

фотакарэспандэнт 332-462

бухгалтэрыя 268-640

Пры перадруку просьба

спасылацца на "ЛМ".

Рукапісы рэдакцыя не вяртае
і не рэцензуе.

Паэзія рэдакцыі можа
не супадаць з думкамі
і меркаваннямі аўтараў публікацый.

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня "Беларускі Дом друку"

Індэкс 63856. Наклад 17.000.

Нумар падпісаны 26.05.1994 г.

ПАНЯДЗЕЛАК, 30.05

Беларускае тэлебачанне
12.00 Пад купалам Сусвету
12.10 Пяць хвілін на жарты
12.15 «Чарапашкі ніцдзя», мульт
12.453. Радзвіскі «Забіць мужчыну». Спектакль БТ, ч. 2

13.30 Навіны
16.45 «Усімкія, зорачка». III Фестываль дзіцячай творчасці, ч. 1
17.15 ABC-клуб

17.30 Навіны
17.40 Дзедака за рэпку. Парады агароднікам
18.10 Навіны (Брэст)
18.25 Навіны Бі-бі-сі
19.00 Э. Радзвіскі. «Забіць мужчыну». Прэм'ера спектакля БТ, ч. 3

19.45 Аэробіка
20.20 Экспа-рэвію.
20.30 Кантакт
20.35 Кальханка
21.00 Панарама
21.35 Пад купалам Сусвету
21.45 Пяць хвілін на жарты
21.50 Студыя «Тэлесябрына»
21.55 Спартыўны тэлекур'ер
22.15 Надвор'е
22.25 «Чорная кобра IV», м/ф (Італія)

24.00 Ніка
00.15 Начное рандэву

Канал «Астанкіна»
17.00, 20.00, 23.00 Навіны
17.25 Расія на Патамаку
17.45, 20.35 Надвор'е
17.50 Азбука ўласніка
18.00 Гадзіна пік
18.25 «Гарачаў і іншыя»
18.55 Мужчыні і жанчыны
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.45 Вагон 03
20.55 Тэатр + ТБ
21.40 Гол
22.10 Вакзал мары
23.10 Кабара. Усе зоркі
23.50 Прэс-экспрэс

Канал «Расія»

6.00, 10.00, 15.00, 19.00, 22.20 Весткі
6.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...

6.30 Формула-730
7.00 Час дэлававых людзей
7.30 Вуснамі дзіцяці
8.00 Навіны ЭЙ-бі-сі
8.25 Ранішні канцэрт
8.35 «Служанне», д/ф
9.05 Зваротны адрас
9.35 Тэлегазета
9.40 Сялянскае пытанне
15.20 Бізнес у Расіі
15.50 Там-там навіны
16.05 Новая лінія
16.50 Выратаванне 911
17.45 Свята кожны дзень
17.55 Руская віза
18.25 Наш сад
19.25 Падрабязнасці
19.35 «Спрут-5», м/ф (Італія), с. 3
21.20 Момент ісціны
22.40 Аўтаімгненне
22.45 Зоркі гавораць
22.50 Спартыўная карусель
22.55 Сем нот у цішыні

Санкт-Пецярбург

7.45 Чароўная лінія
8.00 «КААДП. Прабле», мульт
8.15 Дзецім пра зверанят
8.30 Майская вясёлка
9.00 «Нямецкая хваля»
9.30 «На парозе ночы»
10.20, 11.40, 15.40 Музыкальны момант
10.30 Хуткая дапамога
11.00 Чалавек на зямлі
11.30, 15.30, 18.30, 21.45 Інфарм ТБ
11.45 Чароўная лінія
15.45 «Нежачуха», мульт
15.55 «Да яно, каралеўства Лябедзя?», д/ф
16.45 Вялікі фестываль
17.00 «Асцярожна! Карасі», мульт
17.10 Адкрываю для сябе Расію
17.40 «На парозе ночы»
18.50 Спорт, спорт, спорт...
19.05 Будні
19.25 Тэлемагазін
19.30 «Вас чакае грамадзянка Ніканорава», м/ф
20.55 «Выпадак на Кунашыры», д/ф
21.15 Свет мастацтва
22.00 Спартыўныя навіны
22.10 Ваш стыль
22.20 Волгодзкі фестываль. Музыкальны дадатак да «Свету мастацтваў»

АўТОРАК, 31.05

Беларускае тэлебачанне
8.00 Ранняе рэспублікі
8.10 Дэлевавая хроніка
8.20 Пад купалам Сусвету
8.30 Надвор'е
8.40 Пяць хвілін на жарты
8.45 Тэлевізійны клуб «Гаў-гаў»
12.30 Акадэмічны час у акадэмічным театры
13.30 Навіны
15.10 «Нов І К»-топ-10
16.10 «Мой бок вырастае да зор...» Штрыхі да творчага партрэта М. Мятліцкага
17.00 Да Міжнароднага дня барацьбы з курэннем
17.20 Дэлевавая хроніка
17.30 Навіны
17.40 Мост
18.05 Зачытайце мае пісьмо...

18.10 Навіны (Віцебск)
18.25 Навіны Бі-бі-сі
19.00 Эканамічная хваля
19.40 Да 50-годдзя вызвалення Беларусі. «Так гэта было...»
20.10 ТА «Рэха». Крэда
20.30 Кантакт
20.35 Кальханка
21.00 Панарама
21.35 Пад купалам Сусвету
21.45 Пяць хвілін на жарты
21.50 «Сенсацыя». Тэлесерыял (Італія), с. 1
22.45 «Валдарская дружина». Тэлефестываль, ч. 1
23.30 Стоп-кадр
23.50 Надвор'е
24.00 Ніка

Канал «Астанкіна»

5.15 Ранішняе размінка
5.30 Ранняе
7.45 Агляд рынку нерухомасці
8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 23.00 Навіны
8.20 Вясёлыя ноткі
8.40 «Дзікая ружа», м/ф (Мексіка)
9.05 Чалавек і закон
9.35 «Лета было толькі дзень», м/ф
10.50, 23.55 Прэс-экспрэс
11.20 «Джэйс і Вустэр», м/ф (Англія)
12.20 Тэніс
14.25 Прадпрыемальнік
15.00 Справа
15.10 «Прыгоды Тома Соера», мульт

15.40 Чароўны свет, ці Сінема

16.00 440 герц
16.40 Планета
17.25 Аўта-шоу
17.35 Дзень без тытуню
17.45, 20.35 Надвор'е
17.50 З першых рук
18.00 Гадзіна пік
18.25 «Дзікая ружа», м/ф (Мексіка)
18.55 Тама
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.45 Сустраччы для вас. Л. Ляванова
21.10 «Маме спаўняцца 100 гадоў», м/ф (Іспанія)
23.10 Хіт-парад «Астанкіна»

Канал «Расія»

6.00, 10.00, 15.00, 19.00, 22.20 Весткі
6.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...

6.30 Формула-730
7.00 Час дэлававых людзей
7.30 Клуб «Жоўтая падводная лодка»
8.00 Навіны ЭЙ-бі-сі
8.30 Ранішні канцэрт
8.45 Момент ісціны
9.40 Сялянскае пытанне
15.20 Прыгоды ваўчара
15.40 Тэлегазета
15.45 Там-там навіны
16.00 Новая лінія
16.45 М-трэст
17.00 Не быць дыназаўрам
17.15 Галасы
17.45 Свята кожны дзень
17.55 Прасцей простага
18.40 Здрава жывеш
19.25 Падрабязнасці
19.35 «Санта-Барбара»
20.25 Ці дом. «Каны-94». Праграма С. Шалахава
21.15 Я — лідэр
21.40 Маскі-шоу.
22.40 Аўтаімгненне
22.45 Зоркі гавораць
22.50 Спартыўная карусель
22.55 Экран крымінальных павадамленняў
23.05 «Асцяжайце баль»

Санкт-Пецярбург

7.45 Чароўная лінія
8.00 «Панарама Германія»
9.00 «Нямецкая хваля»
9.30 «На парозе ночы»
10.20, 11.40, 15.40 Музыкальны момант
10.30 Хуткая дапамога
11.00 Чалавек на зямлі
11.30, 15.30, 18.30, 21.45 Інфарм ТБ
11.45 Чароўная лінія
15.45 Урок нямецкай мовы
16.00 Казка за казкай
16.45 Вялікі фестываль
17.00 «Чаму вярблюд есць калючку», мульт
17.10 Ваша права
17.40 «На парозе ночы»
18.50 Спорт, спорт, спорт...
19.05 Будні
19.25 Тэлемагазін
19.30 «Санкт-Пецярбург — горад розных уасабленняў. Мара аб Еўропе». Тэлефільм (Францыя)
21.15 «Балтыйскі дом-94»
22.00 Спартыўныя навіны
22.10 Ваш стыль

СЕРАДА, 1.06

Беларускае тэлебачанне
8.00 Ранняе рэспублікі
8.10 Пад купалам Сусвету
8.20 Надвор'е
8.30 Пяць хвілін на жарты
8.35 «І быў вечар, і была ранняе...» Дакументальны фільм пра творчасць мастака А. Кузьміча
8.45 «У добры шлях!» Выступленне міністра адукацыі Рэспублікі Беларусь В. А. Гайсінка
8.55 Тэлебачанне — школе. Выпускны экзамен па беларускай і рускай мовах за курс базавай школы
9.00 «Сенсацыя», м/ф, с. 1
9.55 Аэробіка
10.30 ТА «Рэха». Крэда

12.40 Тэлевізійны Дом кіно. Сямейная парачка
13.30 Навіны
15.00 Відзьма-нявідзьма
16.00 «Бацькі і дзеці», ч. 2
17.30 Навіны
17.40 Чарнобыль: праблемы і вырашэнні
18.10 Навіны (Гомель)
18.25 Навіны Бі-бі-сі
19.00 «Крок». Пяць зорак
19.55 Дэлевавы партнёр
20.30 Кантакт
20.35 Кальханка
21.00 Панарама
21.35 Пад купалам Сусвету
21.45 Пяць хвілін на жарты
21.50 «Сенсацыя», с. 2
22.45 «Валдарская дружина». Тэлефестываль, ч. 2
23.30 Дзесяць хвілін плюс стагоддзе
23.40 Надвор'е
23.50 Ніка

Канал «Астанкіна»

5.15 Ранішняе размінка
5.30 Ранняе
7.45 Агляд рынку нерухомасці
8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 23.05 Навіны
8.20 «Ранішняе песенка», мульт
8.35 «Дзікая ружа», м/ф
9.00 Клуб падарожнікаў
9.50 На балі ў Палялушкі
10.50, 0.15 Прэс-экспрэс
11.20 «Джэйс і Вустэр», м/ф
12.10 Тэніс
12.40 «Надзея». Дабрачынны канцэрт
13.30 «Востраў капітанаў», мульт
14.25 Прадпрыемальнік
15.10 «Прыгоды Тома Соера»
15.40 «Хрустальны чаравічак»
16.40 Тэлерадыёкампанія «Мір»
17.45, 20.35 Надвор'е
17.50 Такнадром
18.00 Гадзіна пік
18.25 «Дзікая ружа», м/ф
19.00 Пяць крокаў ад Крамля
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.45 Маналог
20.55 Фестываль зорак «Монта-Карла-94»
21.50 «Настася. Загадка Ганны», м/ф (ЗША), с. 2
23.10 Фестываль зорак «Монта-Карла-94»
23.45 «Куряна смажанае», д/ф

Канал «Расія»

6.00, 10.00, 15.00, 19.00, 22.20 Весткі
6.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...
6.30 Формула-730
7.00 Час дэлававых людзей
7.30 Добрай раніцы, Еўропа
8.00 Навіны ЭЙ-бі-сі
8.30 «У свеце музыкі». М. І. Глінка
9.35 Тэлегазета
9.40 Сялянскае пытанне
15.20 Студыя «Рост»
15.50 Там-там навіны
16.05 Новая лінія
16.50 «Дзеці Расіі», д/ф
17.45 Свята кожны дзень
17.55 Панова-таварышы
18.10 L-клуб
19.25 Падрабязнасці
19.35 «Санта-Барбара»
20.25 Ніхто не забыты
20.30 Вялікі скандал
21.05 Фільм-праэм'ер
21.25 Хакей. Фінал Кубка Стэнлі. 1-ы перыяд
22.40 Аўтаімгненне
22.45 Зоркі гавораць
22.50 Спартыўная карусель
22.55 Хакей. Фінал Кубка Стэнлі. 2-і і 3-ці перыяды

Санкт-Пецярбург

7.40 Чароўная лінія
7.55 Для вас, выпускнікі
8.20 «Асцярожна! Карасі», мульт
8.30 Залаты ключ
8.40 Свяня і штодзень
9.00 «Нямецкая хваля»
9.30 «На парозе ночы»
10.15 Тэлемагазін
10.20, 11.40, 15.25 Музыкальны момант
10.30 Хуткая дапамога
11.00 «Маці чалавечая», т/ф
11.30, 15.30, 18.30, 21.45 Інфарм ТБ
11.45 Чароўная лінія
15.40 «Казка пра рыбака і рыбку» у выкананні Тэатра дзіцячага балета
16.45 Вялікі фестываль
17.00 «Востраў капітанаў», мульт
17.20 «Жыць у згодзе», д/ф
17.40 «На парозе ночы»
18.50 Спорт, спорт, спорт...
19.05 Будні
19.25 Тэлемагазін
19.30 «Санкт-Пецярбург — горад розных уасабленняў. Мара аб Еўропе». Тэлефільм (Францыя)
20.30 «Зоркі — дзецім». Музыкальная праграма
21.30 Падскай
22.00 Спартыўныя навіны
22.10 Ваш стыль

ЧАЦВЕР, 2.06

Беларускае тэлебачанне
8.00 Ранняе рэспублікі
8.10 Пад купалам Сусвету
8.20 Надвор'е
8.30 Пяць хвілін на жарты
8.35 «Сенсацыя». Тэлесерыял, 2 с.
11.30 Настальгічны дывертымент, ч. 1
12.15 Да 50-годдзя вызвалення Беларусі. «Салдаты Лізюковы», д/ф
12.35 Настальгічны дывертымент, ч. 2

мент, ч. 2
13.20 Дзесяць хвілін плюс стагоддзе
13.30 Навіны
15.00 «Еўрапейскі калейдаскоп»
15.30 Голас
16.30 «Сучаснасць і будучыня беларускай культуры і нацыі». Міжнародны кангрэс. Перадача 1-я
17.30 Навіны
17.40 «Музыка шкла». Кінаарыс
17.50 Першы «жару» «Амгдара»
18.05 Зачытайце мае пісьмо...
18.10 Навіны (Гродна)
18.25 Навіны Бі-бі-сі
19.00 «БЭМЦ»
19.15 Запрашаем на вяселле
20.10 Пазіцыя ўрада
20.25 Пяць хвілін на жарты
20.30 Кантакт
20.35 Кальханка
21.00 Панарама
21.35 Пад купалам Сусвету
21.45 Адкрыццё II Нацыянальнага фестывалю беларускай песні і паэзіі «Маладзёжная-94». Пасля заканчэння — Надвор'е; «Крок»

Канал «Астанкіна»

5.15 Ранішняе размінка
5.30 Ранняе
7.45 Агляд рынку нерухомасці
8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 23.05 Навіны
8.20 «Ранішняе песенка», мульт
8.35 «Дзікая ружа», м/ф
9.00 Клуб падарожнікаў
9.50 На балі ў Палялушкі
10.50, 0.15 Прэс-экспрэс
11.20 «Джэйс і Вустэр», м/ф
12.10 Тэніс
12.40 «Надзея». Дабрачынны канцэрт
13.30 «Востраў капітанаў», мульт
14.25 Прадпрыемальнік
15.10 «Прыгоды Тома Соера»
15.40 «Адказы». Перадача тэлекампаніі Сі-бі-эн (ЗША)
16.10 ... Да 16 і старэйшым
17.25 За кулісамі
17.45, 20.35 Надвор'е
17.50 Загадка СБ
18.00 Гадзіна пік
18.25 «Дзікая ружа», м/ф
18.55 Я. Габрылювіч пра час і пра сябе, ч. 4
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.45 Вагон 03
20.55 Лато «Мільён»
21.25 Спявае Л. Нікалаева
21.55 «Настася. Загадка Ганны», м/ф, с. 3
23.15 Белав і чорнае

Канал «Расія»

6.00, 10.00, 15.00, 19.00, 22.20 Весткі
6.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...
6.30 Формула-730
7.00 Час дэлававых людзей
7.30 Добрай раніцы, Еўропа
8.00 Навіны ЭЙ-бі-сі
8.30 «У свеце музыкі». М. І. Глінка
9.35 Тэлегазета
9.40 Сялянскае пытанне
15.20 Студыя «Рост»
15.50 Там-там навіны
16.05 Новая лінія
16.50 «Дзеці Расіі», д/ф
17.45 Свята кожны дзень
17.55 Панова-таварышы
18.10 L-клуб
19.25 Падрабязнасці
19.35 «Санта-Барбара»
20.25 Ніхто не забыты
20.30 Вялікі скандал
21.05 Фільм-праэм'ер
21.25 Хакей. Фінал Кубка Стэнлі. 1-ы перыяд
17.45 Свята кожны дзень
17.55 У свеце аўта-імотаспорту
18.25 Свята гульні
19.25 Падрабязнасці
19.35 «Санта-Барбара»
20.25 Рэпартаж
20.40 Магікана. Актрыса Волга Лянцберг
21.15 60 мінут
22.40 Аўтаімгненне
22.45 Зоркі гавораць
22.50 Спартыўная карусель
22.55 Экран крымінальных павадамленняў
23.05 Вячэрні салон

Санкт-Пецярбург

7.45 Чароўная лінія
8.05 «Чаму вярблюд есць калючку», мульт
8.15 Казка за казкай
8.45 Па скрату ўсяму свету
9.00 «Нямецкая хваля»
9.30 «На парозе ночы»
10.15 Тэлемагазін
10.20, 11.40, 15.40 Музыкальны момант
10.30 Хуткая дапамога
11.00 Еўрапейскі калейдаскоп
11.30, 15.30, 18.30, 21.45 Інфарм ТБ
11.45 Чароўная лінія
15.45 «Зачарні з роднага калодзежа», т/ф
16.20 «Звычайная небяспечная прыгода», мульт
16.30 Музыка — дзецім
16.45 Вялікі фестываль
17.00 «Востраў капітанаў», мульт
17.10 Рэформа і ўлада
17.40 «На парозе ночы»
18.50 Спорт, спорт, спорт...
19.05 Будні
19.25 Тэлемагазін
19.30 «Кветкі запозноныя». Фільм-спектакль
21.05 Блеф-клуб
22.00 Спартыўныя навіны
22.10 Ваш стыль
22.20 Футбол. «Змена-Сатурн» (СПБ) — «Тарпеда» (Ул.). 2-гі тайм
23.05 «Вяселле звон»

ПЯТНІЦА, 3.06

Беларускае тэлебачанне
8.00 Ранняе рэспублікі
8.10 Дэлевавая хроніка

8.20 Пад купалам Сусвету
8.30 Надвор'е
8.40 Пяць хвілін на жарты
8.45 «Кіраўскія ўмельцы». Кінаарыс
8.55 Тэлебачанне — школе. Выпускны экзамен па беларускай і рускай мовах за курс сярэдняй школы
12.35 «3 усмешкай добрай...» Фільм-канцэрт
13.15 Пазіцыя ўрада. Актуальнае інтэрв'ю
13.30 Навіны
14.50 Педагагічны экран
15.25 «Сучаснасць і будучыня беларускай культуры і нацыі». Міжнародны кангрэс. Перадача 2-я
16.25 Гандбол. Чэмпіянат Еўропы. Беларусь — Германія
17.50 Навіны
18.00 Дэлевавая хроніка
18.10 Навіны (Магілёў)
18.25 Навіны Бі-бі-сі
19.00 Трэці тайм
19.45 Райтынг
20.00 «Еўратунель» — будоўля стагоддзя» (Францыя)
20.15 Студыя «Тэлесябрына»
20.25 Пяць хвілін на жарты
20.30 Кантакт
20.35 Кальханка
21.00 Панарама
21.35 Пад купалам Сусвету
21.45 «Сенсацыя», с. 3
22.40 Надвор'е
22.50 Ніка
23.05 «Ванільна-клубнічнае марожанае», м/ф (Францыя)

Канал «Астанкіна»

5.15 Ранішняе размінка
5.30 Ранняе
7.45 Агляд рынку нерухомасці
8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 23.05 Навіны
8.20 «Ранішняе песенка», мульт
8.35 «Дзікая ружа», м/ф
9.35 «Небаракі», м/ф
10.20 Тэніс
10.50, 23.45 Прэс-экспрэс
11.20 «Джэйс і Вустэр», м/ф
11.50 Бізнес-клас
15.10 «Утаркі аб эканоміцы»
15.15 «Пра ката», м/ф
16.40 «Карцінкі па-даўняй-шаму», мульт
6.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 23.00 Навіны
8.20 Сарока
8.40 Агарод круглы год
9.10 50 х 50
10.50, 23.55 Прэс-экспрэс
11.20 Тэніс
11.50 «Джэйс і Вустэр», м/ф
14.25 Прадпрыемальнік
14.55 Бізнес-клас
15.10 «Утаркі аб эканоміцы»
15.15 «Пра ката», м/ф
16.40 «Карцінкі па-даўняй-шаму», мульт
16.50 Азбука ўласніка
17.25 Чалавек і закон
17.55 Рэха тыдня
18.15 Японія з А. Калашыным
18.45 Поле цудаў
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.35 Надвор'е
20.45 Чалавек тыдня
21.05 «Дэн Огас»
22.05 Паліглюбо
23.10 Тэніс
0.05 Музагляд

Канал «Расія»

6.00, 10.00, 15.00, 19.00, 22.20 Весткі
6.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...
6.30 Формула-730
7.00 Час дэлававых людзей
7.30 «Гарадок»
7.55 Тэлегазета
8.00 Навіны ЭЙ-бі-сі
8.25 Паехаці
8.35 Чароўны куфэрачак
8.45 «Санта-Барбара»
9.35 Тэлегазета
9.40 Сялянскае пытанне
10.10 «Санта Барбара»
15.20 Студыя «Рост»
15.50 Там-там навіны
16.05 Новая лінія
16.50 Новабальная купіна
17.15 Будні
17.45 Свята кожны дзень
17.55 У свеце аўта-імотаспорту
18.25 Свята гульні
19.25 Падрабязнасці
19.35 «Санта-Барбара»
20.25 Рэпартаж
20.40 Магікана. Актрыса Волга Лянцберг
21.15 60 мінут
22.40 Аўтаімгненне
22.45 Зоркі гавораць
22.50 Спартыўная карусель
22.55 Хакей. Фінал Кубка Стэнлі. 2-і і 3-ці перыяды

Санкт-Пецярбург

7.45 Чароўная лінія
8.05 «Чаму вярблюд есць калючку», мульт
8.15 Казка за казкай
8.45 Па скрату ўсяму свету
9.00 «Нямецкая хваля»
9.30 «На парозе ночы»
10.15 Тэлемагазін
10.20, 11.40, 15.40 Музыкальны момант
10.30 Хуткая дапамога
11.00 «Сярэбраная ніць»
11.30, 15.30, 18.30, 21.45 Інфарм ТБ
11.45 Чароўная лінія
15.45 «Чорны бусел», мульт
15.55 «Залаты ключ»
16.05 Кідайка
16.45 Вялікі фестываль
17.00 Навіны Пецярбург
17.30 Апалядні А. Чэхавы
17.40 «На парозе ночы»
17.55 Рамансы П. І. Чайкоўскага ў выкананні Галіны Вішнеўскай
18.50 Спорт, спорт, спорт...
19.05 Будні
19.25 Тэлемагазін
19.30 «На парозе ночы», м/ф
Заклучаюць серыя
20.40 «Ван Гог», т/ф (Францыя)
21.15 Тэатральная правінцыя
22.00 Спартыўныя навіны
22.10 Ваш стыль
22.20 «Франкенштэйн-2000», ці Уваскрашэнне з мёртвых», м/ф (ЗША)

СУБОТА, 4.06

Беларускае тэлебачанне

8.00 Ранняе рэспублікі
8.10 Пад купалам Сусвету
8.20 Надвор'е
8.30 Пяць хвілін на жарты
8.35 Кола дэйн. Сустрачча са збраліўцамі і выкажваючымі народнымі песнямі Марыянай Крупавае
8.55 Тэлебачанне — школе. Выпускны экзамен па беларускай і рускай мовах за курс сярэдняй школы
9.00 «Сенсацыя», с. 3
9.55 Здароўе
10.25 Паказвае Віцебск
11.25 Тыдзень планеты
11.40 «Ванільна-клубнічнае марожанае», м/ф (Францыя)
13.15 «Сталіца»
13.35 «Мой малыянік», мульт
14.05 «Канстанцін Заслачаў», м/ф
15.35 Дзесяць заапаздаў. Перадача 6-я
16.05 Шматгалоссе. Народы Беларусі: іх абрады, традыцыі, культура
16.50 «Нов І К»-топ-10
17.50 «Чарапашкі ніцдзя», мульт
18.25 Гандбол. Беларусь — Расія
19.55 Студыя «Тэлесябрына». Прэм'ера відэафільма «Гэта проста любоў»
20.30 Пяць хвілін на жарты
20.35 Кальханка
21.00 Панарама
21.35 Пад купалам Сусвету
21.45 «Віла «Архидзя», м/ф (Югаславія)
23.20 Ніка
23.35 «Каскад»
23.50 Відзьма-нявідзьма

Канал «Астанкіна»

6.30 Ранішняе размінка
6.45 Суботняя ранняе дэлевавага чалавека
7.15 Азартныя гульні
7.45 Слова пастыра
8.00 «Марафон-15»
8.30 «Цік-так» Праграма для дзяцей
10.00 Ранішняе пошта
10.30 Медыцына для цябе
11.00 Навіны культуры
11.10 Смак
11.25 «Яго вялікасць футбол», д/ф
11.55 «Кашачая лухта пра сёра Джэферы», мульт
12.10 «Вярнасьць», м/ф
14.00, 23.00 Навіны
14.25 Масква і садружнасць
14.50 «Таямнічы свет Ог», мульт (Аўстралія)
15.15 Тэлекоп
15.45 Кола гісторыі
16.15 У свеце жывёл. «Жыццё запаркаў»
17.00 Шчаслівы выпадак
17.50 Да і пасля...
18.40 «Нешта з іншага свету», м/ф, с. 3
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.00 Навіны плюс
20.35, 22.55 Надвор'е
20.45 «Нешта з іншага свету», м/ф, с. 4
21.40 Што? Дзе? Калі?
22.45 Праграма «Х»
23.10 Тэніс

Канал «Расія»

7.00, 13.00, 19.00, 22.20 Весткі
7.25 Студыя «Рост»
8.25 Парламенцкі тыдзень
8.55 Казкі для бацькоў
9.25 Пілігрым
10.10 Тэлеэрудыт
10.15 Як жыць будзем?
11.00 «Здрадніца»
12.25 Час Таркоўскага
12.40 Сялянскае пытанне
13.20 «Славянскі базар» запрашае сяброў
13.50 Сігнальны экзэмпляр
14.00 Ізабэль. Забаўляльная віктарыя
14.45 Залатая шпора
15.15 ХХ стагоддзе ў кадры і за кадрам. «Прафесія — рэжысёр»
16.05 Футбол без межаў
17.00 Шарман-шоу
18.05 Свята кожны дзень
18.15 Вуснамі дзіцяці
18.45 «Міша», мульт
19.25 «Маці па кантракце», м/ф (Паўднёвая Карэя)
20.20 Тэлеэрудыт
21.25 Зусім сакрэтна